

FREMTIDENS KLOSTERMØLLE

FORUNDERSØGELSE

APRIL 2024

— SAVE, Slots- og kulturarvsstyrelsens kortlægning og registrering af bevaringsværdier.

KLOSTERMØLLE LIGGER I ET MARKANT GEOGRAFISK SKEL OG DEN SÆREGNE LANDSKABELIGE PLACERING MELLEM SØ, Å OG DE MARKANTE BAKKEDANNELSER ER STYRENDE FOR OPLEVELSEN AF OMRÅDET.

Hvis man kender Klostermølle...

Så ved man, at det er et helt særligt sted i den vestlige ende af Mossø, for foden af Søhøjlandets bakker. Hvor storslået natur, sanselig og unik arkitektur og en lang og spændende historie ligger gemt. Et sted som allerede i dag danner rammen om fantastiske naturoplevelser og om frivilligt arbejde og foreningsdemokrati, men som har potentialet til at blive så meget mere - for så mange flere!

Med naturstyrelsens forestående salg af Klostermølle har vi nu muligheden for at realisere Klostermøllens potentiale. Muligheden for at fylde stedet med liv og åbne det for offentligheden, så det ikke længere ligger gemt og kun er for dem, der kender det.

Målet med denne forundersøgelse er, at legemliggøre dette potentiale gennem analyser, tegninger, billeder og fortællinger. Men også at sandsynliggøre drømmen ved at vise, at stedet vil kunne præstere en bæredygtig drift og udgøre et stort aktiv for lokalsamfundet og en unik destination for hele Danmark.

God læselyst!

Peter Rasmussen, formand for Klostermøllens Venner

INDHOLD

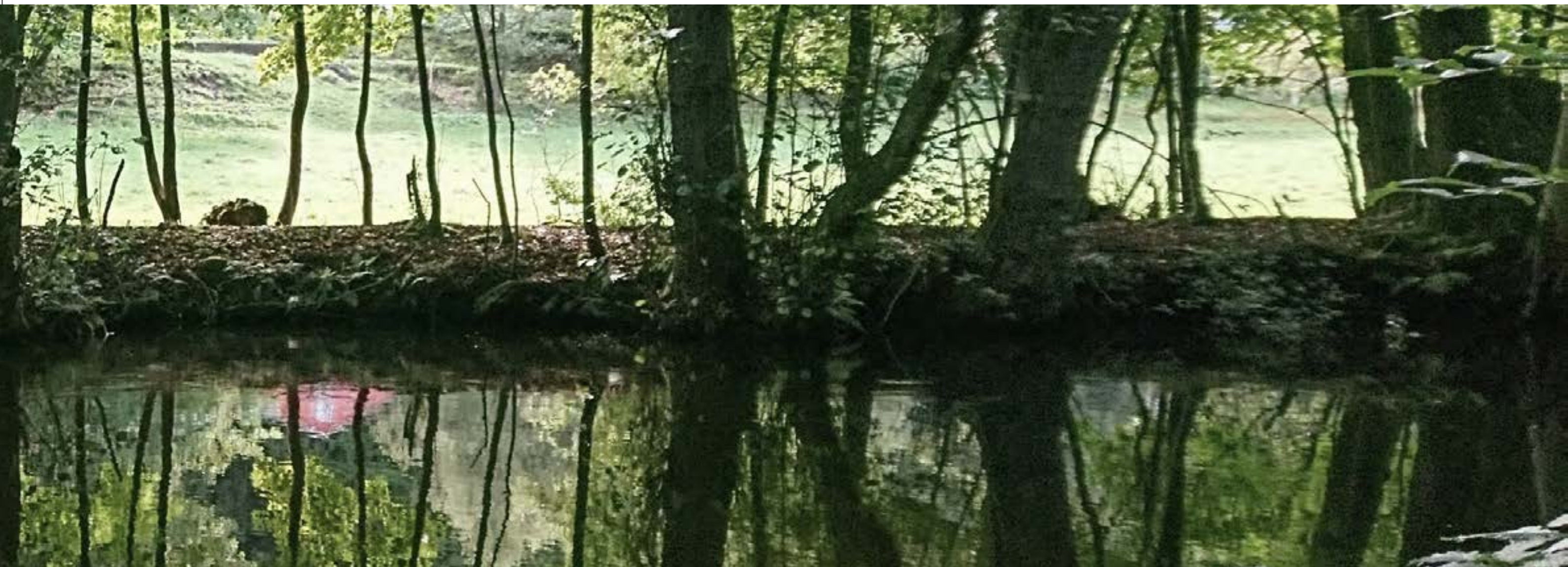
BAGGRUND OG VISIONER	6	EN SAMLENDE FORTÆLLING	58
KLOSTERMØLLE, KORT FORTALT	8	NATURGENOPRETNING AF KLOSTERKÆRET	60
SAMLINGSPUNKT PÅ TUREN GENNEM LANDSKABET	10	KULTURGENOPRETNING PÅ KLOSTERMØLLE	64
VISION FOR KLOSTERMØLLE	14	HISTORISKE LAG. FORMIDLING AF KULTURHISTORIEN	68
		KLOSTERET & KANALEN	70
TEMATIKKER OG PROBLEMSTILLINGER	18	GENFORTOLKNING AF INDUSTRIHISTORIEN	72
FÆLLESSKAB OG FORENINGSLIV	20	FØLG SPORET - FABRIKKENS FORTÆLLING	74
NATUR OG DANNEELSE	22		
EN DAGLIGSTUE MIDT I NATUREN	24	TRANSFORMATION AF TØRRELADEN	78
NATUREN SOM DRIVKRAFT FOR KULTUR OG OMVENDT	26	TILBYGNINGEN: ET NYT FÆLLESHUS TIL KLOSTERMØLLE	90
FREMTIDENS KLOSTERMØLLE	28	ETAPER, ANLÆG, UDVIKLING, ØKONOMI	96
FORUDSÆTNINGER FOR UDVIKLINGEN	30		
LIV HELE ÅRET I ET FREDET INDUSTRIMINDE	32	ORGANISERING OG EJERFORHOLD	106
EN DAG PÅ MØLLEN	34		
ANKOMST TIL KLOSTERMØLLE	36	HISTORIE OG SÆRLIGE VÆRDIER	108
CAFÉ OG VELKOMST	38	STRATEGI FOR UDVIKLING & TRANSFORMATION	110
ÅBENHED OG ADGANG FOR ALLE	40	MULIGHED FOR LANDZONELOKALEPLAN	111
OVERNATNING PÅ KLOSTERMØLLE	44	HISTORISK GENNEMGANG	112
TRAILCENTER OG UDSILLINGER	48	FREDNINGER OG BESKYTTELSE	116
NATURCENTER	52		
NATURSKOLE	54	REFERENCEPROJEKTER	126

BAGGRUND OG VISIONER

— Landskabets fortælling

GUDENÅENS HISTORIE VED KLOSTERMØLLE AFSPEJLER DANMARKS HISTORIE. FRA FISKERNE I STENALDEREN, TIL MUNKENE I MIDDELALDEREN. FRA ARBEJDERNE I INDUSTRIALISERINGSTIDEN, TIL DET DEMOKRATISKE FORENINGS-DANMARK. FRA LIVSGRUNDLAG, TIL PRODUKTION. FRA INDUSTRI TIL FRITIDS- OG OPLEVELSESSTED.

Fotograf: Jens Buch-Dohrmann

KLOSTERMØLLE

KORT FORTALT

HVOR GUDENÅEN MØDER MOSSØ FOR FODEN AF SØHØJLANDETS BAKKER, DER LIGGER KLOSTERMØLLE.

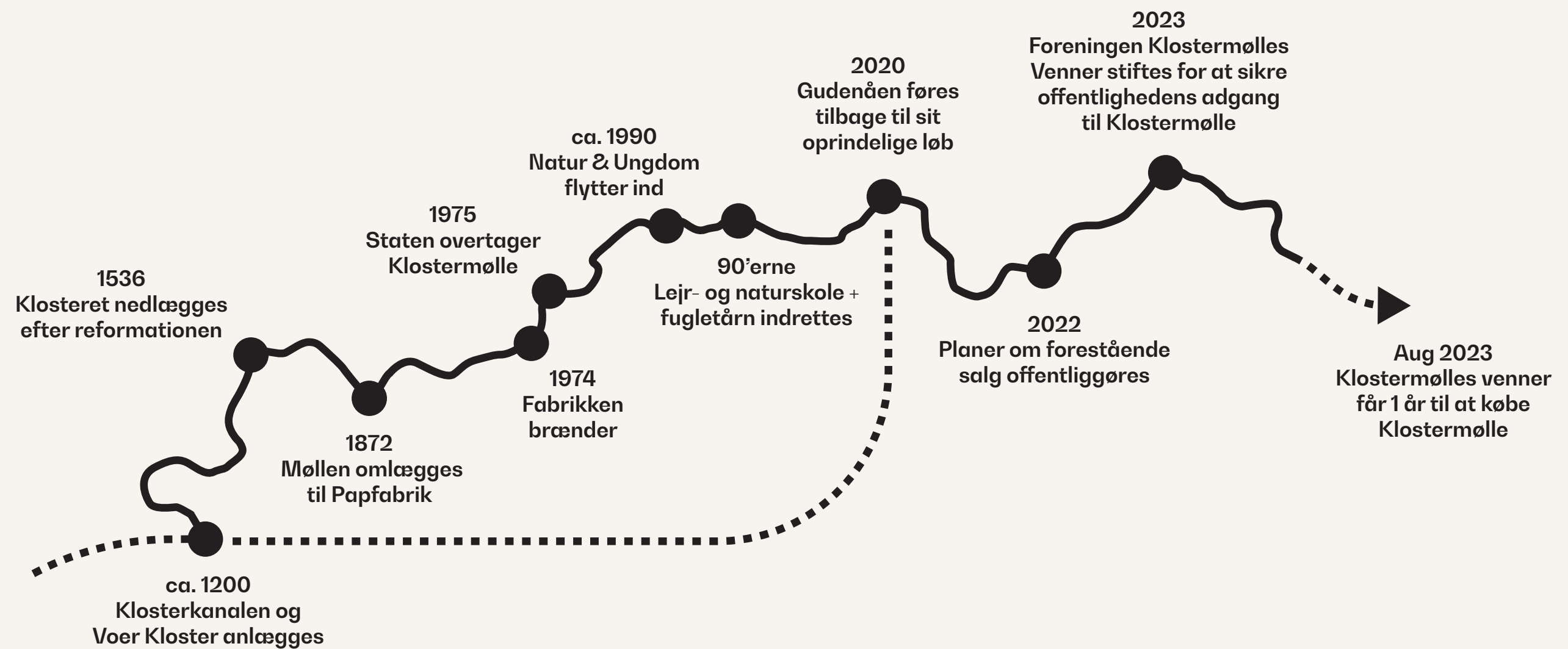
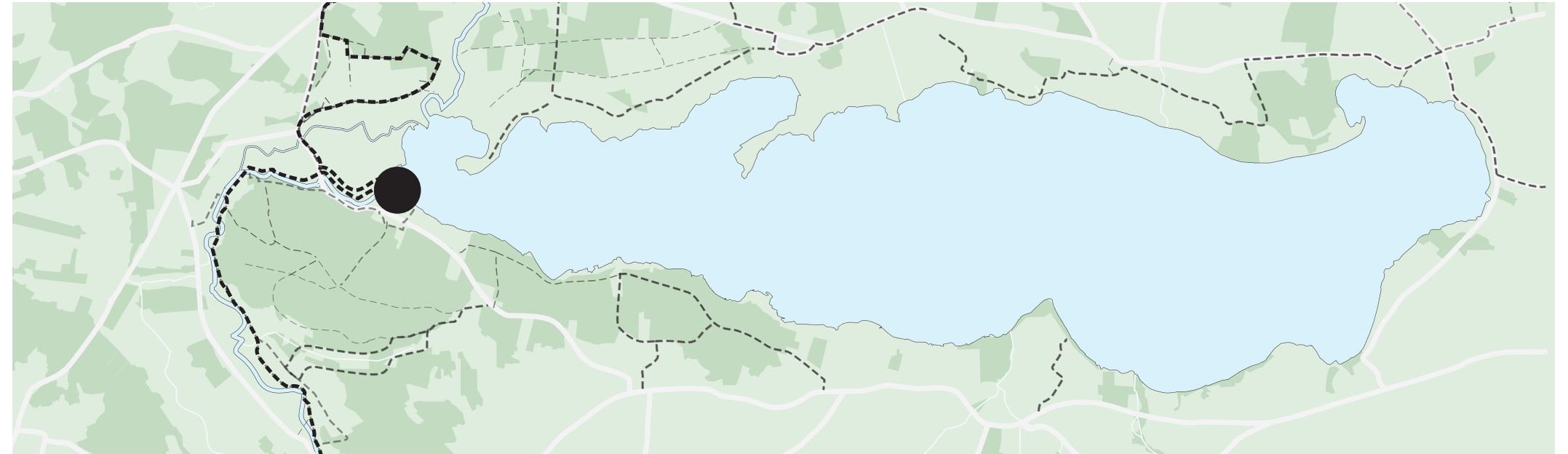
Navnet Klostermølle stammer fra Voer Kloster som blev etableret på stedet omkring år 1200. På omtrent samme tid omlagde benediktinermunkene Gudenåen og udgravede den 1,5 km lange Klosterkanal som drivkraft for en kornmølle. Efter reformationen forsvandt klosteret, men møllen forblev aktiv. Det er vandet i denne kanal, som har været drivkraften bag områdets udvikling lige siden.

Efter 1872 begyndte man at bruge vandets kraft til at drive et træsliberi, som senere udviklede sig til industriel produktion af pap. Vandet i Klosterkanalen drev industrien på Klostermølle helt frem til sidste halvdel af det 20. århundrede, hvor en brand ødelagde meget af fabriksanlægget. Fabrikens største og ubetinget mest interessante bygning, den næsten 100 meter lange paptørrelade, undgik dog heldigvis branden og står stadig den dag i dag.

Efter branden blev Klostermølle og de omkringliggende arealer købt af Naturstyrelsen, og der er blevet gjort en vis indsats for at åbne det fredede område for omverdenen. Bl.a. har den gamle direktørbolig igennem mange år været brugt som base for landsforeningen Natur & Ungdoms sekretariat samt lejr- og naturskoleaktiviteter, mv.

Sidste år blev det dog meldt ud, at Klostermølle var på listen over bygningskomplekser, som Naturstyrelsen skulle sælge for at nedbringe driftsomkostninger, og derfor står Klostermølles fremtid nu hen i det uvisse.

Stedets potentiale som et helt centralt møde- og formidlingssted i krydspunktet mellem naturoplevelser, kulturhistorie og foreningssliv er åbenlyst - men indtil nu desværre også uforløst.

SAMLINGSPUNKT PÅ TUREN GENNEM LANDSKABET

KLOSTERMØLLE HAR POTENTIALTIL AT BLIVE ET NATURLIGT CENTRUM FOR OPLEVELSEN AF ET AF DANMARKS SMUKKESTE NATUROMRÅDER.

Kommunerne omkring Gudenåen og Søhøjlandet har igennem de sidste år brugt mange kræfter på at udvikle sig som outdoor- og friluftslivsdestinationer. Dette er en stor fordel for Klostermølle, som dermed ikke blot er en destination i sig selv, men også en del af en større fortælling.

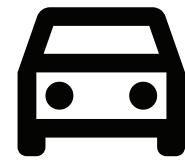
Vi mener endog, at Klostermølle har potentialt til at blive en af de allerstærkeste attraktioner i området. For det første på grund af den fantastiske placering ved Gudenåen, Mossø, Klosterkæret,

enge, skov og Søhøjlandets bakker og de mange muligheder for aktiviteter og udeliv, som det medfører. For det andet fordi Klostermølles unikke historie og industriarkitektur giver mulighed for at formidle historien om, hvordan mennesker har boet ved, udnyttet og oplevet Gudenåen igennem årtusinder. Derudover, er det også meget væsentligt, at Klostermølle i forvejen har bygningsmassen, som står tom, den lokale forankring og ikke mindst, at stedet i forvejen danner base for meget af det foreningsliv og de aktiviteter, som efterspørges.

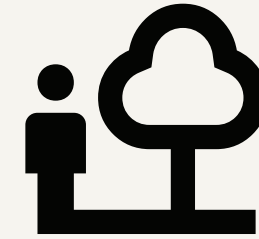
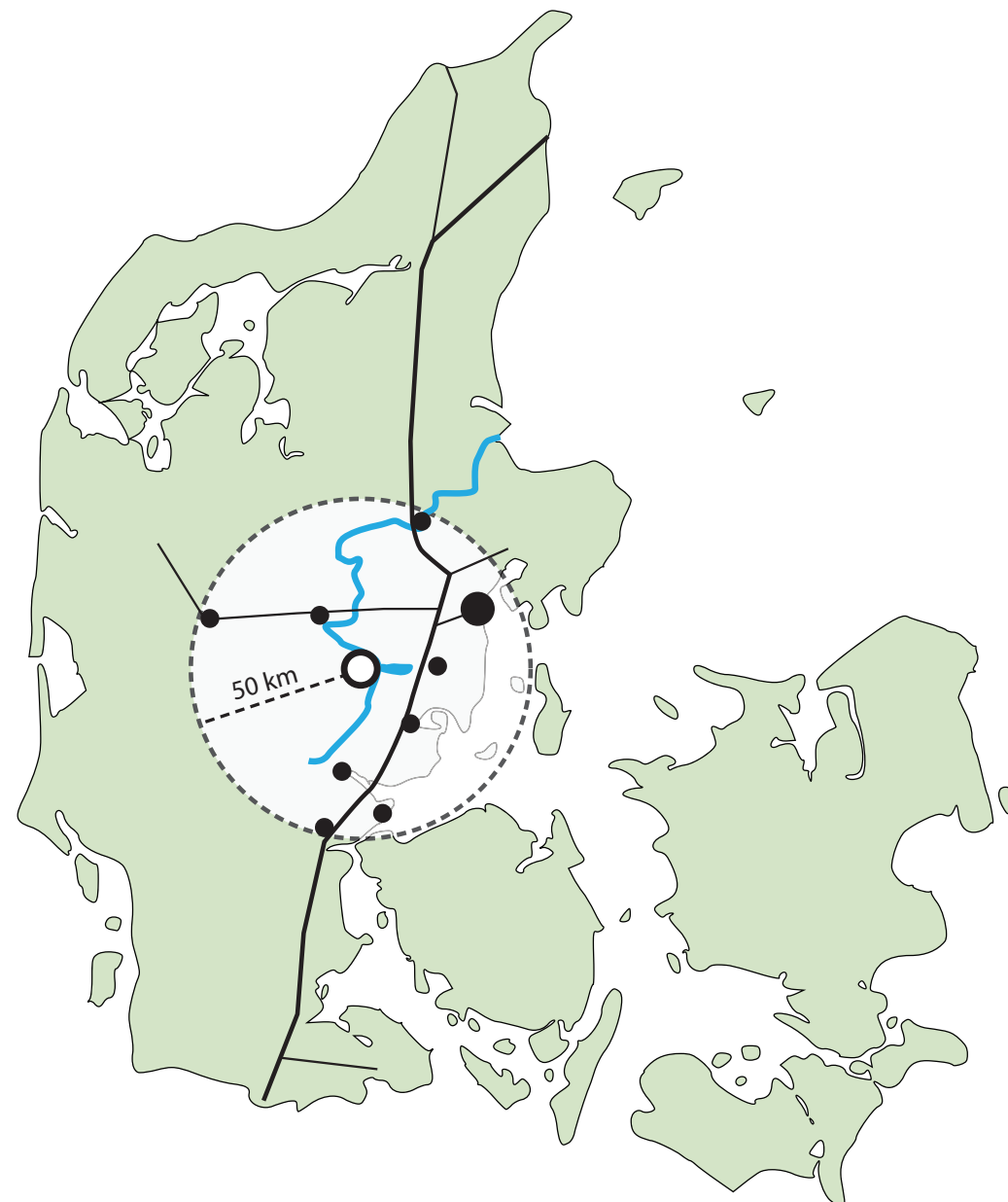

> 1.000.000
mennesker indenfor 50 km

ca. 10 min
fra E45 motorvejen

over **50 år**
med foreningsliv og
naturoplevelser

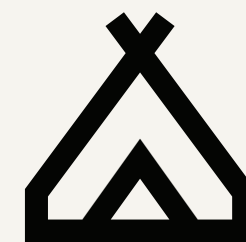
1000 års
historie og fortællinger

ca. 50.000
årlige besøgende

ca. 5000
kanoroere årligt

ca. 1500
årlige overnattende
på teltpladsen

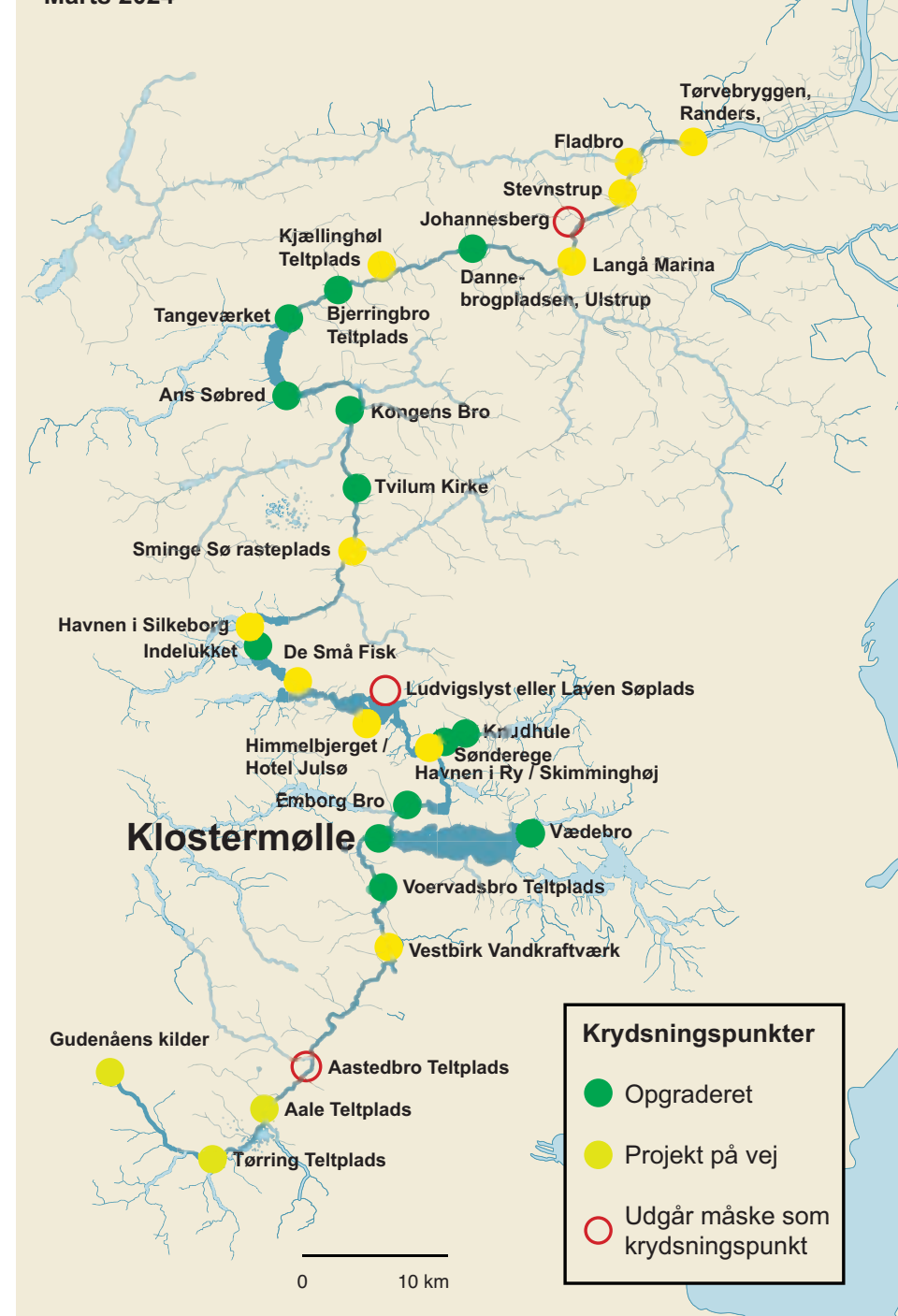

ca. 500
årlige overnattende
i lejrskolen

* Befolkningstal baseret på Danmarks Statistik,
Besøgstal fra Naturstyrelsens tæller, gennemsnit 2020-2023
Statistik for overnattende fra hhv. Naturstyrelsen og Natur & Ungdom

Projekt-status for udpegede krydsningspunkter ved GudenåStien

Marts 2024

GUDENÅSTIEN

Klostermølle indgår som et centralt sted på GudenåStien som skal skabe en sammenhængende kæde af afmærkede vandreruter med tilhørende naturoplevelser og faciliteter langs Danmarks længste å.

MIDT I SØHØJLANDET

Klostermølle ligger lige midt i en række igangværende og planlagte projekter, som skal sikre bedre faciliteter, formidling og tilgængelighed for de mange besøgende langs Gudenåen, Mossø og i Søhøjlandet. Det sker med stor bevågenhed og støtte fra både fonde og myndigheder. Det er denne udvikling som underbygger Klostermølles potentiale og gør det oplagt at etablere et centrum for oplevelser og formidling.

GudenåStien

Gudenåsamarbejdet er en sammenslutning af Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers kommuner. GudenåSamarbejdet har inviteret Vejle Kommune og tre lokale enheder af Naturstyrelsen med i en stigruppe bag det samlede projekt om GudenåStien.

I perioden 2023-2025 arbejder stigruppen på, at GudenåStien fra kilde til fjord bliver en ca. 170 km lang ensartet afmærket vandrerute. Hensigten er, at det skal være muligt at færdes på stierne så stor en del af året rundt som overhovedet muligt, og at vandreruten så vidt muligt er tilgængelig for alle. Til selve vandreruten knytter sig en række faciliteter som f.eks. toiletter, udsigtstårne, overnatnings- og opholdspladser samt formidling.

Kommunerne og Naturstyrelsens enheder har fundet 27 mio. til GudenåStien. Disse midler er suppleret med 2x15 mio. fra A. P. Møller Fonden og Nordeafonden.

GudenåStien forløber mellem Sukkertoppen og Gl. Rye hen over gårdspladsen på Klostermølle. Forløbet er i 2023 tinglyst af Naturstyrelsen, og der er anlagt en strækning over Klostermølle i faste belægninger.

GudenåStien vurderes at være hovednerven i stinettet gennem Gudenådalene og Søhøjlandet. Det bliver samlet set en af de vigtigste vandreruter i Danmark gennem det mest varierede terræn, landet kan byde på.

Naturpark Gudenå

Naturpark Gudenå er et projekt, der skal formidle Gudenådalene fra Nim via Vestbirk Vandkraftværk og Klostermølle til Mossø og Salten Å. Det er beboerne i landsbyerne Gantrup, Grædstrup-Davding-Slagballe, Tønning-Træden, Underup, Vestbirk og Voervadsbro samt Friluftsrådet Søhøjlandet og Danmarks Naturfredningsforening Horsens, der har taget initiativ til naturparken. Danske Naturparker er en mærkningsordning under Friluftsrådet, som kræver, at en række kriterier opfyldes.

Horsens Kommunes Bæredygtigheds, natur- og Klimaudvalg godkendte i januar 2024, at administrationen i samarbejde med relevante interessenter igangsætter arbejdet med at få en mærkning som naturpark i Gudenå-området.

14. marts 2024 stiftedes foreningen Naturpark Gudenå Venner, som skal skabe grundlag for en bæredygtig udvikling, benyttelse, beskyttelse og formidling af områdets natur, kultur og historie gennem sociale fællesskaber. Endvidere er formålet at værne om- og udbrede kendskabet til landskabs- og naturmæssige, historiske, arkitektoniske, arkæologiske og rekreative værdier. Området har i forvejen et meget stort antal gæster, og naturparken skal sikre naturbeskyttelse af området, men også åbne området for en bæredygtig og skånsom turisme.

Landsbyudvikling i Horsens Kommune

Landsbyer i Horsens Kommune er bl.a. defineret, som bysamfund med mindre end 500 beboere. Disse landsbyer kan blive medlem af Landsbyrådet, og har dermed mulighed for at ansøge om tilskud til lokale projekter fra Landsbyrådet.

Flere af landsbyerne i landskabet omkring Klostermølle er medlemmer af Landsbyrådet. Det gælder f.eks. Gantrup, Grædstrup-Davding-Slagballe, Tønning-Træden, Underup, Vestbirk og Voervadsbro. Disse landsbyer har aftalt, at de alle arbejder for at bevare Klostermølle som et vigtigt besøgssted i den nordvestre del af Horsens Kommune.

Disse landsbyer leverer bl.a. frivillige kræfter til arbejdet med Naturpark Gudenå.

Partnerskabet Nordvestgruppen

I 2013 stiftedes et grønt partnerskab om stier og formidling sydvest for Mossø. Initiativet var udsprunget af borgerinddragelsen forud for kommuneplanlægningen for Horsens Kommune, hvor lokale ildsjæle fra Voervadsbro, Gantrup og Sdr. Vissing i den nordvestlige del af Horsens Kommune ønskede at få større fokus på lokalområdets muligheder i tilknytning til bosætning og turisme.

På baggrund af midler fra Friluftsrådet og Naturstyrelsens pulje til grønne partnerskaber samt fra Horsens Kommunes Bæredygtighedsudvalg blev der afmærket en række lokale vandrestier, opsat ny information i hele geografien sydvest for Mossø, etableret et isætningssted for kanoer og kajakker ved Klostermølle og opsat borde/bænke-sæt på bl.a. Sukkertoppen og langs GudenåStien (Højlundvej) fra Emborg Bro til Voervadsbro.

SUKKERTOPPEN. Frivillige monterer borde/bænke-sæt

Klostermølle og Mossø, Foto: Mads Fjeldsø

Partnerskabet stier omkring Mossø

En stigruppe under Voerladegaard og Omegns Borgerforening tog i 2019 initiativ til at ansøge om forprojektmidler hos Skanderborg Kommune, Horsens Kommune og Bodil Pedersen Fonden til en forundersøgelse af muligheden for at etablere afmærkede ruter ved Mossø.

Der blev nedsat et bredt grønt partnerskab bestående af Friluftsrådet Kreds Søhøjlandet, Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg og Horsens, Skanderborg og Horsens Kommuner, Naturstyrelsen Søhøjlandet, Natur & Ungdom, Liv i Landsbyerne, Voerladegård Menighedsråd, Nordvestgruppen, Mossø Lodsejer Forening, Dørup Borgerforening, Voerladegård og Omegns Borgerforening og Landsbyordningen i Voerladegaard.

Partnerskabet besluttede at etablere stier omkring Voerladegaard som en fase 1, og opgaven blev lagt i hænderne på stigruppen under Voerladegaard og Omegns Borgerforening. Frivillige fra stigruppen gik straks i gang med at kontakte lodsejere med henblik på lodsejeraftaler. I 2023 blev næsten 19 km ny- eller om-afmærkede ruter med tilhørende formidling indviet. Midlerne blev bevilget fra Friluftsrådet, Voerladegaard Borgerforening, Danmarks Naturfredningsforening og Norlys.

Hovedstien i projektet hedder Møllevejen og forbinder over en strækning på næsten 5 km naturudstillingen i Dørup Hestestald med Klostermølle. Naturudstillingen i Dørup Hestestald blev indrettet af Vejle Amt i 2004 som en del af amtets formidlingsindsats i Mossø-fredningen.

VISION FOR KLOSTERMØLLE

FREMSAT AF FORENINGEN KLOSTERMØLLES VENNER

“Klostermølles unikke historie, placering og omgivelser gør det til et sted af national betydning.

Med en stærk forankring i lokale frivillige kræfter, vil vi skabe et åbent Klostermølle, hvor natur, kultur og friluftsliv formidles, udvikles og opleves på nye måder. Hvor mennesker mødes og fællesskaber formes og trives.”

Visionsprocessen har peget på en række oplagte eksisterende styrkeforhold og oplagte tematikker, som skal belyses, og udfordringer, som skal løses, for at forløse Klostermølles enorme potentiale som et helt centralt sted i fortællingen om Gudenåen, industrialiseringen, foreningsdanmark og meget mere.

INDDRAGELSE OG VISIONSPROCES

GRUNDLÆGGENDE PRINCIPPER FOR UDVIKLINGEN AF KLOSTERMØLLE

1. Klostermølle skal åbnes, og der skal skabes tilgængelighed og adgang for alle

Det er en forudsætning for, at drømmen om fremtidens Klostermølle kan forløses, at stedet opleves åbent og velkomment for alle, uanset forudsætninger. Det er således målet, at der i så vidt mulig udstrækning som muligt skal være universel adgang for alle på Klostermølle.

2. Der skal skabes en sammenhængende fortælling og formidling på Klostermølle

Klostermølle har ikke blot en unik historie, men stedet består også af mange landskabsrum, bygninger og gårdrum med hver sin fortælling og potentialer. Den historie skal gøres umiddelbart sanselig og forståelig på en måde, der gør, at man oplever sammenhængen imens man bliver ledt rundt i området.

3. Der skal være liv, aktiviteter og oplevelser hele året på Klostermølle

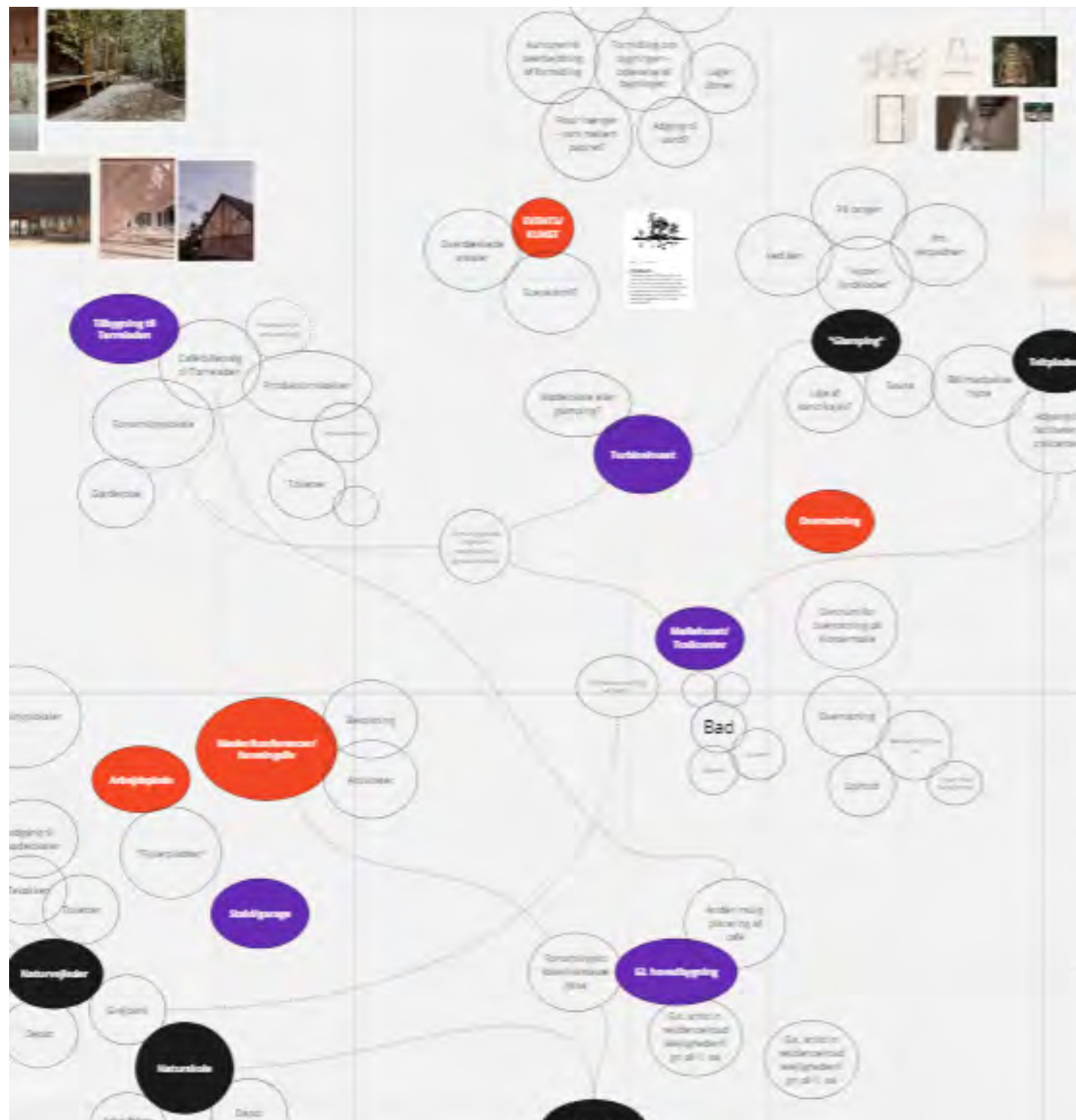
Det liv, som i forvejen findes på Klostermølle i form af foreningssekretariat og frivillighed, skal synliggøres, og der skal gøres plads til, at flere aktører kan være med til at skabe livet i og omkring fremtidens Klostermølle. Det kan være alt fra naturvejleder, til kontorpladser for kultur- og naturprojekter, til forpagter af café, til formidlings- og oplevelsesaktører. Derudover skal de eksisterende faciliteter opgraderes og udvikles, så besøgende i langt højere grad kan få glæde af Klostermølle og det omkringliggende område.

4. Klostermølle skal fortsat være stærkt lokalt og frivilligt forankret

Der skal skabes mere plads til, at borgere, besøgende og foreningslivet kan bruge Klostermølle til deres aktiviteter og begivenheder. Fra generalforsamlinger til barnedåb. Fra fugleture til teambuilding. Det er også målet, at frivillighed skal indgå som en del af driften af selve Klostermølle, sideløbende med de professionelle aktører som også udgør en del af fremtidens Klostermølle.

5. Al udvikling på Klostermølle skal ske med respekt og forståelse for stedet

Klostermølles sjæl ligger i de fantastiske omgivelser og naturen. Det kræver derfor omhyggeligt arbejde og overvejelser at ændre på det eksisterende eller tilføje noget nyt. Dertil kommer de mange fredninger og beskyttelser af både fortidsminder, bygninger, landskab og natur, som ligeledes får stor betydning for, hvad der kan lade sig gøre.

TEMATIKKER OG PROBLEMSTILLINGER

FOR UDVIKLINGEN AF KLOSTERMØLLE

FÆLLESSKAB & FORENINGSLIV

**“HVORDAN SER FREMTIDENS
FORENINGSDEMOKRATI
UD? HVEM ER IKKE MED, OG
HVORDAN KOMMER DE DET?”**
— Social bæredygtighed og inklusion

Frivillighed, lokal inddragelse, fællesskab. Det at opleve sammen. Lære sammen. Diskutere sammen og bare være sammen, har igennem mange år været helt centralt, ikke kun for dansk foreningsliv, men i særdeleshed for Klostermølle.

Landsforeningen Natur & Ungdoms fortsatte tilstedeværelse har sat sit tydelige præg på Klostermølle, som er kendt og elsket af mange indenfor landets natur- og miljøorganisationer. Det er dog også et faktum, at Klostermølles foreningsliv ikke har været kendt bredt, hverken lokalt eller nationalt. Klostermølle har ligesom alle andre foreningssteder i Danmark en udfordring med, at de inkluderende fællesskaber og store muligheder, som foreningslivet rummer, ikke altid er synlige for dem, der blot passerer forbi.

Derfor er det vores mål, at Klostermølle også i fremtiden skal være stærkt funderet i frivillighed og lokalt engagement, men også, at stedet skal være en model for fremtidens foreningsliv. Vi ønsker et Klostermølle, som stiller spørgsmålstegn ved den måde, man plejer at gøre tingene på.

Hvordan inddrager man dem, som ikke allerede er med og skaber inkluderende fællesskaber, hvor alle føler sig velkomne? Hvordan forbliver foreningsdemokratiet relevant i en tid, hvor fællesskaber er flygtige, og alle muligheder er åbne? Kan de fysiske rammer og den åbenhed, man viser, være en del af svaret på, hvordan foreningslivet, også i fremtiden, kan være helt centralt for den måde, vi er sammen på i Danmark?

Det skal fremtidens Klostermølle være med til at svare på.

FÆLLES OPLEVELSER

FRIVILLIGHED OG INDDRAGELSE

Arbejdsdag for frivillige på Klostermølle, marts 2024

NATUR & DANNELSE

**“HVORDAN KAN MAN
FREMME FOLKS INTERESSE
OG FORSTÅELSE FOR NATUR,
KLIMA OG MILJØ IGENNEM
MENINGSFULDE FÆLLES
Oplevelser i naturen?”**

— Naturdannelse, bæredygtighed, læring

Det varierede landskab omkring Klostermølle og de biotoper, som det rummer, giver mulighed for et helt særligt og rigt dyre- og planteliv. I mange år har Klostermølle i kraft af sin placering og ikke mindst pga. Natur & Ungdoms tilstedeværelse været et mekka for natur-, klima- og miljøinteresserede fra hele landet.

Der skal hverken stor viden eller interesse til for at have en oplevelse i og med naturen. Der er dog ingen tvivl om, at naturoplevelser bliver større og betyder mere for den enkelte, når man oplever i fællesskab og lærer af hinanden undervejs.

Natur & Ungdom har i mange år arbejdet efter det princip, at hvis man forelsker sig i naturen, så er sandsynligheden for, at man vil arbejde for at passe på den og på klimaet og miljøet også meget større. Fællesskabet og den gensidige udveksling af viden, ideer og oplevelser skaber bånd og giver mening.

Derfor taler man også om begrebet “naturdannelse”. Det handler ikke blot om, at lære om isfuglen eller om at fange en fisk og tilberede den over bål. Det er en måde at være i verden på og opnå en større forståelse af tingenes sammenhæng igennem meningsfulde fælles oplevelser i og omkring naturen.

For Natur & Ungdom handler det især om familierne, børnene og de unge, men læring sker som bekendt hele livet. De ældre kan ofte lære ligeså meget af de unge som omvendt.

Ligesom naturen er fremtidens Klostermølle også for alle og derfor er oplevelserne, fællesskabet og naturdannelsen også for alle.

NATURSKOLEN

I kælderen under den gamle direktørbolig er der i 90'erne blevet etableret en naturskole, som er et stort aktiv for Klostermølle.

EN DAGLISTUE MIDT I NATUREN

**“HVORDAN SKABER MAN
ET STED, HVOR MAN KAN
BETRAGTE LIVET UDEN KRAV
OM DELTAGELSE, MEN HVOR
LYSTEN OPSTÅR SPONTANT?”**
— Samtidighed, demokratiske rum.

Lokalt er der et stærkt ønske om, at Klostermølle forbliver et sted, hvor man kan mødes, gå en tur eller kigge efter isfuglen, uden at der forventes noget af en. Selvom Klostermølles fremtid sandsynligvis vil indeholde langt flere tilbud og også nogle af mere kommerciel karakter, er det vigtigt, at stedets ånd bevares, og at alle føler sig velkomne - Man skal få lyst til at deltage i fællesskabet og det liv, som finder sted, men man skal ikke føle et forventningspres omkring det.

Det er derfor vigtigt, at alle føler sig velkomne til at komme, mødes og færdes på Klostermølle. At man kan udforske, opleve og deltage i livet på Klostermølle og de omkringliggende områder på eget initiativ. Man skal ikke føle, at man er på andres ejendom med en forventning om, at man køber noget, deltager i noget, eller gør noget specifikt.

Det er i den sammenhæng vigtigt at skabe gode forhold og mulighed for aktiviteter for alle generationer - og generationerne imellem. Der skal i den forbindelse gøres en særlig indsats for at involvere og aktivere børnefamilierne og de unge samt at skabe mangfoldige opholdssteder og rum i både bygninger og landskab, som giver mulighed for samvær.

For at dette fungerer optimalt, vil det være vigtigt at sikre et fortsat godt samarbejde med de omkringliggende lodsejere, herunder særligt Naturstyrelsen, så den frie adgang til landskabet og vandvejene omkring Klostermølle forbliver åbne for offentligheden.

Klostermølle skal være fyldt med liv og tilbud om deltagelse. Bygningerne og de rum, som findes imellem og omkring dem, samt adgangen til naturen derfra, skal være for alle. Demokratiske og uden bagtanker.

**KLOSTERMØLLE HAR EN STOR
BETYDNING FOR RIGTIG MANGE
MENNESKER I LOKALOMRÅDET,
OG DER ER MANGE, SOM ER
KOMMET PÅ STEDET Gennem
ET HELT LIV.**

NATUREN SOM DRIVKRAFT FOR KULTUR OG OMVENDT

“HVORDAN KAN
KLOSTERMØLLES UNIKKE
SAMSPIL MELLEM KULTUR
OG NATUR UDVIKLES OG
FORMIDLES?”

— “Kulturnatur”-formidling

Da munkene i 1200-tallet omlagde Gudenåens løb, var det både for at udnytte vandets kraft til at drive en vandmølle, men også for at kunne kultivere det floddelta, som i dag går under navnet Klosterkær.

Papfabrikken, hvorfra de bygninger der findes på stedet i dag stammer, blev placeret ved Klostermølle for at få adgang til den vandkraft, som munkene havde etableret. Paptørreladen udnyttede med sin lange, smalle form Klosterkærets åbne landskab mod vest til at få maksimal udnyttelse af vindens kraft til at tørre pappet.

På Klostermølle er natur og kultur ikke modsætninger, men forudsætninger for hinanden. Dermed findes her også en unik mulighed for at formidle dette forhold og til at skabe nye muligheder for at opleve kultur og natur som indbyrdes forbundne dele af ét hele.

Således er stedets bygninger at betragte som en form for naturdrevne maskiner, som på en meget umiddelbart forståelig og smuk måde formidler både naturens store kraft og menneskets historie på netop dette sted.

Efter fabrikken brændte i 1974, har Klostermølle primært været brugt som et centrum for oplevelser i naturen. Samfundets behov har ændret sig, og for få år siden ledte man igen størstedelen af åens vand gennem det gamle åløb, til fordel for bestanden af fisk og vandinsekter, som ikke kunne forcere den stærke strøm ved Klostermølle. Altså er historien om Klostermølle stadig historien om, hvordan mennesket bruger og former landskabet.

Den historie fortjener at blive fortalt. Både igennem en åbning og istandsætning af selve bygningsmassen, men det kunne i høj grad også være igennem nye udstillingsformer, eller f.eks. kunstinstitutioner, som forstærker og legemliggør forholdet imellem kultur og natur.

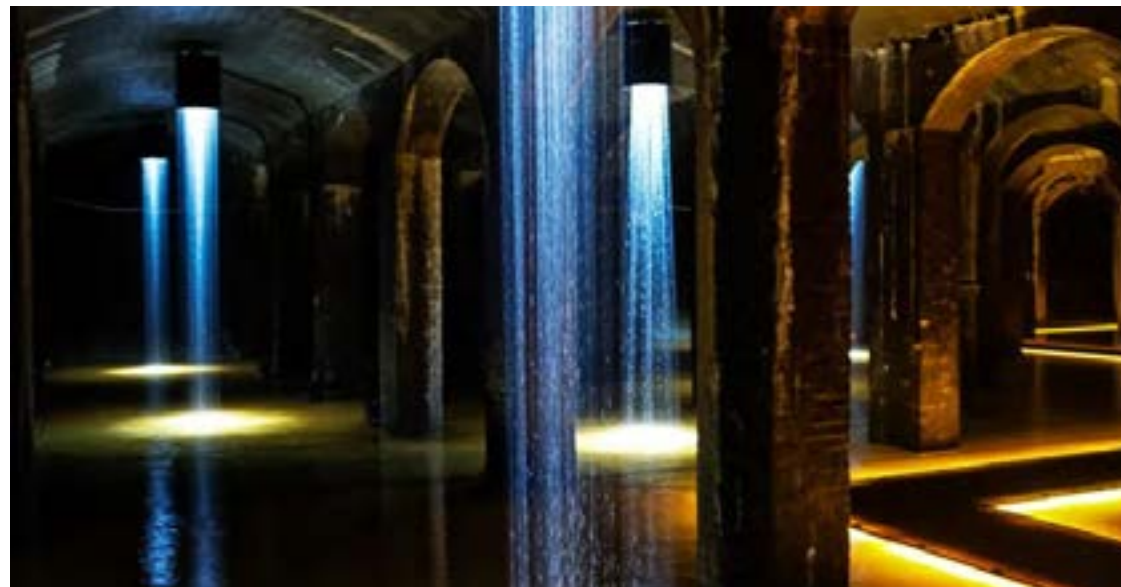
< KIG IGENNEM
PAPTØRRELADEN

Paptørreladens lange smalle form og de oplukkelige facader med sprækker, hvor lyset kommer ind, skaber en helt unik rumlig oplevelse, men er fuldstændig funktionelt betinget af at kunne bruge vinden til at tørre pap.

INDRAMMET UDSIGT FRA FUGLETÅRNET I PAPTØRRELADEN

Det at få indrammet et kig, ledt blikket et sted hen, at få sat noget i forhold til noget andet, gør ofte at oplevelsen af både natur og kultur kan stå stærkere.

REFERENCE: CISTERNERNE I FREDERIKSBERG HAVE

Særligt tørreladen har så stærk en stemning og rumlige kvaliteter, at man kunne forestille sig stedsspecifikke udstillinger og formidling af meget høj kvalitet.

VANDETS KRAFT

Det er muligheden for at drive en mølle med vandkraft som har skabt hele grundlaget for Klostermøllens historie.

FREMTIDENS KLOSTERMØLLE

FORUDSÆTNINGER

FOR UDVIKLINGEN AF KLOSTERMØLLE

SOM ET RESULTAT AF VISIONSPROCESSEN OG DE TEMAER OG MULIGHEDER SOM I DEN FORBINDELSE KOM FREM, HAR KLOSTERMØLLENS VENNERS BESTYRELSE I SAMARBEJDE MED SCHMIDT HAMMER LASSEN FORMULERET ET RUMPROGRAM OG EN RÆKKE FORUDSÆTNINGER SOM SKAL OPFYLDES, FOR AT DRØMMENE KAN REALISERES, OG DER KAN KOMME LIV I ALLE BYGNINGERNE.

Klostermølle skal være - og opleves - åbent for alle

Projektets helt centrale vision er, at Klostermølle skal opleves som åbent og velkommende for alle. Det kommer til at kræve ændringer af, hvordan man ankommer, bevæger sig rundt på området, og ikke mindst kommer ind i de enkelte bygninger. Der lægges i den forbindelse særlig vægt på tilgængelighed såvel ude som inde, indenfor de muligheder der kan lade sig gøre i de fredede bygninger.

Plads til flere - og fortsat plads til ro i naturen

For at kunne fylde bygningerne med liv og sikre Klostermølles drift på den lange bane, skal der skabes plads til relevante aktører, som bidrager til visionen omkring Klostermølle og de mange aktiviteter, som skal finde sted. Det er samtidig centralt for projektet, at alle nye initiativer skal være i stedets ånd og bidrager positivt til oplevelsen af Klostermølle og den omkringliggende natur.

Oplevelser for alle aldre

Der skal være plads til og oplevelser for alle på Klostermølle. Den diversitet gælder således også aldersgrupper. Der skal være mulighed for at slå sig ned og nyde naturen, men også for at tumle, og opleve området gennem bevægelse og leg.

Mulighed for undervisning og formidling

Klostermølle er allerede kendt for naturformidling, og der er igennem årene kommet mange skoleklasser igennem både lejr- og naturskole. Disse muligheder skal udvides og forbedres, så endnu kan få glæde af dem.

Mulighed for forsamling

Hvis drømmen om mere liv på Klostermølle skal realiseres, skal der også være plads til større forsamlinger i alle slags vejr. Derfor skal der findes plads i programmeringen/ transformationen til dette.

Mulighed for overnatning

Klostermølles relativt afsides placering væk fra offentlig transport, hoteller og landsbyliv betyder, at der er behov for en vis mængde overnatningsmuligheder, som kan understøtte det liv, som ønskes på stedet.

Mulighed for bespisning

Der er ligeledes behov for mulighed for bespisning/
udskænkning/madlavningsfaciliteter i det omfang, der giver
mening for at kunne drive fremtidens Klostermølle.

Fleksibilitet og samtidighed

Bygningsfredningerne og den begrænsede mulighed for at bygge nyt gør det vigtigt, at tænke samtidighed og delte funktioner ind i fremtidens Klostermølle, således at alle kvadratmeter bidrager til stedets liv, hele året.

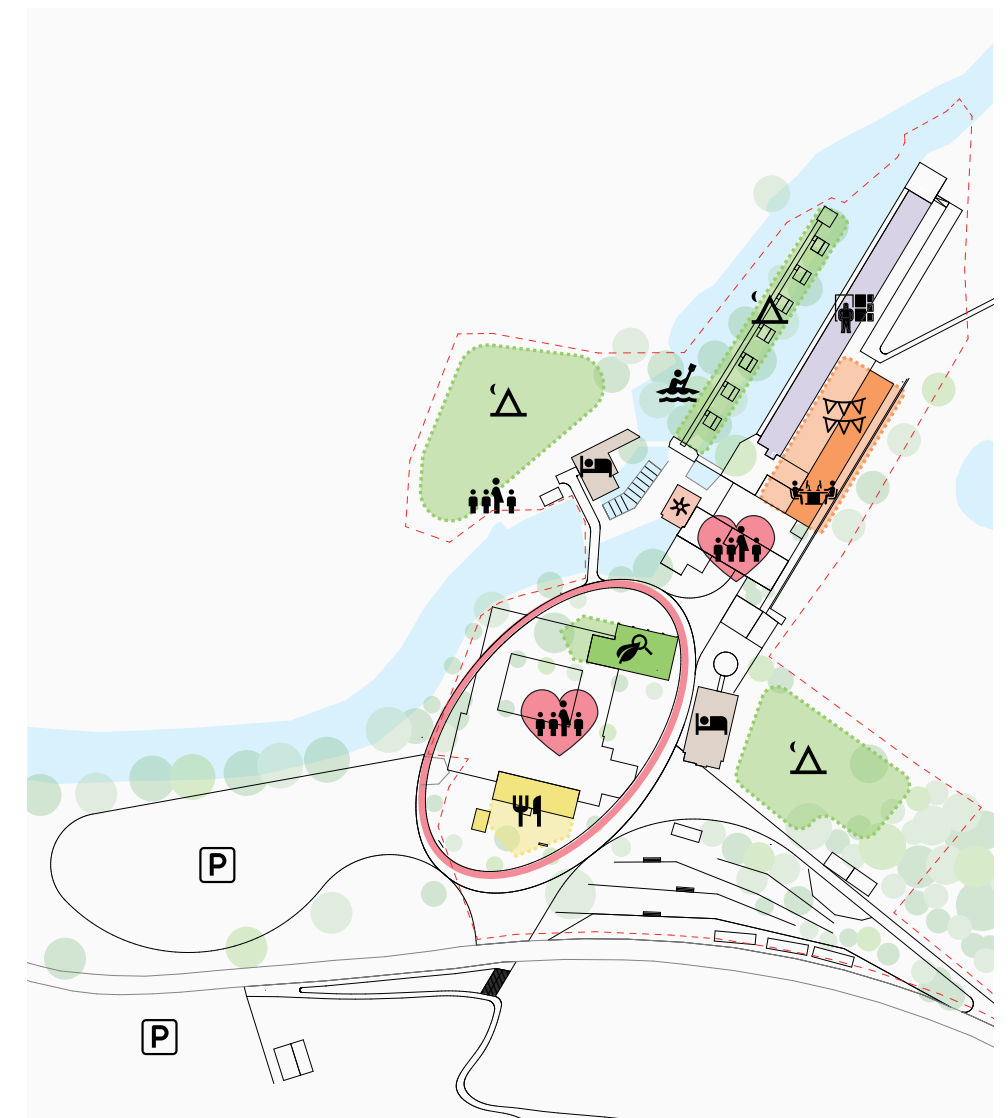
Parkering/forsyning og opvarmning/logistik

Endelig er der behov for at opgradere Klostermølles logistik, toiletforhold og forsyningsnet for at imødekomme et større antal gæster i fremtiden. Der er indgået en forhåndsftale om, at parkering og stier ud i landskabet udenfor matriklen bliver forsøgt løst i samarbejde med Naturstyrelsen, som allerede i dag oplever et stort pres på de eksisterende faciliteter.

Bygningsmassen på Klostermølle er et resultat af flere ombygninger, nedrivninger og tilbygninger på baggrund af ændringer i funktionerne. De nuværende bygninger er de resterende bygninger på området efter branden i 1974. De mest centrale produktionsbygninger nedbrændte, og resterne af disse blev fjernet efter branden.

Bygningsfredningen omfatter samtlige bygninger – billedligt talt bygningsmassen over terræn. Under terræn ligger ruinerne efter det oprindelige Voer Kloster, som er et fredet fortidsminde.

Området og bygningernes historie og diverse fredninger og beskyttelser beskrives længere nede i rapporten hvor der også udpeges en strategi for hvordan fredningsværdierne skal behandles og ikke mindst formidles.

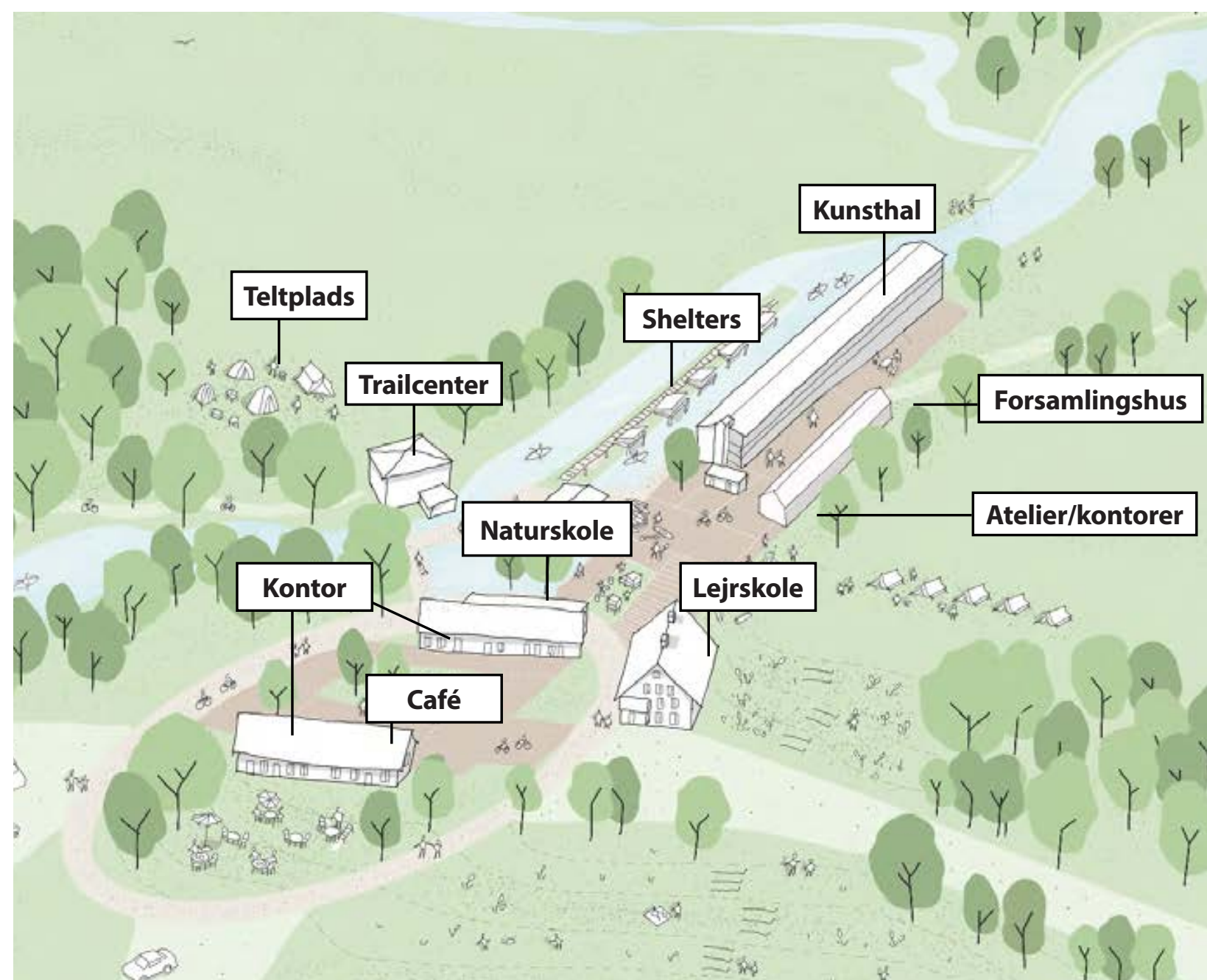

OPRINDELIG FUNKTION

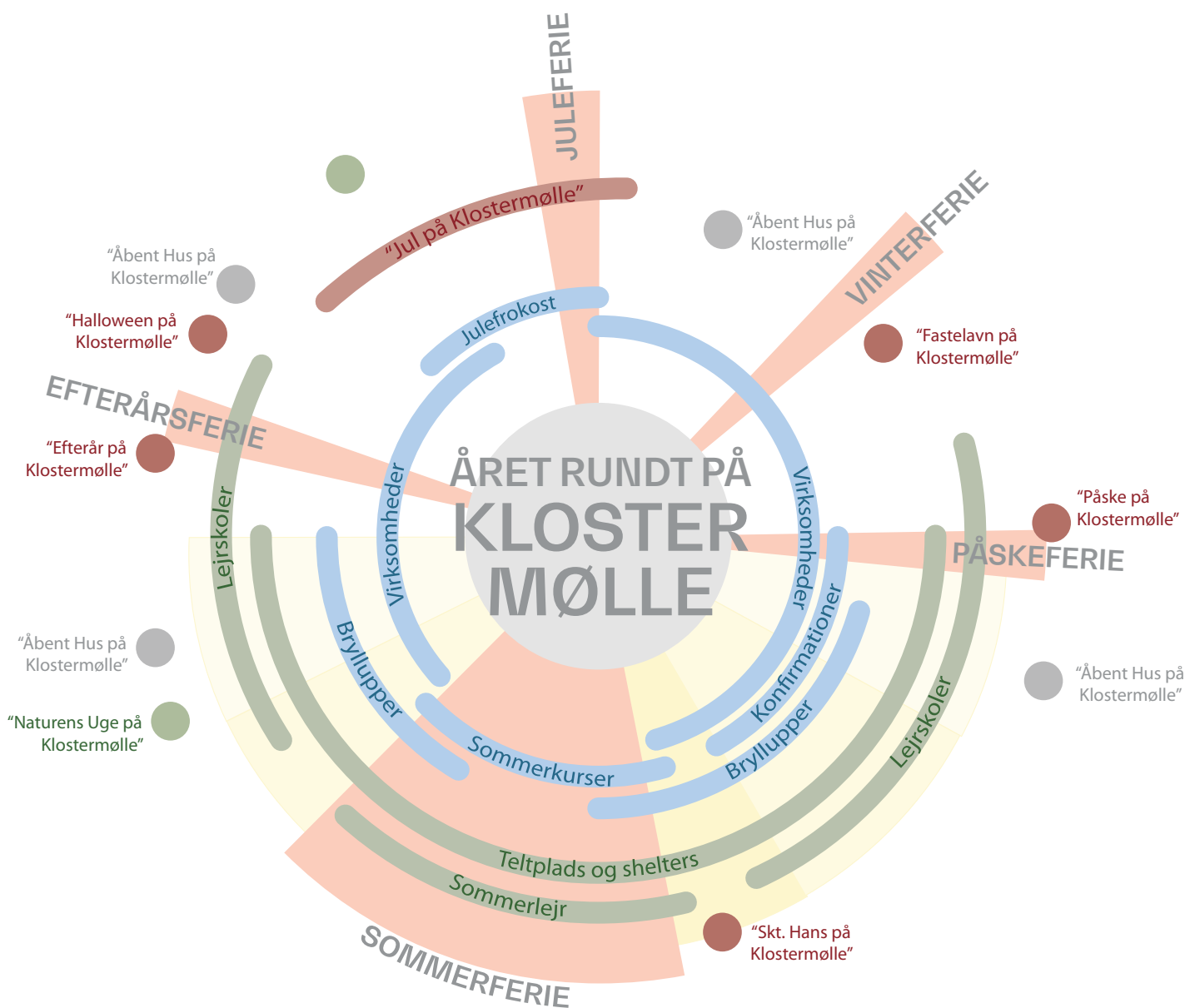
1. Møllehus og smedje
2. Turbinehus, ny bygning opført efter branden
3. Tørreladen
4. Stald, jagstue og garage
5. Den nye hovedbygning (direktørbolig)
6. Den gamle hovedbygning (bolig)

FREMTIDIGE FUNKTIONER

LIV HELE ÅRET I ET FREDET INDUSTRIMINDE

DET ER ET VILKÅR FOR KLOSTERMØLLE, AT STØRSTEDELEN AF DE BESØGENDE VIL KOMME I SOMMERHALVÅRET. DET ER DOG I HØJ GRAD MÅLET, AT KLOSTERMØLLE SKAL VÆRE ET LEVENDE OG AKTIVT STED ÅRET RUNDT, OG DERFOR SKAL EN FREMTIDIG PROGRAMMERING OG TRANSFORMATION OGSÅ SKE UNDER HENSYNTAGEN TIL DISSE SÆRLIGE FORHOLD OG MED INDTÆNKNING AF MULIGHED FOR AKTIVITETER BÅDE UDE OG INDE - I AL SLAGS VEJR.

LIV OVER HELE AREALET

På fremtidens Klostermølle vil der året igennem være aktiviteter spredt ud over hele området, men arealets størrelse og gode forbindelser til naturen omkring sikrer at der er altid er rum til fordybelse og naturoplevelser. Derudover vil flere og bedre faciliteter sikre, at det opleves som positivt for stedet.

De enkelte bygninger har tilknyttede udearealer, der naturligt indgår i deres brug, hvor man kan lave aktiviteter som ikke påvirker resten af Klostermølle. Derudover findes de to store pladsdannelser. Gårdspladsen og Fabrikspadsen hvor mange mennesker kan samles til større begivenheder.

Aktiviteter med mange mennesker og deraf følgende lydniveau vil hovedsageligt foregå i dagtiden, inde i og imellem bygningerne, således at overnattende, andre besøgende og ikke mindst naturen forstyrres mindst muligt.

Kontor

Naturskole

Trailcenter

Udekøkken

Udebrusere

Kanosluse

Kanoshelters

Lejrskole

Udekøkken

Toiletter

Kunsthall/udstilling

Kontor/atelierpladser

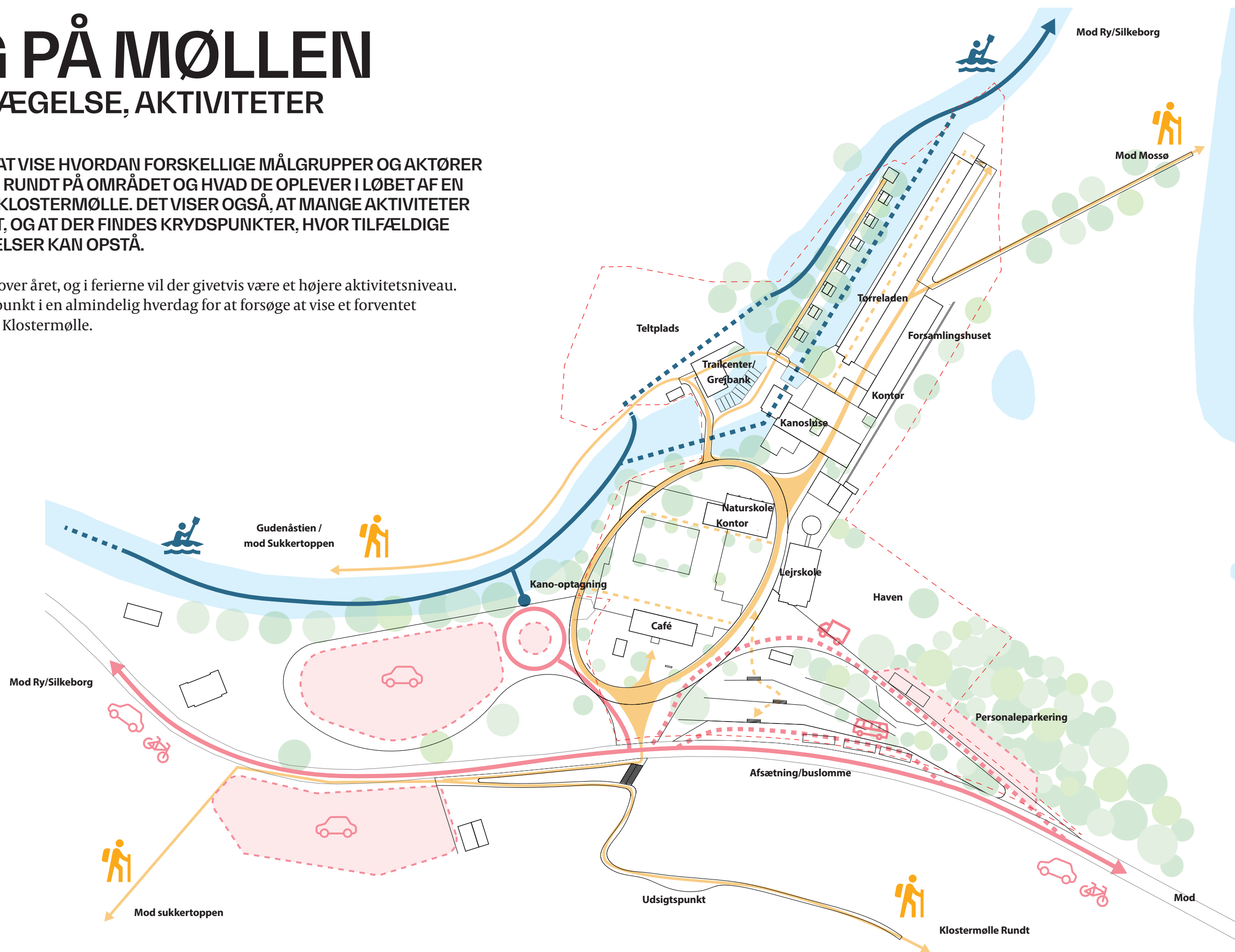
Forsamlingshus/eventsal

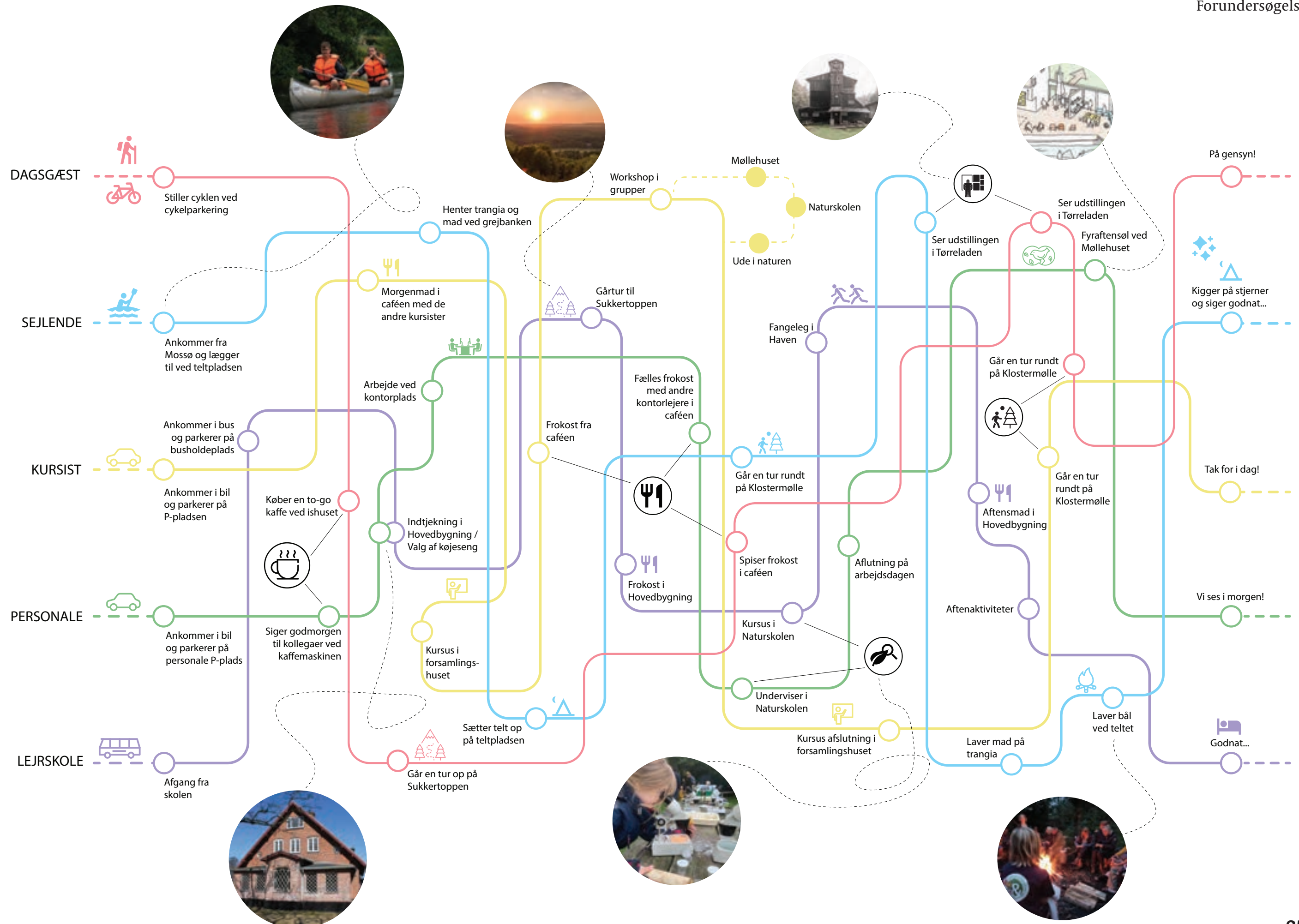
EN DAG PÅ MØLLEN

ANKOMST, BEVÆGELSE, AKTIVITETER

DETTE OPSLAG FORSØGER AT VISE HVORDAN FORSKELLIGE MÅLGRUPPER OG AKTØRER ANKOMMER, BEVÆGER SIG RUNDT PÅ OMRÅDET OG HVAD DE OPLEVER I LØBET AF EN TILFÆLDIG FORÅRSDAG PÅ KLOSTERMØLLE. DET VISER OGSÅ, AT MANGE AKTIVITETER KAN FINDE STED SAMTIDIGT, OG AT DER FINDES KRYDSPUNKTER, HVOR TILFÆLDIGE MØDER OG FÆLLES OPLEVELSER KAN OPSTÅ.

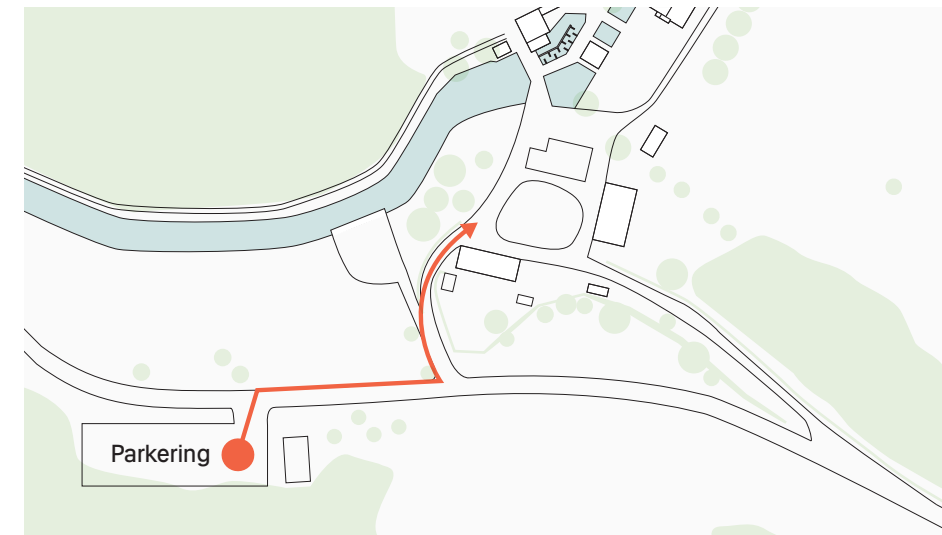
Aktivitetsniveauet vil variere henover året, og i ferierne vil der givetvis være et højere aktivitetsniveau. På denne side tages der udgangspunkt i en almindelig hverdag for at forsøge at vise et forventet gennemsnitligt billede af livet på Klostermølle.

ANKOMST TIL KLOSTERMØLLE

FØLER MAN SIG VELKOMMEN...?

SKJULT BAG TRÆER, HÆKKE OG BOM

Det er et grundlæggende problem for Klostermølle, at stedet ikke opleves som et offentligt tilgængeligt sted, når man ankommer ad Klostermøllevej. Parkeringspladsen ligger på den modsatte side af Klostermøllevej, og selve bygningsanlægget er skjult bag hække, buskads og træer. Dertil er der en bom ved vejen ind, og når man ankommer til gårdspladsen, er ingen af de første bygninger, man møder, åbne for offentligheden.

Bygningerne omkring gårdspladsen og fabriksbygningerne opleves i høj grad som to verdener, med hver sin æstetik og historie. Dette kan i og for sig også være en fordel, men der mangler en samlende fortælling, som gør, at man finder vej fra hovedvejen, igennem bygningerne omkring gårdspladsen og ned til industrimindet, Klostermølle.

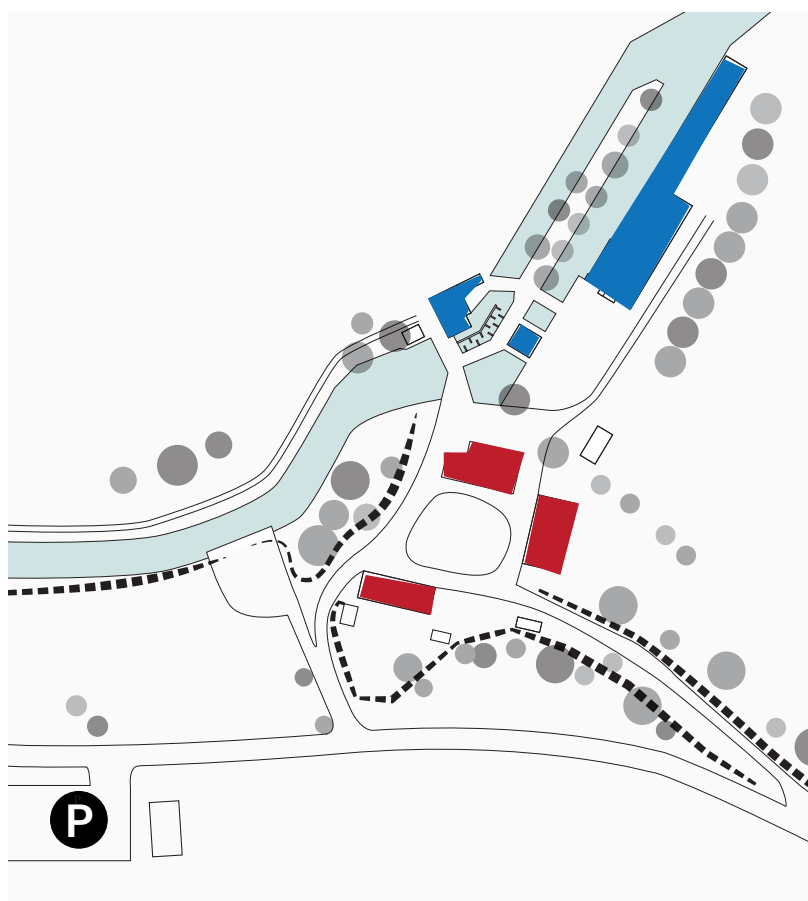
DET FØRSTE MAN MØDER...

Bygningen tættest på vejen er den gamle hovedbygning, som indtil for nylig blev brugt som embedsbolig. Derfor bærer både have og hus præg af, at man har værnet om privatlivets fred, og det giver et indtryk fra ankomstvejen af, at man er på vej ind på et privat område.

“DE TO KLOSTERMØLLER”

Oplevelsen af at føle sig velkommen og inviteret ind er derfor en grundlæggende præmis for, at transformationen af Klostermølle kan lykkes.

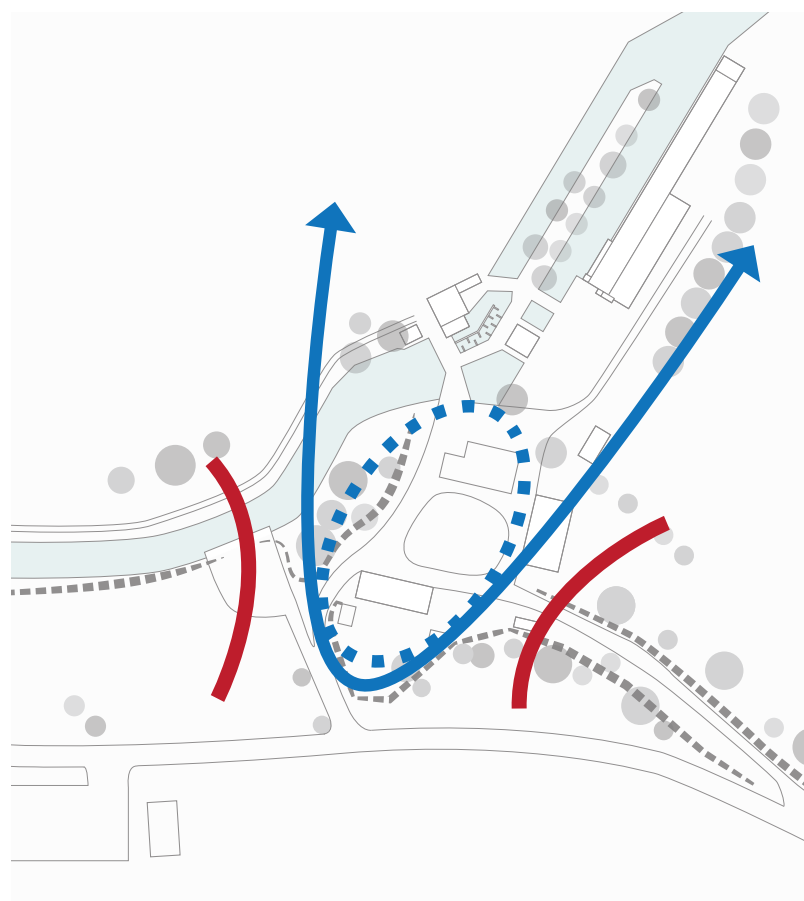
Teltpladsen, udstillingen i Møllehuset og fugletårnet i paptørreladen ligger alle i den nordlige ende af grunden, og man fornemmer derfor ikke det offentlige liv på stedet fra parkeringspladsen eller vejen til gårdspladsen.

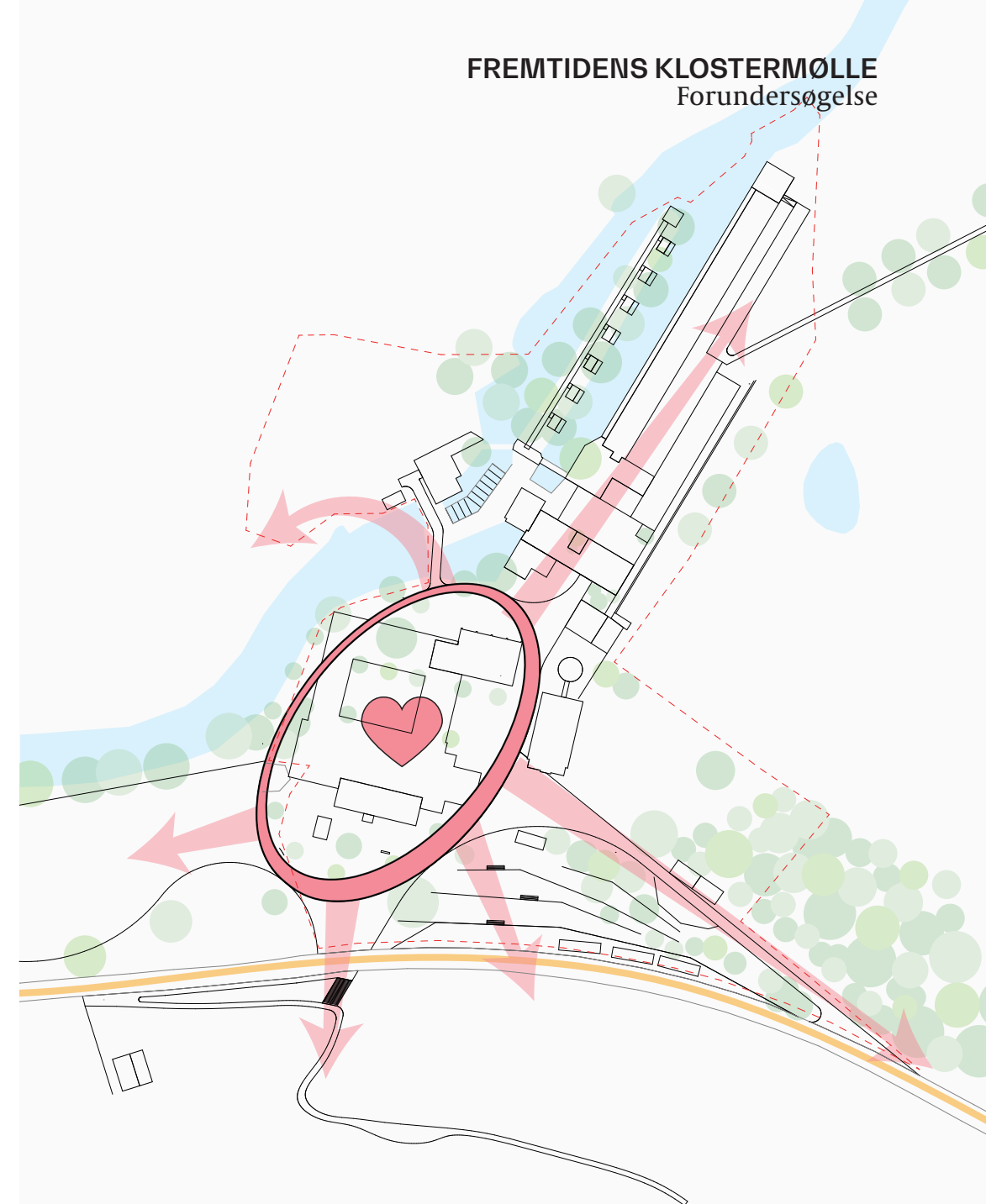
OMRÅDET ÅBNES VISUELT

Når besøgende ankommer til Klostermølle, uanset transportform, skal området opleves som åbent, inviterende og levende. Hække, bomme, tæt brombærkrat og andre elementer som udstråler, at det er et privat område fjernes, og en del af de træer, som ikke har særlig bevaringsværdi, fjernes for at genskabe udsigten indover anlægget.

Vægten lægges således på de fredede bygninger og fortællerværdien i det spændende bygningskompleks, som i højere grad kan opleves, hvis beplantningen på området reduceres.

FREMTIDENS KLOSTERMØLLE Forundersøgelse

ET SAMLENDE ELEMENT

På Klostermølle mødes man i dag mange steder af blinde veje, lukkede bygninger og dårlig fremkommelighed. Derfor etableres et nyt stisystem rundt på Klostermølle, med den nye ovalsti og ankomst fra Klostermøllevej som det helt centrale greb. Det kommer til at skabe overblik og åbenhed, binde områdets dele sammen og sikre tilgængelighed til alle besøgende.

CAFÉ OG VELKOMST I DEN GAMLE HOVEDBYGNING

I DAG FREMSTÅR DEN GAMLE HOVEDBYGNING SOM EN PRIVAT BOLIG MED EN AFSKÆRMET HAVE. EFTERSOM BYGNINGEN ER DEN FØRSTE SOM BESØGENDE MØDER, ER DENNE LUKKETHED MEGET ØDELÆGGENDE FOR OPLEVELSEN AF AT BLIVE BUDT VELKOMMEN PÅ ET OFFENTLIGT STED. FREMOVER ER DET TANKEN, AT BYGNINGEN SKAL HUSE KLOSTERMØLLES CAFÉ OG VELKOMSTCENTER. SAMTIDIG SKAL HAVEN ÅBNES FOR OPHOLD OG UDESERVERING, SÅLEDES AT GÆSTER OG BRUGERE AF KLOSTERMØLLE KAN BRUGE DET SOM ET HYGGELIGT MØDESTED.

Allerede i 1990'erne, da man sidst renoverede bygningen var der tanker om et traktørsted i bygningen. Derfor er der allerede lavet en del af de nødvendige tekniske installationer, og der ligger også en tilladelse til at etablere spisested.

HUSETS ØSTLIGE ENDE STÅR I DAG TOM OG UOPVARMET EFTER RENOVERINGEN I 90'ERNE, MEN ALLEREDE DENGANG VAR DET TANKEN, AT DER SKULLE INDRETTES CAFÉ I LOKALET.

ÅBENHED OG ADGANG FOR ALLE

BEDRE STIER OG VANDRERUTER, NYE UDSIGTSPUNKTER OG MULIGHEDER FOR AT KOMME TÆT PÅ FUGLELIVET I KLOSTERKÆRET.

I FORBINDELSE MED UDVIKLINGEN AF FREMTIDENS KLOSTERMØLLE VIL DET VÆRE OPLAGT OGSÅ AT FORBEDRE ADGANGEN TIL NÆROMRÅDET.

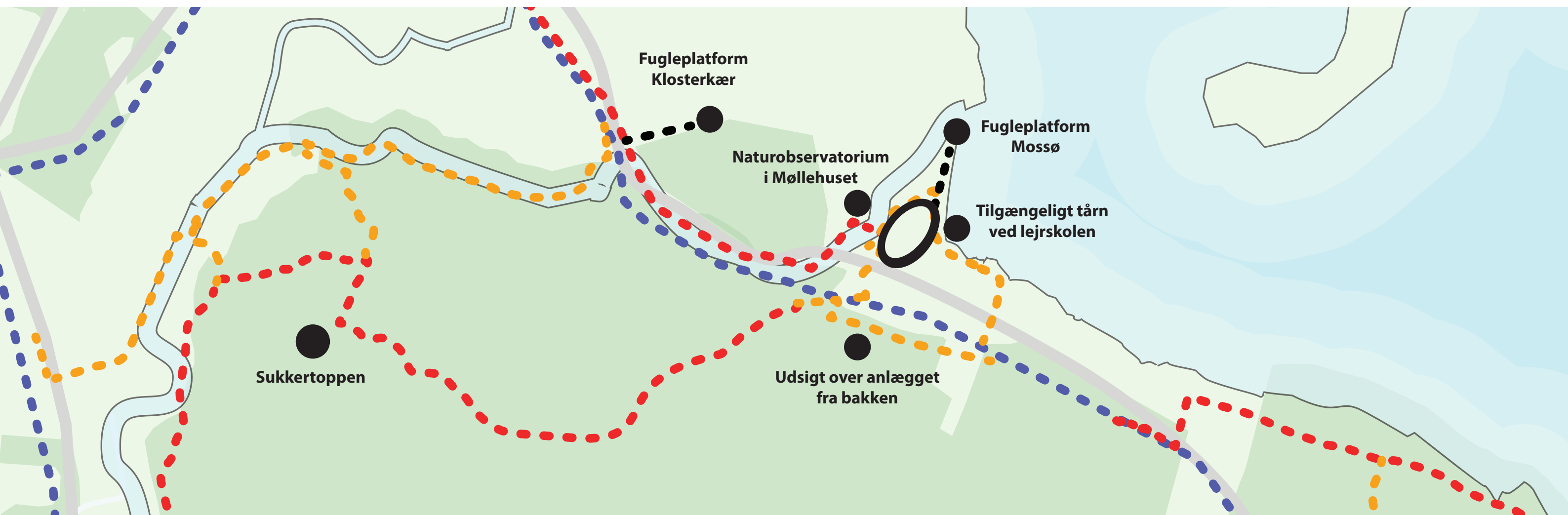
Klostermølles Venner har igangsat en dialog med Naturstyrelsen, som er interesserede i at bidrage til denne udvikling, da en af deres kerneopgaver netop er at sikre gode forhold for, at borgerne kan få oplevelser i naturen. Udover en forbedring af stiforholdene, særligt omkring tørreladen og adgangen til Mossø, som er oversvømmet store dele af året, er der også et stærkt ønske om at skabe bedre mulighed for at komme tæt på særligt de fugle, som kan opleves i området. Det fugletårn, som

i 90'erne blev etableret i tørreladen, er et yndet udflugtsmål for fugleentusiaster, men trapperne gør, at der er ikke adgang for gangbesværede eller folk med handicap.

Med dette projekt foreslås det, at oplevelsen og formidlingen af naturen omkring Klostermølle bredes ud og gøres tilgængelig ved at placere en række udsigtspunkter og fugleskjul på strategiske steder i området, med adgang for alle. Udsigtspunkterne vil give adgang til nye måder at opleve det fantastiske landskab, men det vil også muliggøre, at man kan komme endnu tættere på dyrelivet. Det skal være en del af oplevelsen af at bruge vandruterne omkring Klostermølle, at der er forskellige stationer eller stop på vejen, hvor der er adgang ud i naturen.

Eksempelvis foreslås der et fugleskjul med adgang via en hævet træbro langs kanten af skovbrynet fra det sted hvor Klostermøllevej krydser Klosterkanalen. Her vil man virkelig kunne komme helt ud til klosterkæret og være meget tættere på det dyreliv som udfolder sig her.

Foreningen har haft kontakt med Dansk Ornitologisk Forening, som er positivt stemte overfor ideen, da man alligevel bevæger sig ud i området for bl.a. at se isfugl langs kanalen mv. Det betyder også, at man uanset aktivitetsniveauet omkring bygningerne ved Klostermølle vil have adgang til udsigtspunkter, fugleskjul og vandrestier hvor der er ro og dermed mulighed for at opleve dyrelivet.

KLOSTERKÆRET OG TØRRELADEN I BAGGRUNDEN

Ny sti og platform skal give adgang til Klosterkæret.

HÆVEDE TRÆBROER SKABER TILGÆNGELIGHED

Klosterkæret og de lavtliggende engområder omkring Mossø er svært tilgængelige store dele af året.

NYT UDSIGTSPUNKT PÅ BAKKEN OVERFOR KLOSTERMØLLE

Den eksisterende gule sti opgraderes og der etableres et udsigtspunkt

OPLEVELSER AD VANDVEJEN

SEJLADS PÅ GUDENÅEN OG MOSSØ

Klostermølle er allerede i dag et yndet mål for kanofarere, og der er et stort potentiale for oplevelser på vandet både på Gudenåen og ikke mindst i Mossø, hvor der også er mulighed for fiskeri (gennem Silkeborg Fiskeriforening).

Kano- og kajak-sejladsen på Gudenåen er reguleret af Bekendtgørelse om ikke-erhvervsmæssig sejlads og anden færdsel på Gudenåen med sidevandløb og søer fra Tørring til Randers. Det er Gudenåkomiteen, som i praksis administrerer sejladsreglerne.

Fra Klostermølle kan man hele året kan sejle ud på Mossø og nedstrøms imod Ry. Endvidere har gæster på kanoovernatningspladsen ved Klostermølle også adgang til hele området. Opstrøms Klostermølle (og Riværket) er der derimod særlige regler for sejladsen. Reglerne formuleres af Gudenåkomiteen og kommunernes sejladsteknikere således:

Fra Tørring til Klostermølle er det kun Tilladt at:

1. Sejle, hvis der kan fremvises gyldigt adgangstegn.
2. Sejle i perioden 16. juni hl 31. december mellem kl. 8-18 (på Vestbirk Sø, Naldal Sø og på kanalen mellem Riværket og Klostermølle er sejlads eier kl. 18 hlladt).
3. Sejle med strømmen (undtaget Vestbirk Sø, Naldal Sø og kanalen mellem Riværket og Klostermølle). Fartøjer må med de samme undtagelser ikke sammenbindes ved sejlads.
4. Anvende 2 og 3 personers kanoer samt 1 og 2 personers kajakker. På Vestbirk Sø og Naldal Sø må man dog også sejle med robåd.
5. Sejle i grupper på maks. 5 fartøjer med passende afstand mellem grupperne (undtaget Vestbirk Sø, Naldal Sø og kanalen mellem Riværket og Klostermølle).
6. Sejle til højre for kanofang.

SEJLADS

I ET HISTORISK PERSPEKTIV

Papfabrikken forbedrede afsætningsmulighederne for træmassen fra både Vilholt og Klostermølle med sejlads mellem Klostermølle og landingsstedet i Alken. Træmassefabrikkerne Vilholt-Klostermølle producerede råvarer til fremstilling af papir på Dalum Papirfabrik på Fyn, og kombinationen mellem sejlads på Mossø og jernbanen blev en fordel for Holsts fabrikker.

Fabrikken kunne med landingsstedet ved Mossø og transportsidebanen op til stationen i Alken koble jernbanevogne med træmasse på toget. Returlasten kunne være træ til slibning, forsyninger til fabrikken, byggematerialer m.v. I ca. 60 år - fra Klostermølle-fabrikkens tidligste dage og frem til 1932 - var der fast sejlads de ca. 10 km på Mossø fra Klostermølle til Alken.

Af målebordsblade fremgår, at udskibningsstedet lå øst for Klostermølles bygninger, og at dén vej, som i dag går på en dæmning fra Klostermøllevvej til Mossø ca. 250 meter øst for Klostermølle, var adgangsvej til udskibningsstedet.

Transporten til og fra Alken foregik på en pram, som blev trukket af et dampskib. Damperen S/S Lulu - et tidligere turistskib fra Hamborg - optræder i Klostermølles bogholderi fra 1874. I 1904 blev S/S Lulu udstyret med en petroleumsmotor og kom derfor til at hedde M/S Lulu. Som motorskib sejlede Lulu for Klostermøllefabrikken i årene 1904-1917. Lulu blev lagt på land ved Klostermølle i 1917, men først endeligt ophugget i 1973.

I 1917 købte Klostermølle dampbåden Juliane S/S af Hjejleselskabet. Juliane var bygget i 1882 i Århus og havde sejlet turistsejlads på Himmelbjergsøerne. Juliane blev lagt op i 1932, fordi konkurrencen fra lastbil-trafikken var for stor. Julianes skrog lå i Gudenåens kanal ovenfor Klostermølle, indtil det i 1959 blev trukket på land og ophugget.

Klostermølles pram på Mossø kunne rumme en last på 30 ton svarende til 2 jernbanevogne. Dermed var den måske den største pram, der har sejlet på Gudenå-systemet. Prammene på Gudenåen neden for Silkeborg lastede op til ca. 25 tons.

S/S Lulu ca. 1900

OVERNATNING PÅ KLOSTERMØLLE

MERE PLADS, BEDRE FACILITETER OG FLERE OPLEVELSER TIL DE BESØGENDE

Det er en forudsætning for at projektet med fremtidens Klostermølle skal lykkes, at der kommer væsentligt flere besøgende og betalende, overnattende gæster. Derfor er der også et behov for at udvide både kapaciteten og kvaliteten af de tilbud, der findes.

FREMTIDENS LEJRSKOLE GIVER MULIGHED FOR FLEKSIBEL UDLEJNING

Lejrskolen er allerede i dag et stort aktiv for Klostermølle, og tusindvis af børn har igennem årene overnattet i den gamle direktørbolig. Det er dog samtidig en tendens, at færre og færre skoler har råd til kun at sende én klasse afsted af gangen, og da overnatningskapaciteten på lejrskolen i øjeblikket er begrænset til to små sovesale i stueetagen, gør det, at mange vælger Klostermølle fra. Dertil kommer også, at faciliteterne er slidte, og at der ikke er tilgængelig adgang til husets to øvre etager.

Naturskolen i kælderen og Natur & Ungdoms sekretariat, som i dag ligger på 1. sal, flytter til Staldbygningen, hvor de bliver meget mere synlige på stedet, og hvor øvrige besøgende kan følge med i det liv der udspiller sig. Det giver mulighed for at opgradere kapaciteten og forbedre kapaciteten i lejrskolen markant. 1. salen indrettes til overnatning og ophold, mens der indrettes et stort køkken i kælderen, hvor naturskolen i dag holder til. Det er i øvrigt samme sted, som husets køkken oprindeligt lå. Derudover udvides badefaciliteterne gevaldigt i kælderen, og der gøres ligeledes plads til Handicaptoliet/bad på alle husets tre etager. Køkkenerne i stuen og på 1. sal indrettes til lærer/voksenværelse med eget bad, hvilket også i høj grad er efterspurgt af skolerne.

Denne opgradering af faciliteterne vil også medføre, at huset kan udlejes samlet til f.eks. to skoleklasser, men man vil også kunne leje etagerne ud separat og deles om køkken og bad i kælderen.

De bedre faciliteter og adgangen til at købe forplejning fra caféen, lokalerne ved naturskolen og forsamlingshuset ved tørreladen betyder også, at overnatning kan blive relevant i forbindelse med f.eks. kurser, teambuilding, mv. I sommermånederne, hvor skolerne har ferie, kan lejrskolen ligeledes bruges som vandrerhjem med sovesale og enkelte tomandsværelser (lærerværelserne).

Der er medregnet i projektet et udsigtstårn med elevator, som skaber universel adgang til et fantastisk kig udover Mossø og Klostermølle. Via broer til lejrskolens nordgavl sikres også adgang til bygningens øvre etager. Dette tårn skal udvikles så det fremstår skulpturelt og tilpasset til stedet, så det ikke skæmmer hverken naturen eller den fredede arkitektur.

TILGÆNGELIG OVERNATNING UDE OG INDE

Det er en af grundpillerne i visionen for Klostermølle, at der skal skabes tilgængelig adgang for alle på Klostermølle. Det gælder således både inde og ude, og der skal etableres faciliteter, så alle kan komme rundt, bruge faciliteterne og ikke mindst opleve naturen og kulturen på stedet. De nye shelters ved tangen bliver med niveaufri adgang fra stien derud, og der etableres handicaptoiletter flere steder på området.

For at realisere ideen om fuld tilgængelighed i lejrskolen er der behov for at skabe niveaufri adgang til husets stue og 1. sal. Der skal i samme ombæring også sikres to separate flugtveje fra lejrskolens øvre etage. Der er i den forbindelse blevet undersøgt to scenarier.

1. Indendørs lift og en ekstra trappe indvendigt i huset, som vil kræve en meget omfattende ombygning og optage en masse kvadratmeter fra lejrskolen - og som endvidere vil kræve dispensation fra en række præ-accepterede løsninger omkring flugt direkte til terræn.
2. Et nyt, fritstående kombineret udsigts- og adgangstårn både sikrer adgang og flugtvej, men også muliggør fuldt tilgængelig adgang til en fantastisk udsigt ud over Mossø og Klostermøllens bygninger. Det er denne løsning der indgår i anlægsbudgettet, og det er også den, der vurderes at give langt mest værdi for stedet.

**SOM BESØGENDE PÅ
KLOSTERMØLLE VIL MÅN
I FREMTIDEN KUNNE FÅ
GLÆDE AF FLERE OG BEDRE
OVERNATNINGSMULIGHEDER
BÅDE UDE OG INDE, SAMT
OPDATEREDE KØKKEN-, TOILET-,
OG BADEFACILITETER.**

UDENDØRS OVERNATNING

Den udendørs overnatning skal også have et løft. Det gælder både den primitive overnatning i telt, som allerede findes i dag, men også en øget mulighed for at sove ude i shelters, som dem på tangen vist tidligere i rapporten og også mere almindelige shelters, som giver mulighed for fast underlag og tag over hovedet.

Bl.a. er det muligt at anlægge en teltplads nedenfor haven ved lejrskolen med direkte udsigt til Mossø. De overnattende vil kunne benytte udekøkken og toiletter+bad ved garagebygningen.

I møllehuset etableres endvidere opholdsmuligheder og yderligere faciliteter og grejbank for alle de overnattende på Klostermølle. Dette beskrives yderligere på næste side.

UDSIGT FRA DEN NYE TELTPPLADS

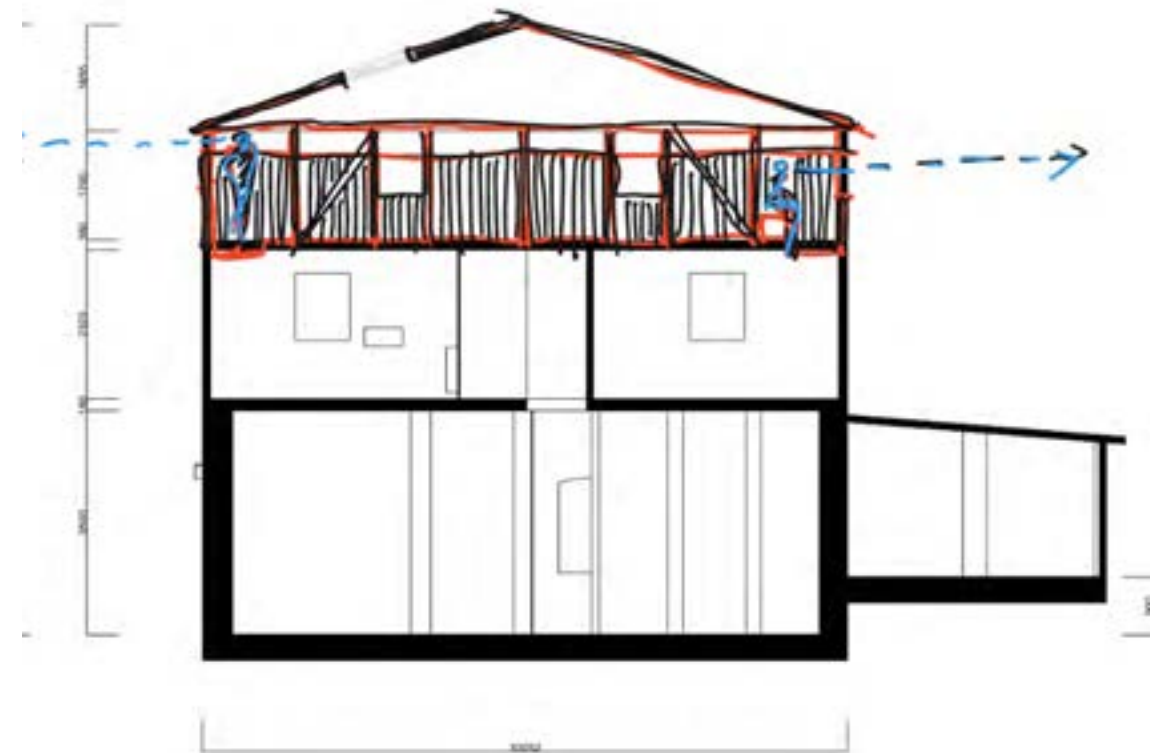
Fra det tilgængelige udsigtstårn
bliver den endnu bedre...

TRAILCENTER OG Udstillinger

OPGRADEREDE FACILITETER OG FORMIDLING TIL OVERNATTENDE OG FOLK PÅ GENNEMFART.

En meget væsentlig tilføjelse til faciliteter for de overnattende er Trailcenteret i Møllehuset. Tanken er, at huset i langt højere grad skal stå åbent for besøgende, som udover en opfrisket udgave af udstillingerne og formidlingen som allerede findes, også vil have mulighed for ophold, bad, madlavning og adgang til en grejbank, hvor man f.eks. kan leje en trangia eller købe noget mad fra frost.

Førstesalen kan bruges til formidlingsaktiviteter og “klasseværelse” for overnattende i lejrskolen eller til forskellige foreningsaktiviteter, møder, teambuilding, mv. og anden sal bliver “Naturobservatorium”.

NATUR- OBSERVATORIUM

Rummet på 2. sal står i dag uudnyttet hen, men har et fantastisk potentiale som naturobservatorium og udsigtstårn. Her er det tanken at det øverste af facadebrædderne og vinduerne pilles ud, således at man får skabt udsigt 360 grader rundt til både Klostermølles anlæg og bygninger, men også udover Klosterkæret og Gudenåen.

Klostermølle ligger langt fra det nærmeste bebyggede område og derfor er der også **rigtig** mørkt om natten. Derfor I taget installeres store ovenlysvinduer, således at skoleklasser fra lejrskolen og andre overnattende på stjerneklare aftener kan ligge på liggeunderlag på gulvet og se stjernevrmlen.

Eksisterende formidling på Klostermølle

De eksisterende udstillinger på Klostermølle har stået aflåst siden før Corona-epidemien. De er udført omkring år 2005 af Søhøjlandets Økomuseum (senere Oplev Søhøjlandet) i forbindelse med et større åbning af Klostermølle for offentligheden på initiativ fra bl.a. den historiske Brædstrup Kommune og Silkeborg Statsskovdistrikt.

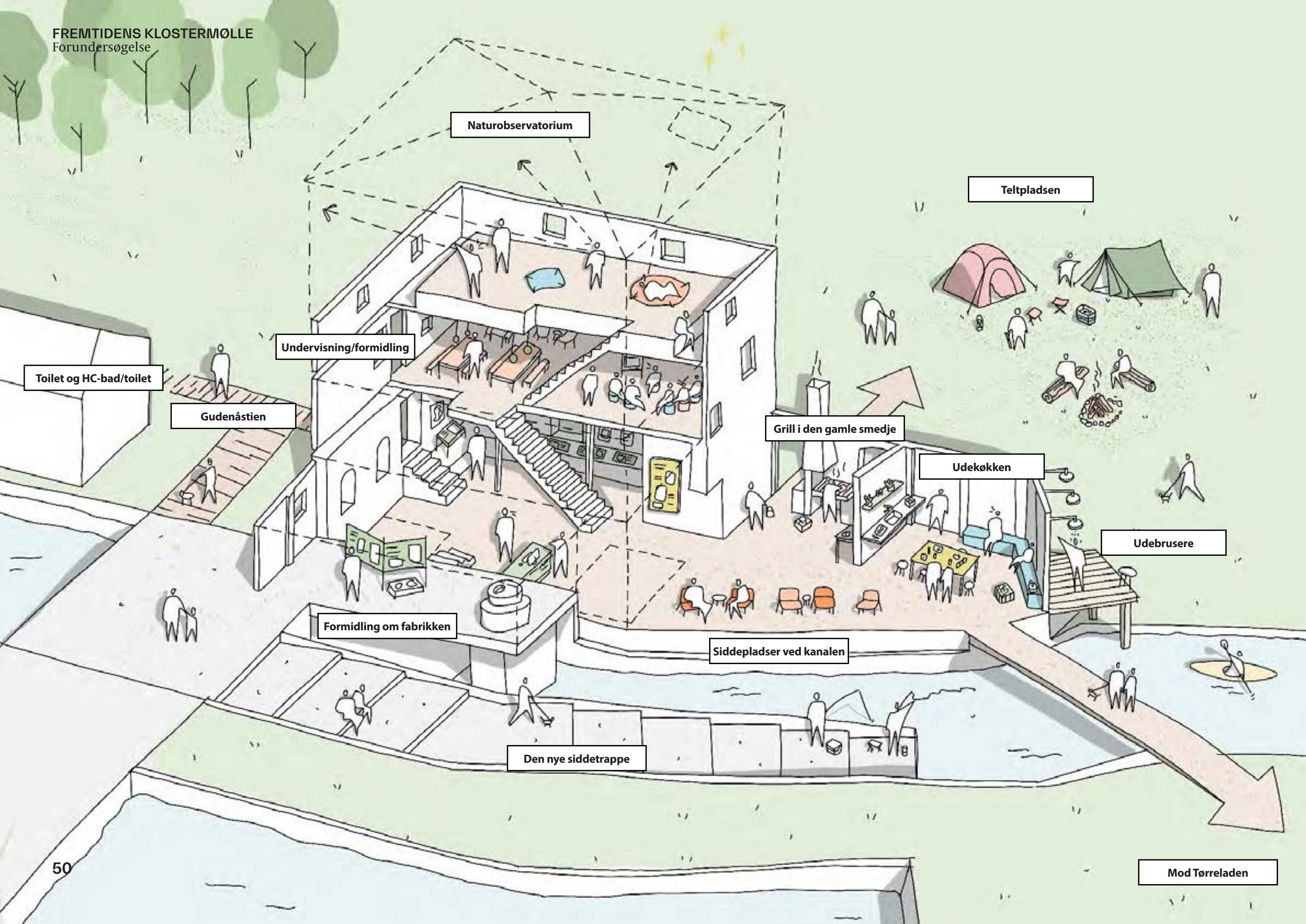
Udstillingerne omfatter dels indendørs udstillinger i møllebygningen om klosterkultur, natur, landskab og fabrikkens historie. I møllebygningen er formidlingsforpligtelsen efter fjernelsen af Vilholt Mølles dæmning også opfyldt ved en særlig formidling om Vilholt Mølle. I tørreladen er en udstilling om papfremstilling og sejladsen på Mossø. Udvendigt på møllebygningen og det nye turbinehus samt i lastbilgaragen er supplerende plancher ophængt, ligesom alle bygninger er

skiltet med opførelsesår og placering i det samlede bygningsskompleks.

På teltpladsen er der opsat information om sejladsregler og ophold på teltpladsen. Ved lastbilgaragen og i landskabet omkring Klostermølle er der opsat informationstavler med oplysninger om naturgenopretningen i Klosterkær og mulighederne for at udøve aktivt friluftsliv i landskabet.

Den eksisterende formidling er blevet til via økonomiske bidrag fra bl.a. Friluftsrådet, Naturstyrelsen og Horsens Kommune. Formidlingen har en æstetisk og indholdsmæssig sammenhæng til formidling på f.eks. Vestbirk Vandkraftværk, Den Genfundne Bro, Fyel Badesø, Dørup Hestestald, Vædebro og ved Gl. Rye Brugs.

Naturområde

Teltpladsen

Toilet og HC-bad/toilet

Gudenåstien

Undervisning/formidling

Grill i den gamle smedje

Udekøkken

Udebrusere

Formidling om fabrikken

Siddepladser ved kanalen

Den nye siddetrappe

Mod Tørreladen

Toiletter og tilgængelighed

Der etableres adgang gennem den grønne port direkte fra stien langs Klosterkanalen. Det gamle olielager skal fortsat bruges som toiletter, men faciliteterne opgraderes således at det ene rum bliver til handicapbad/toilet og det andet til tidssvarende toiletter med håndvask og varmt vand.

NATURCENTER

LOKALER TIL FORENINGSAKTIVITETER, KONTOR, MØDELOKALER OG NATURSKOLE.

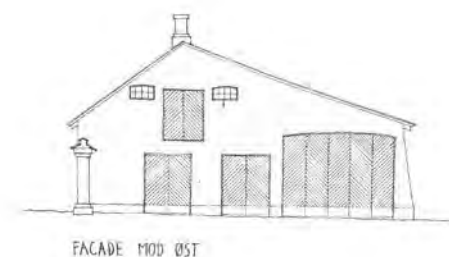
STALDBYGNINGENS CENTRALE PLACERING, MANGE DØRE OG PORTE, SAMT RUM I VARIERENDE STØRRELSER GØR DET SÆRDELES VELEGNET TIL FORENINGSLIVETS NYE CENTRUM PÅ KLOSTERMØLLE. DET ER ET SELVSTÆNDIGT MÅL MED PROJEKTET AT FÅ DET MANGFOLDIGE LIV, DER I FORVEJEN FINDES PÅ KLOSTERMØLLE, NED I ØJENHØJDE MED DE BESØGENDE PÅ KLOSTERMØLLE.

Det er således tanken, at Natur & Ungdoms sekretariat og aktiviteter fremover skal have til huse i bygningen. Husets størrelse giver også plads til andre relevante aktører, som f.eks. driftsorganisationens egne arbejdspladser. Midt i bygningen kan de gamle staldbokse indrettes til helt unikke møde/foreningsfaciliteter og tekøkken, som samtidigt bevarer historien om det liv der var engang.

Vognporten mod nord forbliver uisoleret og rå. Her er det tanken, at naturskolen, som i dag findes i lejrskolens kælder, skal placeres, så aktiviteterne frit kan brede sig ud fra begge ender af vognporten. Naturskolen beskrives yderligere på næste side.

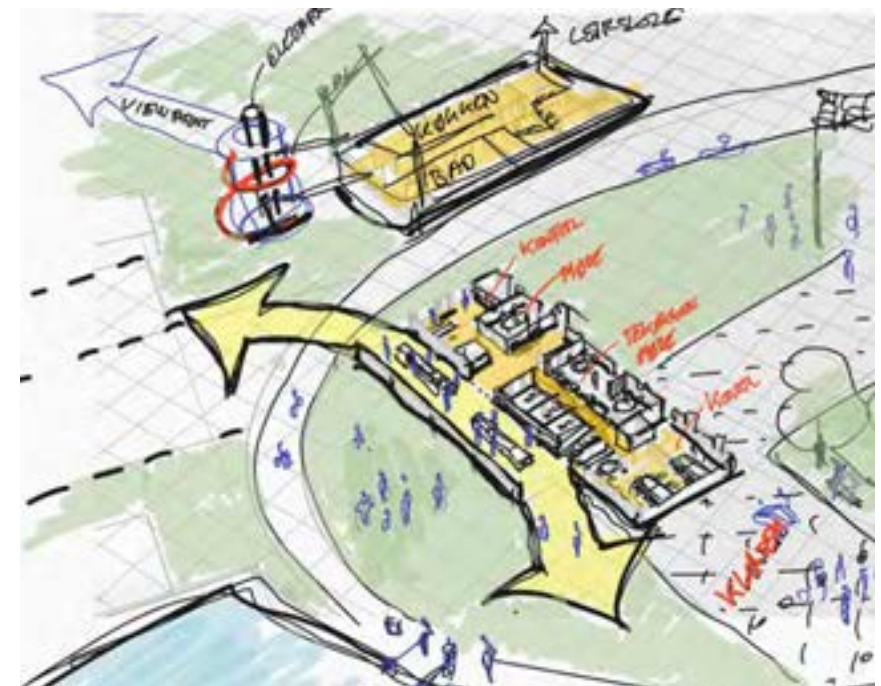
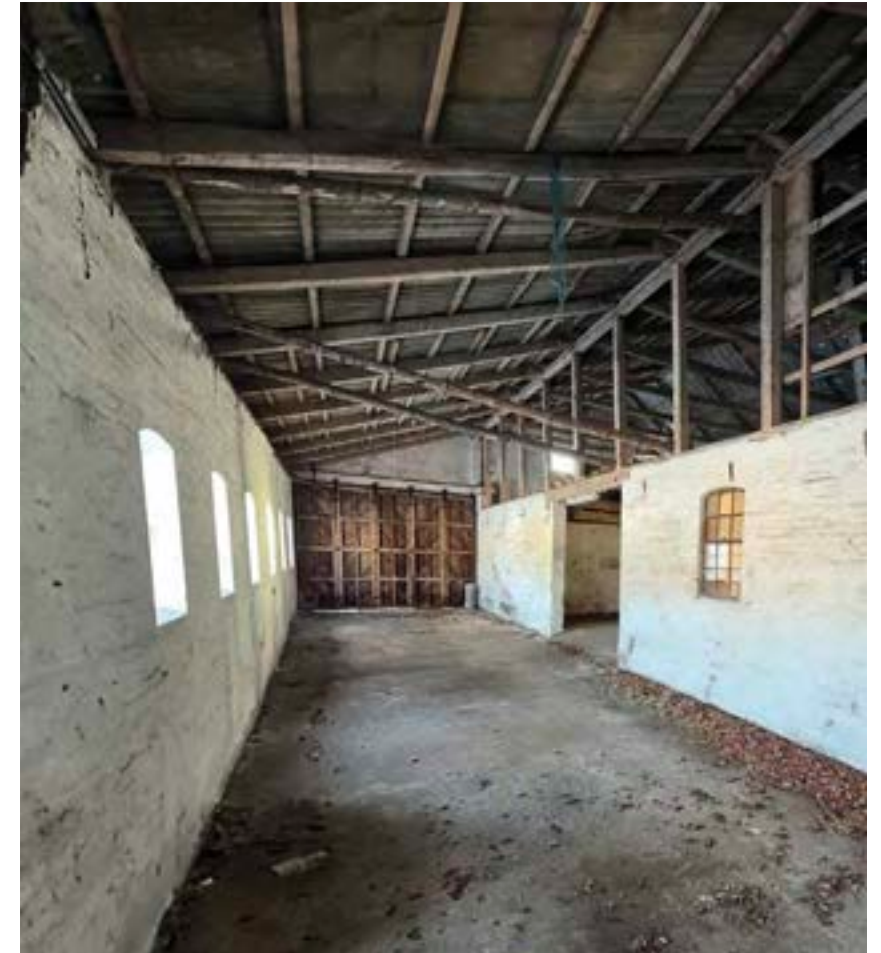
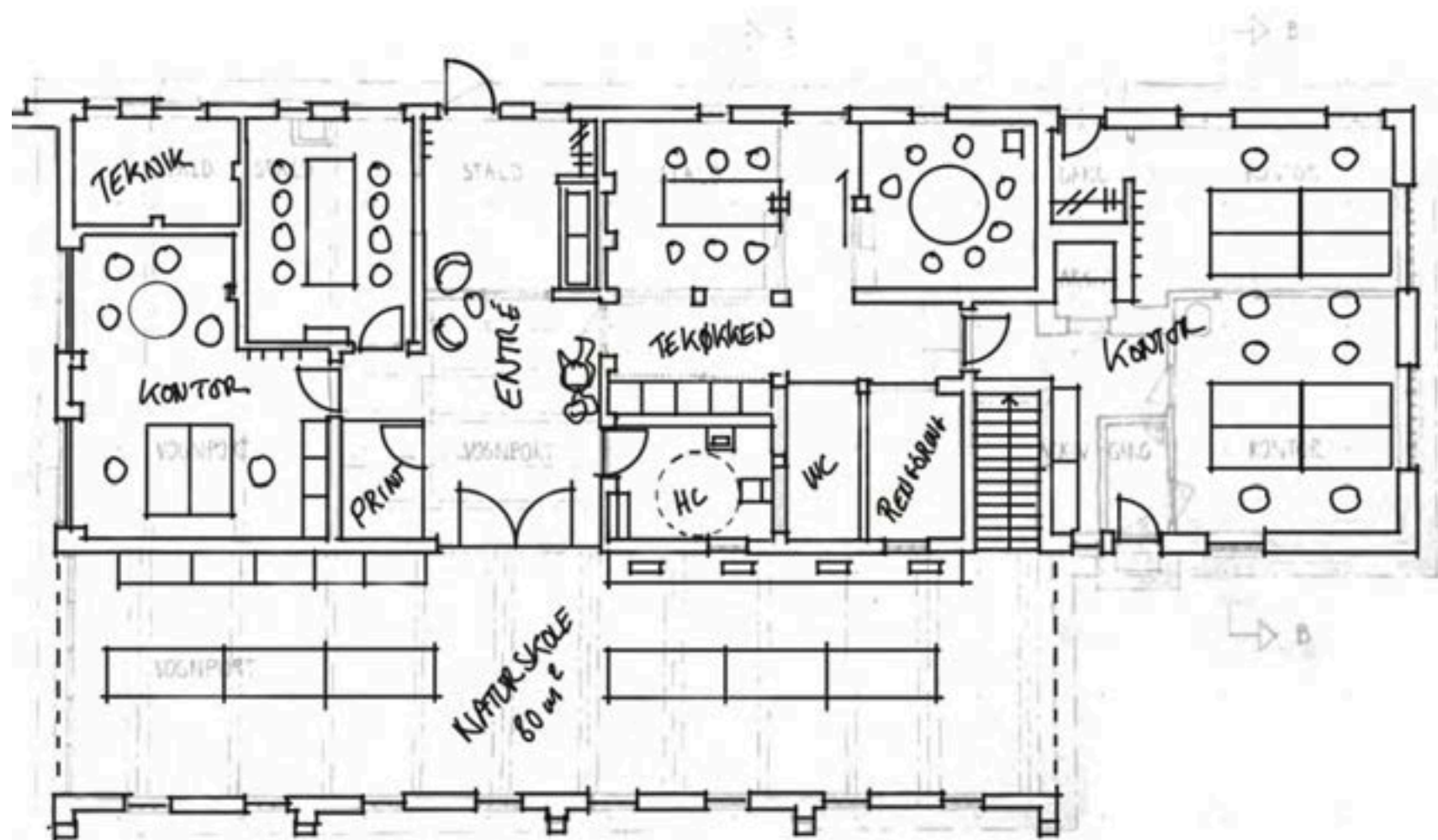
**STALDBYGNINGENS CENTRALE
PLACERING, MANGE DØRE OG
PORTE, SAMT RUM I VARIERENDE
STØRRELSER GØR DET SÆRDELES
VELEGNET TIL FORENINGSLIVETS
NYE CENTRUM PÅ KLOSTERMØLLE.**

NATURSKOLE

VOGNPORTENS STORE PORTE GØR DEN OPLAGT AT BRUGE SOM ET RUM, SOM OM SOMMEREN BLOT KAN VÆRE EN OVERDÆKNING, IMENS MAN I DE KOLDERE MÅNEDER KAN SKABE LY FOR VEJRET.

Naturskolen indrettes fleksibelt med borde på hjul, således at rummet også kan bruges til andre aktiviteter, så som julemarked, festlokale, mv. Det store loftsrums over kontorerne kan bruges til opbevaring for alt Naturskolens og Natur & Ungdoms grej, som kan hentes ned enten via den eksisterende trappe eller gennem lugerne i de to gavle. Her vil det være oplagt at etablere et hejseværk som vil kunne bruges til at bugsere store og tunge emner ud og ind.

FORSYNING OG VARME

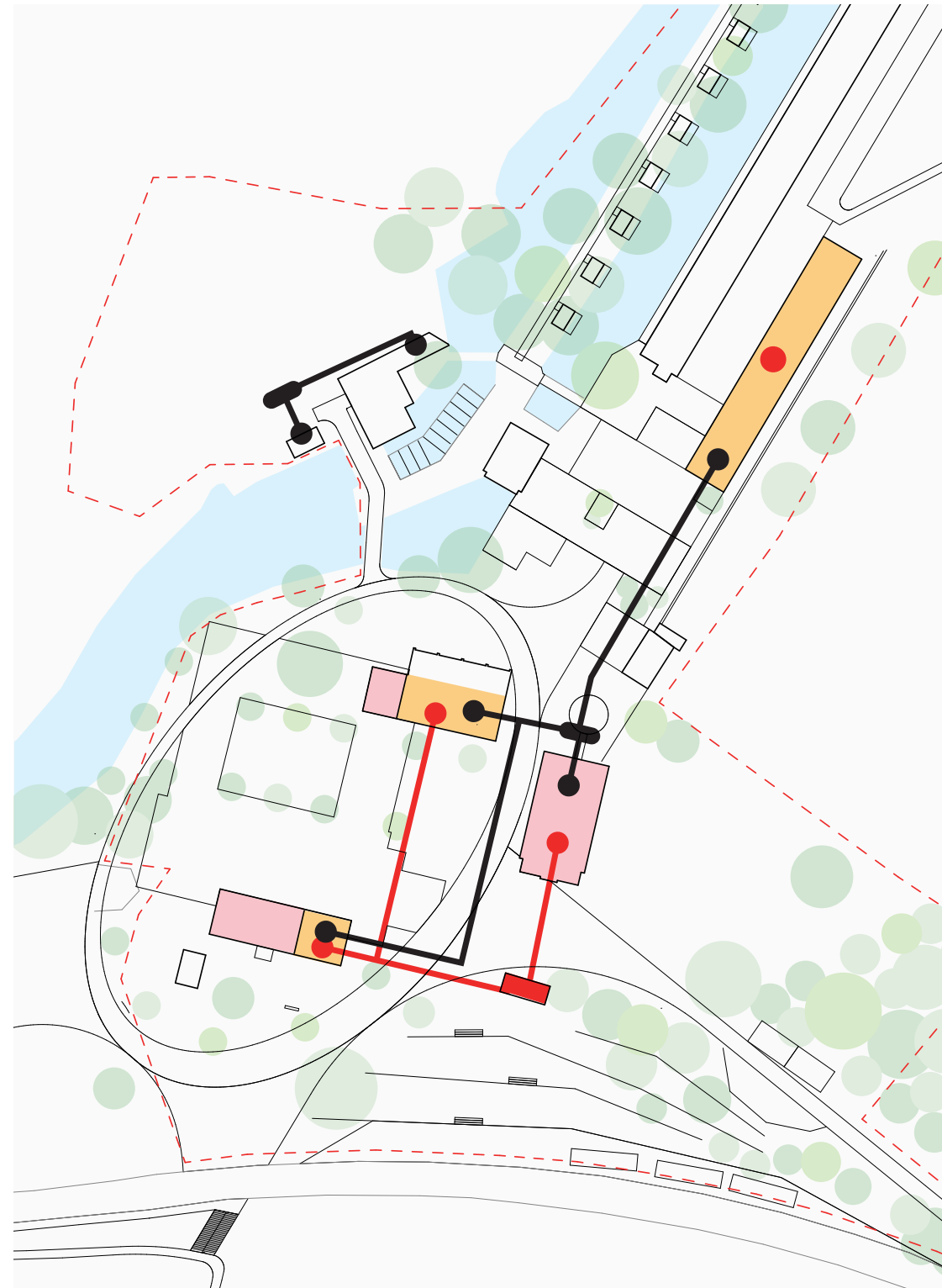
FLERE OPVARMEDE BYGNINGER SIKRER MULIGHED FOR LIV HELE ÅRET

Ny varmecentral i hønsehuset

Der lægges op til at placere varmecentral med varmepumper i det gamle hønsehus og føre rør derfra til bygningerne omkring gårdspladsen. Dette vil medføre en meget effektiv drift og god udnyttelse af kvadratmeter.

Af de eksisterende bygninger er kun to isolerede og opvarmede - nemlig de to gamle hovedbygninger/boliger. Nogle af de resterende bygninger vil kunne isoleres og gøres anvendelige for ophold året rundt, mens det i andre tilfælde ikke er realistisk indenfor de gældende bygningsfredninger. Særligt tørreladen ville miste sin særlige karakter og udtryk, hvis den blev lukket af. Historien om huset som vindtørremaskine kræver, at vinden kan komme igennem huset.

OPVARMNING OG FORSYNING

- Eksisterende opvarmet bygning
- Fremtidig opvarmet bygning
- Varmecentral
- varmerør
- Spildevand
- Septiktank/anlæg

LOGISTIK OG BRAND

FREMKOMMELIGHED PÅ KLOSTERMØLLE

BRAND

- Brandveje
- Flugtvej til terræn

ARBEJDSKØRSEL OG AFFALDSSORTERING

- Affaldssortering
- Arbejdsførsel

EN SAMLENDE FORTÆLLING

Vandets kraft er definerende for Klostermølles identitet og historie. Lige fra munkene gravede Klosterkanalen, til størstedelen af vandet i 2020 blev ledt tilbage ad sin oprindelige vej til Mossø for at tilgodese dyreliv og natur.

Den fortælling og hele Klostermølles rige kulturhistorie skal frem i lyset og opleves på en ny, levende og inddragende måde.

NATURGENOPRETNING AF KLOSTERKÆRET KULTURHISTORISK BETYDNING OG AFLEDTE EFFEKTER

DET HELT STORE SKIFT I KLOSTERMØLLES HISTORIE SKETE, DA MAN GIK FRA, AT MAN IGENNEM MERE END 1000 ÅR HAVDE SET NATUREN SOM EN RESSOURCE, TIL OVER DE SIDSTE 50 ÅR AT BEGYNDE AT SE DEN SOM VÆRDIFULD I SIG SELV - OG VÆRD AT BESKYTTE OG OPLEVE.

Foto: Morten Pape, Horsens Folkeblad

VANDRAMMEDIREKTIVET

En del af myndighedsopgaverne i lokalområdet omkring Klostermølle og Gudenåen har handlet om at bedre vilkårene for fisk og vanddyr ved at fjerne de hindringer, som menneskabte anlæg har forårsaget i vandløbene. Statslige myndigheder og amterne arbejdede intenst på dette i de sidste årtier af 1900-tallet, men ikke mindst EU's Vandrammedirektiv fra 2000 har sat øget fokus på at fjerne spærringer:

Vandrammedirektivet har til formål:

1. at forebygge yderligere forringelse og beskytte og forbedre vandøkosystemernes tilstand og, hvad angår deres vandbehov, også tilstanden for jordbaserede økosystemer og vådområder, der er direkte afhængige af vandøkosystemerne,
2. at fremme bæredygtig vandanvendelse baseret på langsigtet beskyttelse af tilgængelige vandressourcer,
3. at sigte mod forøget beskyttelse og forbedring af vandmiljøet bl.a. gennem specifikke foranstaltninger til progressiv (vedvarende) reduktion af udledninger, emissioner og tab af prioriterede stoffer og ophør eller udfasning af udledninger, emissioner og tab af prioriterede farlige stoffer,
4. at sikre progressiv reduktion af forurening af grundvand og forhindre yderligere forurening heraf,
5. at bidrage til at afbøde virkningerne af oversvømmelser og tørke.

Andre projektinitiativer med udgangspunkt i lokale ønsker fra beboerne i området har haft fokus på tilgængelighed, faciliteter og formidling. Mange af disse projekter er udført som lokale grønne partnerskaber.

KLOSTERKANALEN, TØRRELADEN, BAKKELANDSKABET

Det unikke møde mellem kultur og natur gør Klostermølle til et helt centralt sted i fortællingen om Gudenåen, og bør kunne tiltrække langt flere besøgende end i dag.

NATURGENOPRETNING AF KLOSTERKÆR

Mølleopstemningen ved Klostermølle var hindring for fisk og andre vanddyrs frie bevægelse, og selvom man havde bygget en fisketrappe ved Klostermølle i 1999, så var løsningen ikke tilstrækkelig.

Horsens Kommune har derfor i 2020 gennemført et omfattende vådområdeprojekt i Klosterkær, så størstedelen af Gudenåens vand efter ca. 800 år nu er tilbageført til det naturlige forløb gennem kærret. Ved Højlund ovenfor Riværket er der etableret et nyt hovedstryg til Gudenåen, som nu ledes forbi Riværket.

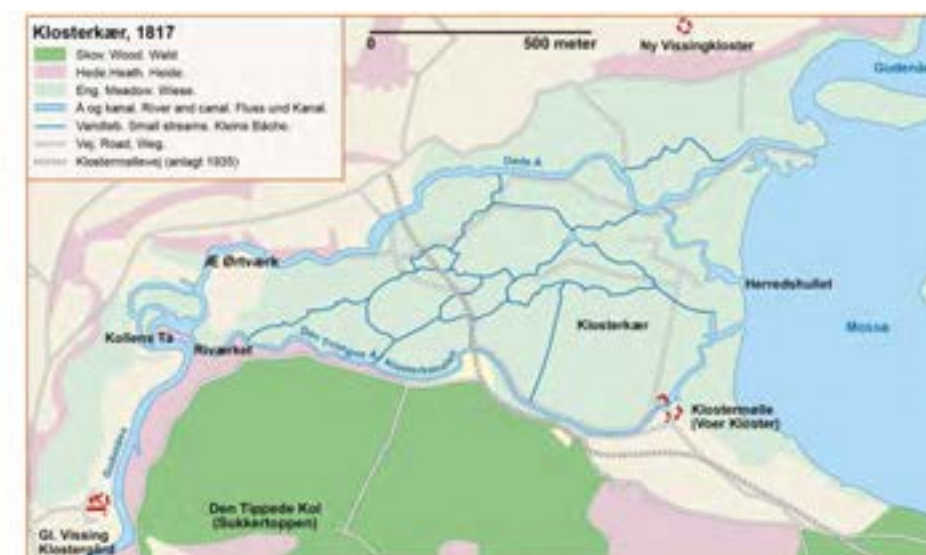
En grundidé i projektet er, at en begrænset vandmængde fortsat føres til Klostermølle for at bevare rislende vand ved møllen og derved sikre en forståelse af møllens kulturhistoriske funktion. Dele af de tidligere muligheder for vandgennemstrømning i Klostermøllens bygninger blev støbt til, så vandet gennem møllekomplekset i dag kun føres forbi den ældste turbinebygning ved selve møllebygningen.

Nye, gravede løbsrender i Klosterkær sikrer, at Gudenåen igen kan danne deltaforløb og aflejre sediment i kærret. Naturværdierne i kærområdet har med mere vand fået et naturmæssigt løft, som i de kommende år vil bidrage til en ny og spændende biologisk udvikling.

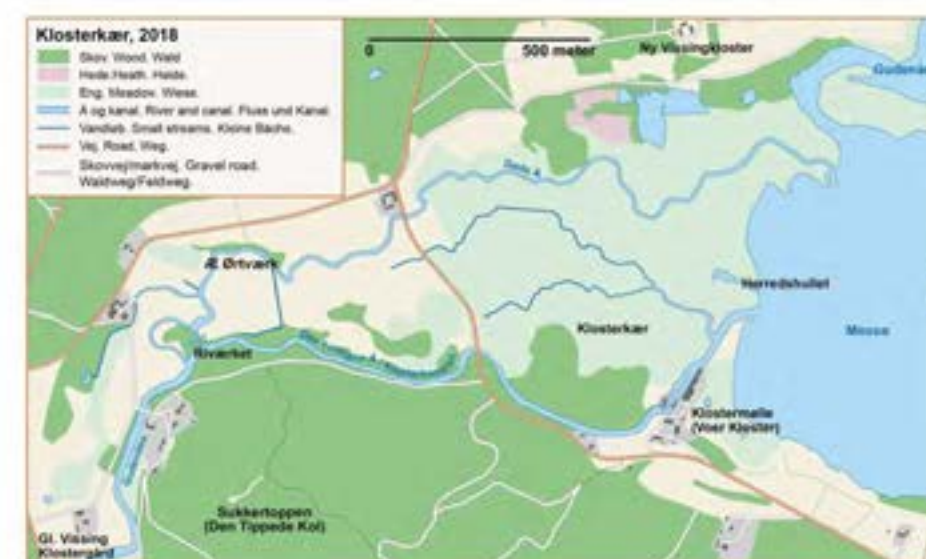
Ved store vandføringer i Gudenåen viste det sig imidlertid hurtigt, at mere vand end beregnet førtes til Klostermølle med oversvømmelser og digebrud til følge. Derfor blev Riværket i 2023 sænket, så det fremadrettet igen fungerer som overløb for store vandmængder i kanalen.

Klostermølle er fortsat omdrejningspunkt for kanotrafikken på Gudenåen i kraft af den bevarede, kunstige kanal frem mod møllen samt kanorastepladsen på statens arealer ved Klostermølle. Kanoer og kajaker skal derfor ikke gennem Klosterkær for at komme til Mossø, men skal benytte kanalen frem til Klostermølle.

Klosterkær 1817 – sammen-
tegnet efter matrikelkort. For ca.
200 år siden lignede forholdene i
Klosterkær sandsynligvis meget for-
holdene i 1200-tallet, da munkene
anlagde Klosterkanalen og tvang
Gudenåens vand ind i kanalen ved

Klosterkær 2018 – størstedelen
af Gudenåens vand løber gennem
Klosterkanalen. Kanosejladsen
på Gudenåen går til Mossø via
Klosterkanalen og Klostermølle.

Klosterkær 2020 – Horsens
Kommune har gennemført et stort
naturgenopretningsprojekt, så
Gudenåen igen løber midt gennem
Klosterkær som et delta. For-
holdene i kærret fra før munkene
etablerede Klosterkanalen er nu
genskabt, men der ledes stadig
lidt vand ind i Klosterkanalen, og
kanosejladsen på Gudenåen går
fortsat til Mossø via kanalen.

NATURSYN OG UDSYN

— Landskabets fortælling

OVENFOR SES TØRRELADEN UNDER FABRIKKENS TID (1971). PAPPET I TØRRELADEN BLEV TØRRET VED VINDKRAFT, OG DERFOR BLEV TRÆER OG BEVOKSNING NØJE HOLDT NEDE, FOR AT VINDEN KUNNE FÅ FRI PASSAGE IGENNEM HUSET.

SIDEN STATEN OVERTOG KLOSTERMØLLE, HAR NATUREN FÅET FRIT SPIL, OG TRÆER OG KRAT HAR VOKSET UHINDRET. DETTE SLØRER STEDETS FORTÆLLING OM SAMSPIL MELLEM NATUR OG KULTUR OG GØR ENDVIDERE, AT MAN SOM FORBIPASSERENDE IKKE KAN SE ANLÆGGET OG FÅ LYST TIL AT BESØGE OMRÅDET.

KULTURGENOPRETNING PÅ KLOSTERMØLLE

VANDETS KRAFT ER DEFINERENDE FOR KLOSTERMØLLES IDENTITET OG HISTORIE. LIGE FRA MUNKENE GRAVEDE KLOSTERKANALEN, TIL STØRSTEDELEN AF VANDET I 2020 BLEV LEDT TILBAGE AD SIN OPRINDELIGE VEJ TIL MOSSØ FOR AT TILGODESE DYRELIV OG NATUR.

2018

2024

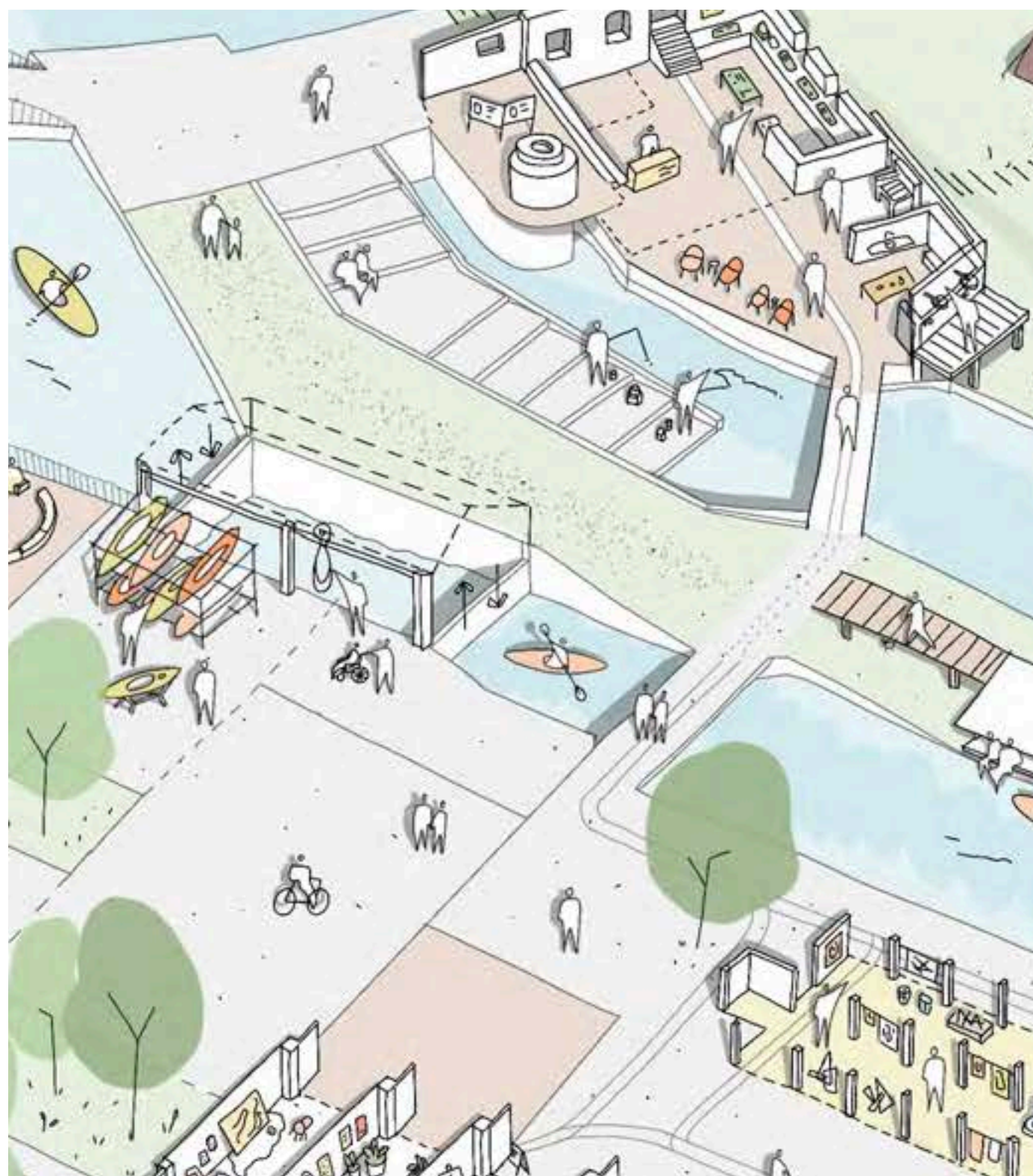
Hele området, hvor Klosterkanalen møder Klostermølle, har stort potentiale for nytænkning af de eksisterende elementer, så der kan skabes oplevelser og adgang til vandet. I dag er det meget af året ikke muligt at komme tørskoet til Mossø, og selve turbineanlægget står ubrugt hen og rummer store potentialer for både formidling, oplevelser og tilgængelighed til vandet.

DA DER BLEV LUKKET FOR VANDET...

I forbindelse med naturgenopretningen af Klosterkæret blev fanuapassagen ved Klostermølle fyldt med grus og turbinehuset lukket af med beton, således at man med en meget begrænset del af den tidligere vandgennemstrømning stadig kunne bevare lyden af vandets brusen.

Faunapassagen er i dag fyldt med ukrudt, og eftersom gennemstrømningen under turbinehuset er aflukket, er vandet i hele det østlige løb blevet stillestående. Endvidere er turbinerne så korroderede, at de aldrig vil kunne fungere igen, som det ellers tidligere har været tænkt. I praksis har disse to elementer i dag altså ingen værdi for Klostermølle, og de rummer derfor også et stort potentiale for transformationen af Klostermølle.

DEN GAMLE FAUNAPASSAGE KONVERTERES TIL
TRIN HELT NED TIL VANDET.

KANOSLUSE I TURBINEHUSET

Turbinehuset er bygget efter branden og er ikke fredet. Det er planen at turbinehuset skal konverteres til en kanosluse med loftlift og mulighed for at fastgøre kano/kajak. På den måde kan der i langt højere grad skabes tilgængelighed til naturoplevelser på vandet i Gudenåen og Mossø.

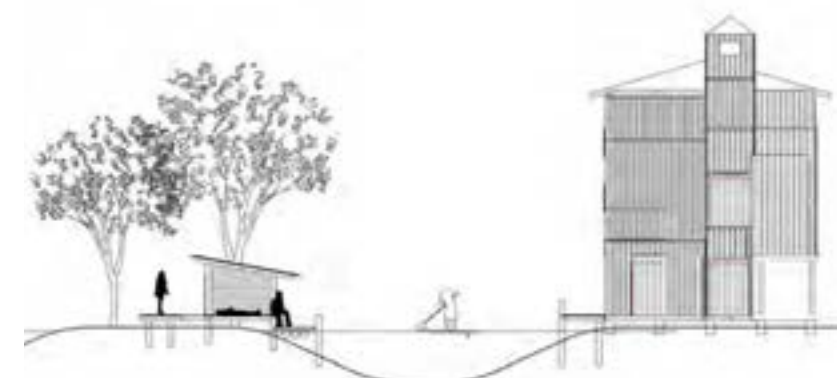

AKTIVERING AF KANALEN MELLEM TØRRELADEN OG ODDEN

DAMMEN VED TURBINEHUSET OG HELE KANALEN, SOM LEDER LANGS TØRRELADEN ER I DAG BLEVET STILLE STÅENDE VAND PGA. LUKNINGEN AF TURBINEHUSET. DET SKETE I FORBINDELSE MED GENOPRETNINGEN AF KLOSTERKÆRET. DET ER ET FORSLAG I PROSPEKTET, AT TURBINEHUSET, KANALEN OG TANGEN IMELLEM DE TO KANALER I FREMTIDEN I LANGT HØJERE GRAD SKAL AKTIVERES OG ÅBNES FOR OFFENTLIGHEDEN.

Den monumentale tørrelade står på murstenspiller, som meget af året står under vand. Det samme gør tangen mellem de to kanalløb, som ellers både er et smukt sted at se ud i Klosterkæret og ikke mindst langs tørreladen. Tanken er at udnytte dette, i kombinationen med den nye adgang via kanoslusen, til at skabe en helt unik overnatningsmulighed på tangen og til at genskabe muligheden for at lægge til ved tørreladen, hvor pramme i gamle dage lagde til for at sejle træmasse til Alken og videre derfra med tog.

Shelters på Odden

Odden vest for tørreladen et stort potentiale for både at opleve naturen og det monumentale hus i sin fulde længde.

Her opstår et sanseligt og meningsfyldt rum imellem kulturen og naturen, som taler direkte ind i den historie, som har formet Klostermølle siden middelalderen.

HISTORISKE LAG. FORMIDLING AF KULTURHISTORIEN

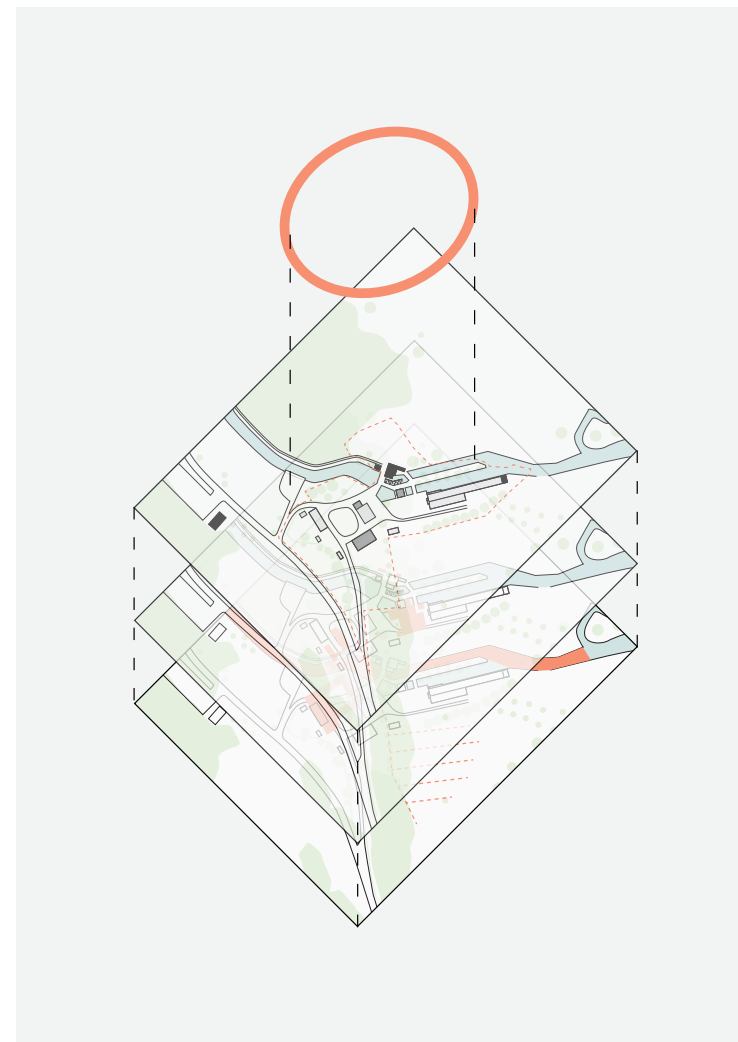
FORMIDLING OG LEVENDEGØRELSE AF STEDETS HISTORIE

På Klostermølle skal historien formidles igennem nærværende og vedkommende oplevelser. Den skal være en del af selve det at bevæge sig igennem landskabet, rummet mellem bygningerne og inde i de enkelte huse. Plancher og artefakter indgår stadig som en vigtig del af formidlingen, men den store fortælling sker igennem selve bevægelsen igennem området, hvor visuelle og sanselige markører af det liv, der har været levet, giver skala og skaber mentale billeder

Der er igangsat en forhåndsdialog med museerne i Skanderborg og Horsens vedrørende historisk formidling på Klostermølle. Det er planen, at det skal udmønte sig i et samarbejde omkring bl.a. udformning af udstillinger og formidling, men også guidede rundvisninger, mv.

Reference: Kongernes Jelling, Kristine Jensens Tegnastue

De historiske lag markeres og et nyt, klart bevægelseslag lægges nedover som samlende element.

De to store "tomme" rum, gårdspladsen og området foran tørreladen, har historisk været bebyggede med meget store anlæg. Der er næsten ingen synlige spor tilbage af disse, og derfor kan det som besøgende være svært at forstå og opleve skalaen - og historiens vingesus. Derfor er tanken at markere bygninger og øvrige vigtige elementers markering i form af belægnings, marksten, beplantning, mv. på en måde, som tager hensyn til og er i tråd med de enkelte dele af hhv. fortidsmindet og industrimindet ved Klostermølle.

KLOSTERMØLLE

ANLÆGGETS UDVIKLING OVER TID

VOER KLOSTER CA. ÅR 1150

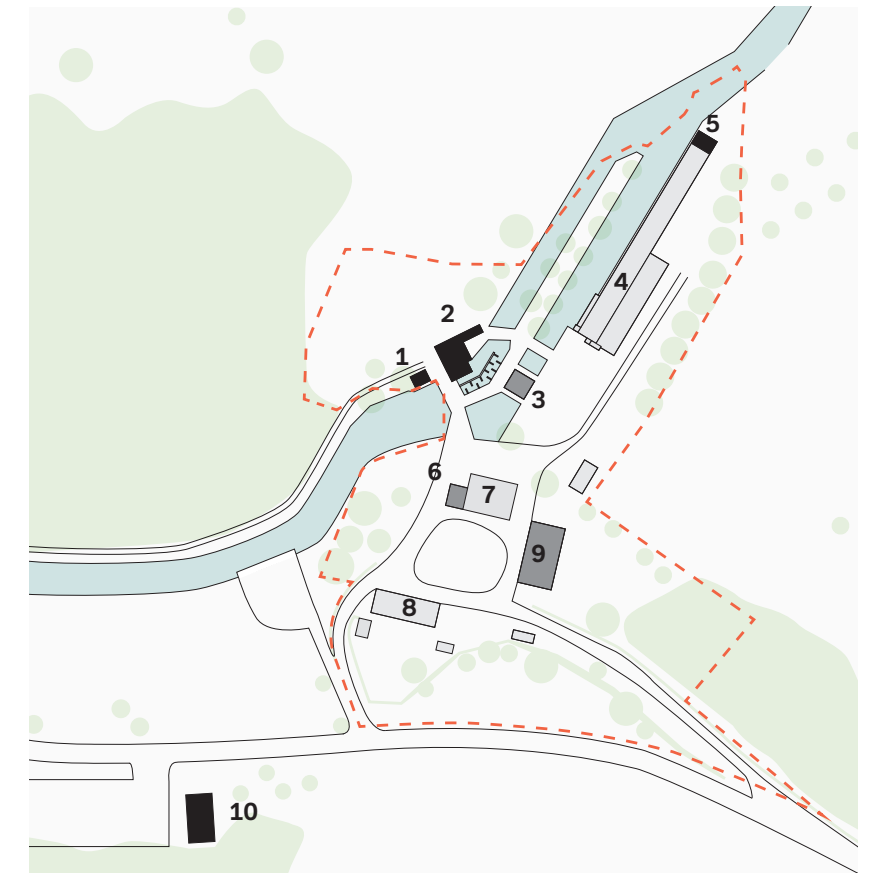
1. Formodet placering af kloster
2. Klosterkanalen
3. Engvandingsanlæg

PAPFABRIKKEN VED BRANDEN I 1974

■ Fabriksbygninger ryddet efter branden i 1974

1. Møllehus og smedje
2. Turbinehus, ny bygning opført efter branden
3. Paptørreladen
4. Stald, jagstue og garage
5. Den gamle hovedbygning (bolig)
6. Den nye hovedbygning (direktørbolig)
7. Lastbilgarage

STATSEJET KLOSTERMØLLE 1974-2024

1. Offentligt toilet
2. Udstilling (*lukket siden COVID)
3. Udstilling gennem glas (ingen adgang inde)
4. Depot og drift
5. Fugletårn og lille udstilling (etableret 1999)
6. Sjældent brugt mødelokale
7. Depot og drift
8. Embedsbolig
9. Lejr- og naturskole, samt foreningssekretariat
10. Madpakkehus

KLOSTERET & KANALEN TO “USYNLIGE” FORTIDSMINDER

Med undtagelse af ganske få elementer er det ikke i dag muligt at se spor af Voer Kloster på Klostermølle. Dele af fundamenterne i den gamle hovedbygning stammer muligvis fra kirken, og der findes løbende stykker af munkesten, som frost og mulvarper har skubbet til overfladen. Derfor kan det være svært som besøgende at gøre sig begreb om fortidsmindets størrelse.

I forbindelse med etableringen af Klostermøllevej blev fundamenterne af nogle mindre bygninger undersøgt, men der har aldrig været lavet en fuld udgravning og kortlægning af Klosteret. Derfor er der også pligt til at tilkalde Horsens Museum ved alt anlægsarbejde, som involverer at grave i jorden omkring fortidsmindets formodede udstrækning.

Nationalmuseets optegnelser

Klosteret er aldrig blevet fuldt udgravet, men ud fra fund på gårdspladsen (a) formodes det at Klosterets udbredelse har set nogenlunde ud som ovenfor.

(b) viser de udgravninger man lavede da Klostermøllevej blev etableret.

Udgravning ved anlæg af Klostermøllevej

Billedet viser det ene af de to fundamenter, som blev blotlagt under etableringen af Klostermøllevej. Den tidligere vej gik nedover gårdspladsen, øst om den gamle hovedbygning, på samme sted, som ovalstien foreslås anlagt.

Klosterkanalen

Munkene sikrede sig vandkraft til klostrets vandmølle ved at tvinge Gudenåen ind i en ca. 1400 meter lang kanal langs foden af Sukkertoppen. Kanalen kaldes Klosterkanalen eller Den Tvungne Å. Dermed sikrede munkene sig et vandreservoir i fødekanalen til vandmøllen. Et vandfald ved møllen på ca. 2 meter kunne drive en vandmølle til maling af korn.

Der er altså tale om et monumentalt fortidsminde i meget stor skala, men mange besøgende er slet ikke klare over vandets historie på Klostermølle, og at den vold de går på langs kanalen er dannet af de mange tons jord, som er gravet op med håndkraft af klostrets fæstebønder som en del af de afgifter, de betalte til klostret.

På den måde kan man tale om to fortidsminder, som i dag er usynlige. For nøjagtigt at kortlægge klosteret vil det kræve en fuld udgravning. Men ud fra Nationalmuseets optegnelser og visse antagelser om bygningers retning og størrelse bør det være muligt at formidle denne historie gennem nye belægninger, som følger det formodede fundament. Hvis man på et tidspunkt vælger at lave en udgravning, vil dette også være et stort tiløbsstykke, og man vil efterfølgende kunne tage stilling til, hvordan udgravningen bedst formidles.

Klosterkanalen er synlig, men dens og Riværkets historie er sværere at formidle umiddelbart. Dertil kommer resterne af engvandingsanlægget øst for Klostermølle. Vigtigheden af vandet skal være i centrum

GENFORTOLKNING AF INDUSTRIHISTORIEN

Før fabrikken brændte, bestod den af en lang række bygninger, som stod tæt og var forbundne med de små tipvognsspor, som stadig kan ses nogle steder. Den oplevelse, man har i dag af fritstående bygninger i et stort åbent område, er således ikke repræsentativ for fabrikkens historie. Ligesom det gælder for klosterhistorien, kan det være svært for besøgende at forstå fabrikkens skala og de mange funktioner, som har eksisteret på stedet.

Efter staten overtog brandtomten fra fabrikken på Klostermølle, forestod et stort oprydningsarbejde, som kun efterlod ganske få dele af det oprindelige industrianlæg. Herunder er Tørreladen naturligvis den mest markante bygning, men også Møllehuset, hvor der i dag er udstilling, og en række mindre bygninger er bevaret.

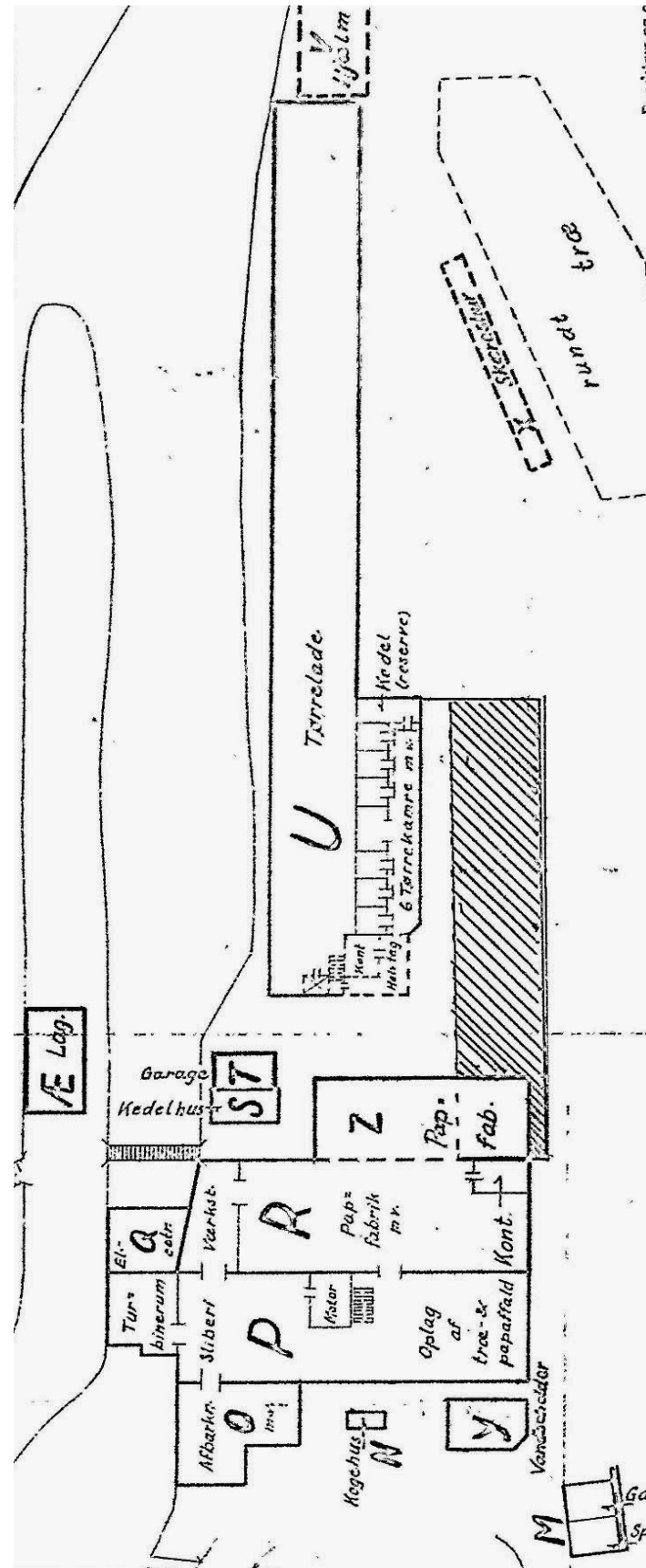
NY FORMIDLING GIVER RUM TIL FÆLLESSKAB OG KULTUROPLEVELSER

Det er derfor planen, at fundamenterne af de forsvundne bygninger og spor rundt på området skal markeres i form af ny belægning og beplantning. Genstande fra fabrikken, plancher og kunst ude i landskabet kan også være med til at forstærke fortællingen om fabrikkens tid på Klostermølle, ligesom man kunne forstille sig interaktive elementer, hvor man selv kan få lov at åbne tørreladens luger, køre med en vogn eller hænge pap til tørre, så man ikke blot kan læse om fabrikken, men også følge sporene og fornemme den gamle fabriks skala på egen krop.

Billederne til højre, samt grafikken på næste side viser hvordan fabrikken oprindeligt har set ud. Disse er suppleret af et satellitbillede som viser området omkring tørreladen i dag og ikke mindst plantegningen, som viser, hvordan man i fremtiden kan fortolke Klostermølles historie, så der skabes rum for formidling og oplevelser omkring den gamle fabrik.

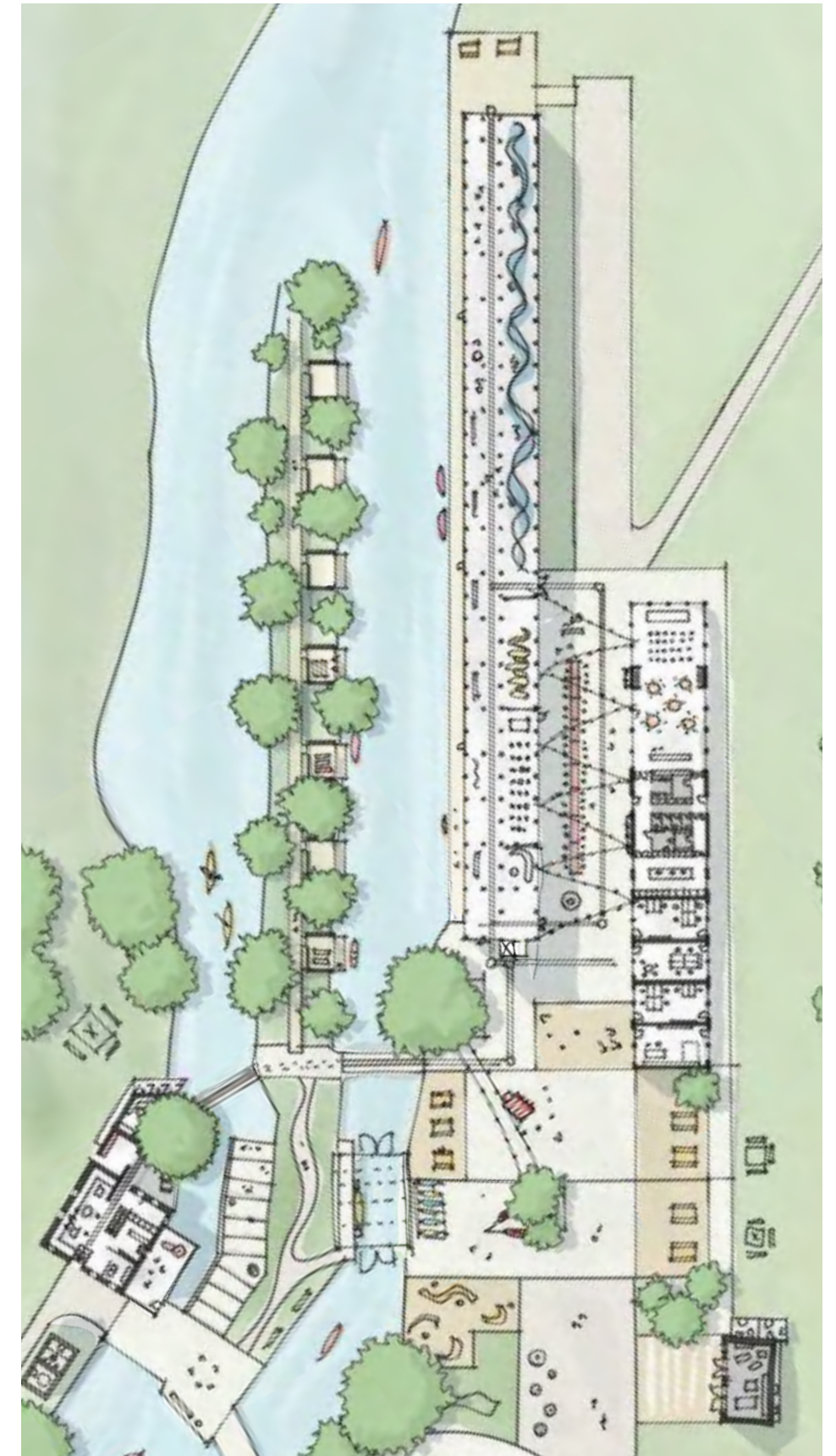
Kilde: "Klostermølle - et dansk Industrimonument" (1978)

1970

2023

2028

FØLG SPORET...

FABRIKKENS FORTÆLLING

Papfabrikkens fortælling

Et fuldstændigt oplagt bud på, hvordan man kan skabe sammenhæng og lede folk igennem området, er ved at anvende de eksisterende tipvognsspor til at lede den besøgende igennem både området og de af bygningerne, som sporene går igennem. Sporene bærer i sig selv fortællingen om, hvordan materialerne bevægede sig rundt på fabriksområdet og blev forarbejdede. Ideen om at “følge sporet” er også et let at forstå.

Sporets vestlige ende starter i Møllehuset. Lige dér, hvor man kommer gående ad Gudenåstien eller trækker kanoen i land. På den måde er der også en naturlig overgang. Når man går ind gennem døren til den første industribygning, er man i kulturmindet. Når man senere forlader paptørreladen, slutter sporet, og man er tilbage på naturstien. Der er ingen skilte, der fortæller én, at det er sådan det er, men det opfatter man naturligt.

Visse steder ligger sporene begravet under jord og gamle murbrokker. Andre steder har man låst de døre, der før gjorde, at man kunne følge dem. Første skridt i en ny bevægelsesstrategi er således at fritlægge sporene.

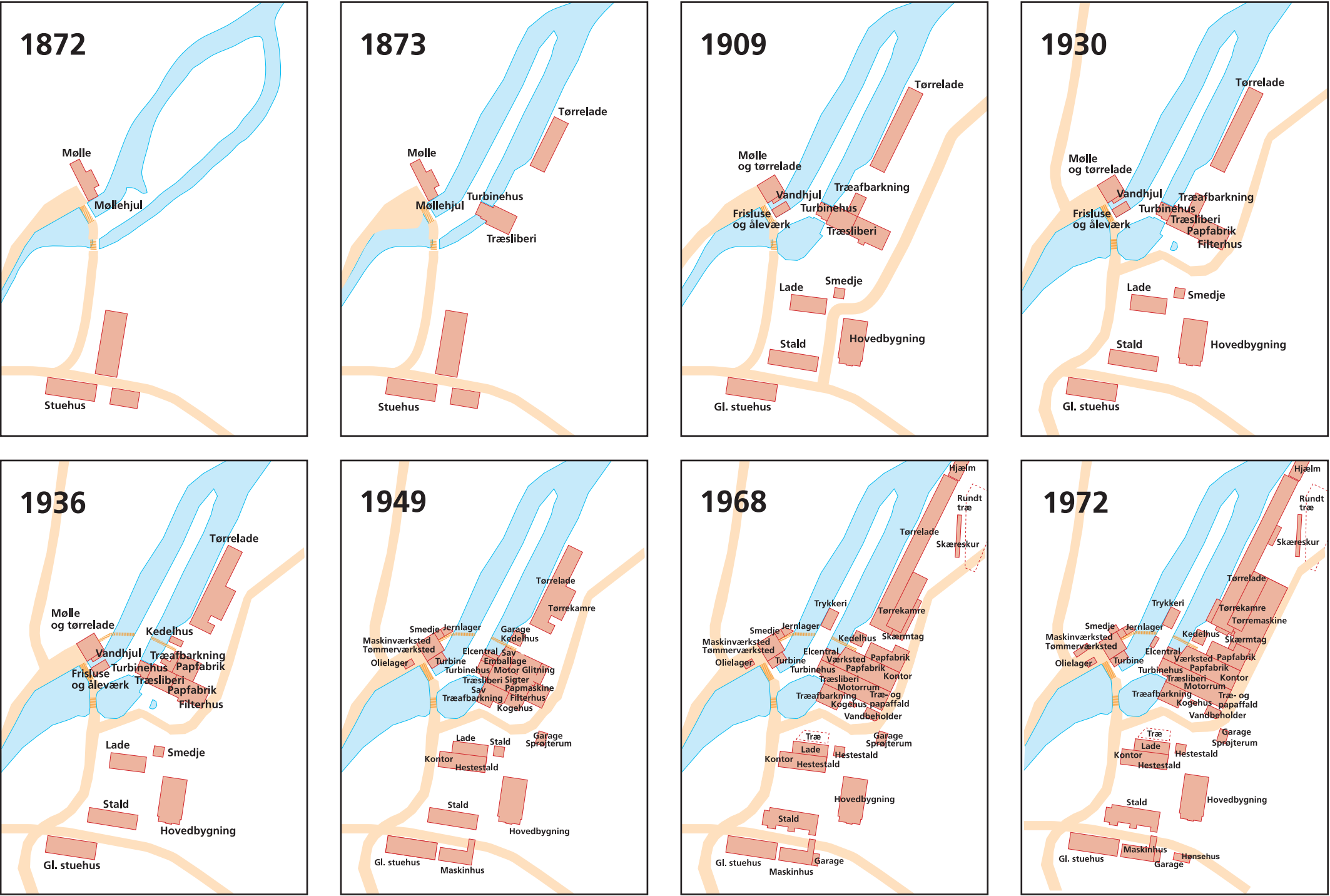
Sporene forbinder fabriksbygningerne, men i sagens natur er der ikke spor imellem de bygninger, der blev brugt til beboelse, stalde, mv.

Der, hvor der ikke er spor, eller hvor de er blevet fjernet, kan man overveje andre strategier. Hvordan starter f.eks. sporet, når man kommer i bil og ankommer fra gårdspladsen? Det er meget vigtigt at få “grebet” de besøgende på den rigtige måde, så man ikke skal lede efter et skilt, men naturligt og rumligt forstår, hvor man kan gå hen og få nye oplevelser.

SMALLE TIPVOGNSSPOR SLANGER SIG GENNEM LANDSKABET MELLEM FABRIKKENS BYGNINGER OG HUSE. MANGE STEDER DÆKKET TIL AF JORD OG MURBROKKER EFTER BRANDEN I '74.

BYGNINGSMASSENS UDSTRÆKNING I FABRIKKENS LEVETID

Papfabrikken

Da Sven Aage Schouboe-Madsen overtog Klostermølle i 1930 tog udviklingen af fabrikken fart, idet Schouboe-Madsen omlagde produktionen fra træmasse til pap. Fabrikken blev udvidet markant ved successiv opførelse af et nyt fabrikskompleks fra 1930.

Fabrikken rummede bl.a. træsliberi, papmaskiner, motorrum, og elcentral. Denne del af fabrikken nedbrændte i 1974.

Ovalstien skaber
sammenhæng

Grusplads følger
formodet placering af
Klosteret

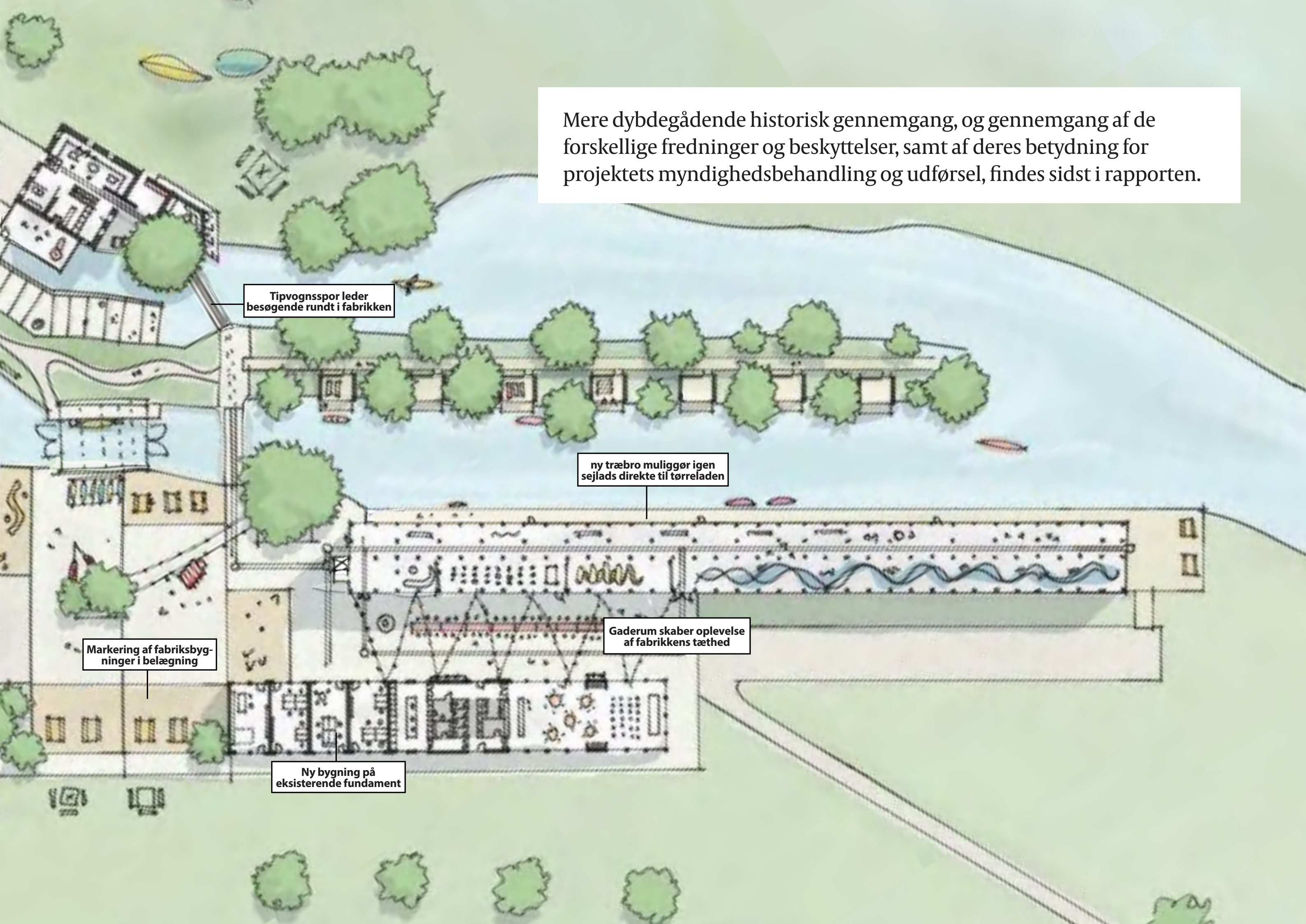
Træer markerer
fratergården

Kirkeskib markeres
med bænke

Flagstang

Stensætninger undersøges
som udgangspunkt for muligt
Klosterhave projekt

Mere dybdegående historisk gennemgang, og gennemgang af de forskellige fredninger og beskyttelser, samt af deres betydning for projektets myndighedsbehandling og udførelse, findes sidst i rapporten.

Tipvognsspor leder
besøgende rundt i fabrikken

ny træbro muliggør igen
sejls direkte til tørreladen

Markering af fabriksbyg-
ninger i belægning

Gaderum skaber oplevelse
af fabrikkens tæthed

Ny bygning på
eksisterende fundament

TRANSFORMATION AF TØRRELADEN

— SAVE, Slots- og kulturarvsstyrelsens kortlægning og registrering af bevaringsværdier.

**“ DEN STORE TØRRELADE ER ET STYKKE UNIKT INDUSTRIARKITEKTUR —
IKKE BLOT PÅ NATIONALT PLAN MEN OGSÅ SET I EN INTERNATIONAL SAMMENHÆNG.”**

NYT LIV I OG OMKRING TØRRELADEN

Tørreladen er som Danmarks længste træbygning Klostermølles absolut mest markante bygning. Bare bygningens størrelse og nærmest katedralagtige udformning udgør en attraktion i sig selv, og der går ikke en dag, hvor man ikke oplever folk, som sukker over ikke at kunne få lov at gå igennem bygningen.

Tørreladen er dog samtidig den mest krævende at istandsætte og aktivere. Bygningens fredningsværdi og kvalitet består i høj grad af det lange, ubrudte rum med de åbne facader hvor vinden kan passere igennem. Det vurderes derfor ikke muligt at opvarme den hverken helt eller delvist og samtidigt bevare ikke blot bygningens historiske og fredningsmæssige værdier, men i høj grad også de store rumlige, sanselige kvaliteter og det fantastiske lysspil som netop kommer fra at facaderne står åbne. Dertil kommer, at man i de seneste år, hvor Naturstyrelsen har planlagt at sælge Klostermølle, har holdt vedligeholdet af Klostermølles bygninger på et minimum, og der derfor er der et stort efterslæb på den enorme paptørrelade.

PÅ DE NÆSTE SIDER FINDES ET UDDRAG AF DEN ANALYSE SOM ER FORETAGET AF FABRIKKEN OG IKKE MINDST AF TØRRELADENS KONSTRUKTION OG KVALITETER. DEREFTER GIVES ET BUD PÅ, HVORDAN MAN KAN SÆTTE TØRRELADEN OG DET OMKRINLIGGENDE OMRÅDE I SPIL PÅ EN MÅDE, SOM IKKE MODVIRKER, MEN SOM DERIMOD FREMMER OPLEVELSEN AF BYGINGEN OG AF INDUSTRIHISTORIEN.

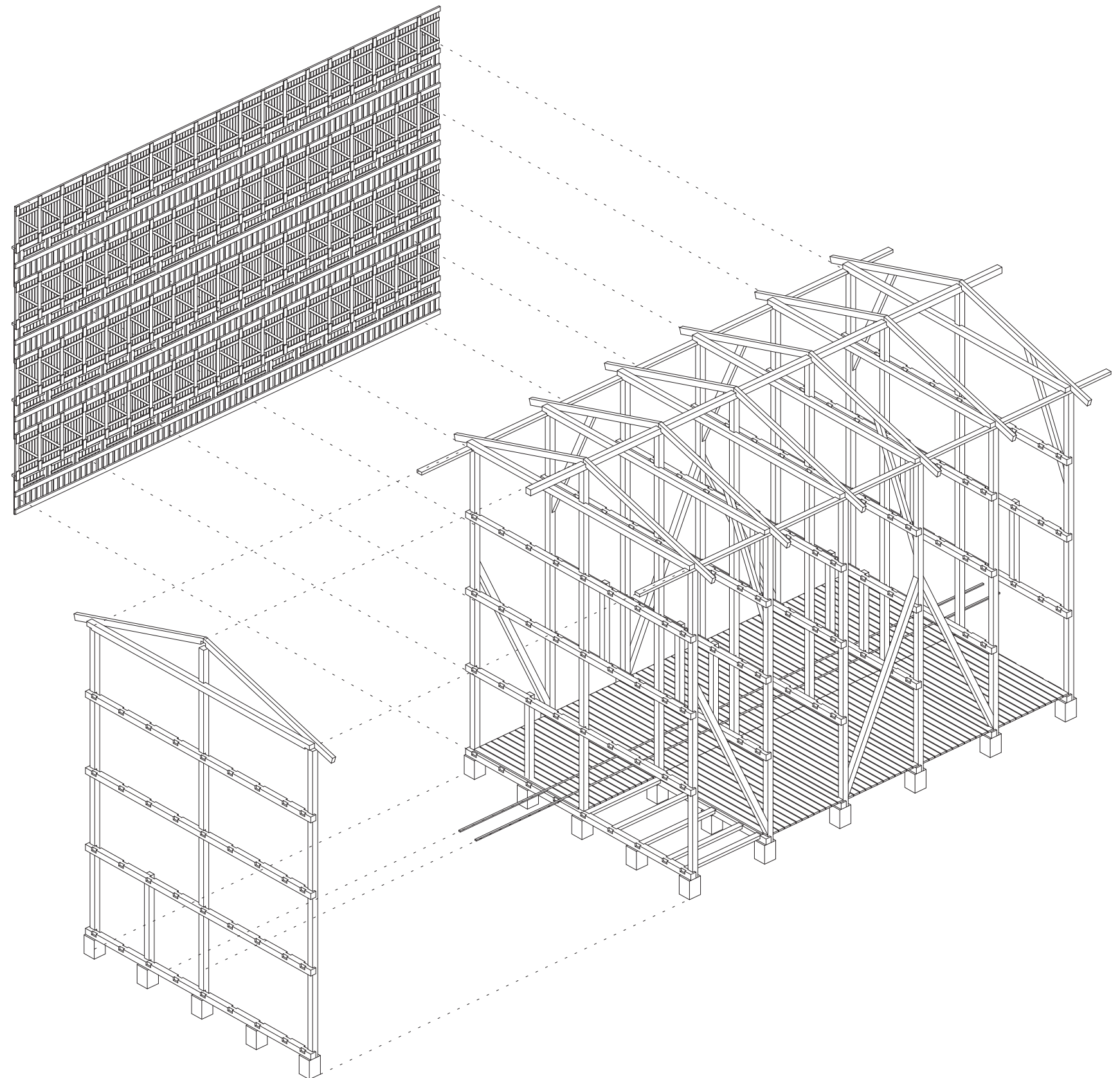

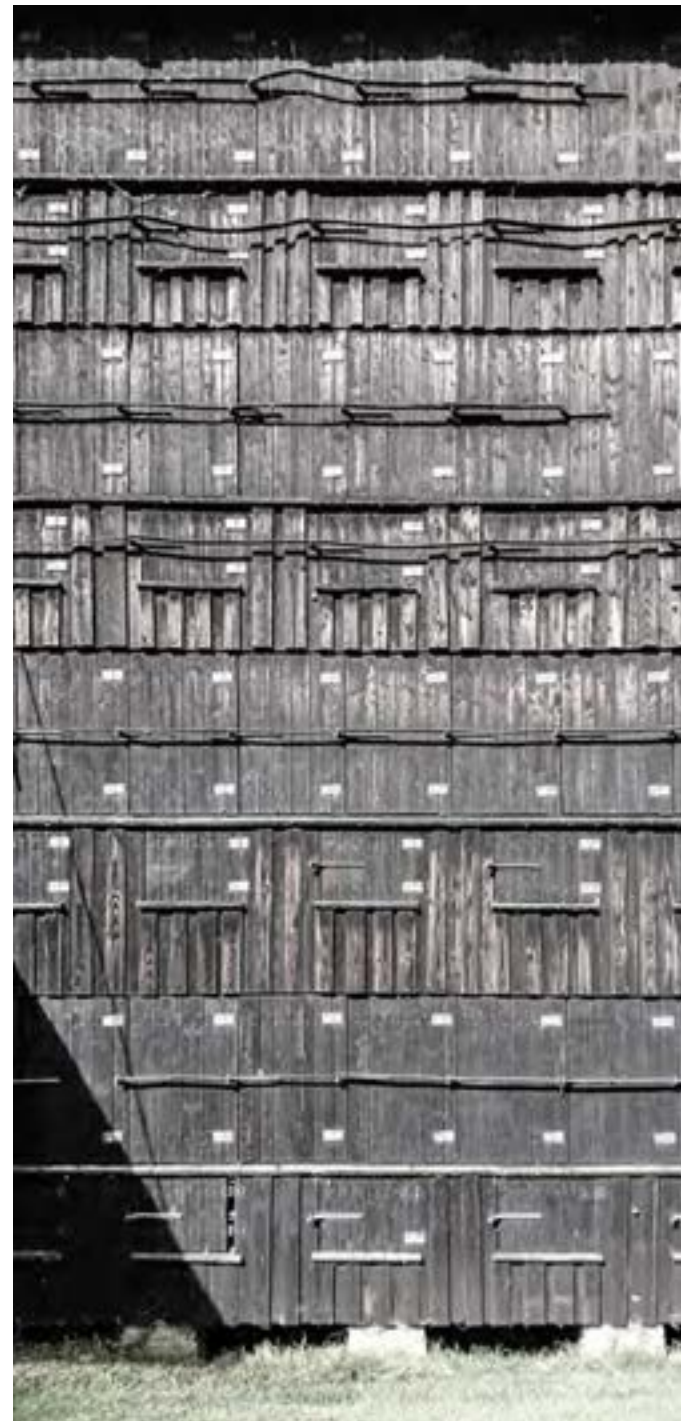
— Landskabets fortælling

DET FLADE VÅDOMRÅDE MOD VEST HAR SIKRET OPTIMALE FORHOLD FOR VIND GENNEM PAPTØRRELADEN. HELE FLODDELTAET STÅR UNDER VAND MEGET AF ÅRET OG VÅDOMRÅDET ER HJEMSTED FOR ET RIGT DYRELIV.

TØRRELADEN KAN BEDST FORSTÅS SOM EN VIND- TØRREMASKINE PÅ STØRRELSE MED EN DOMKIRKE

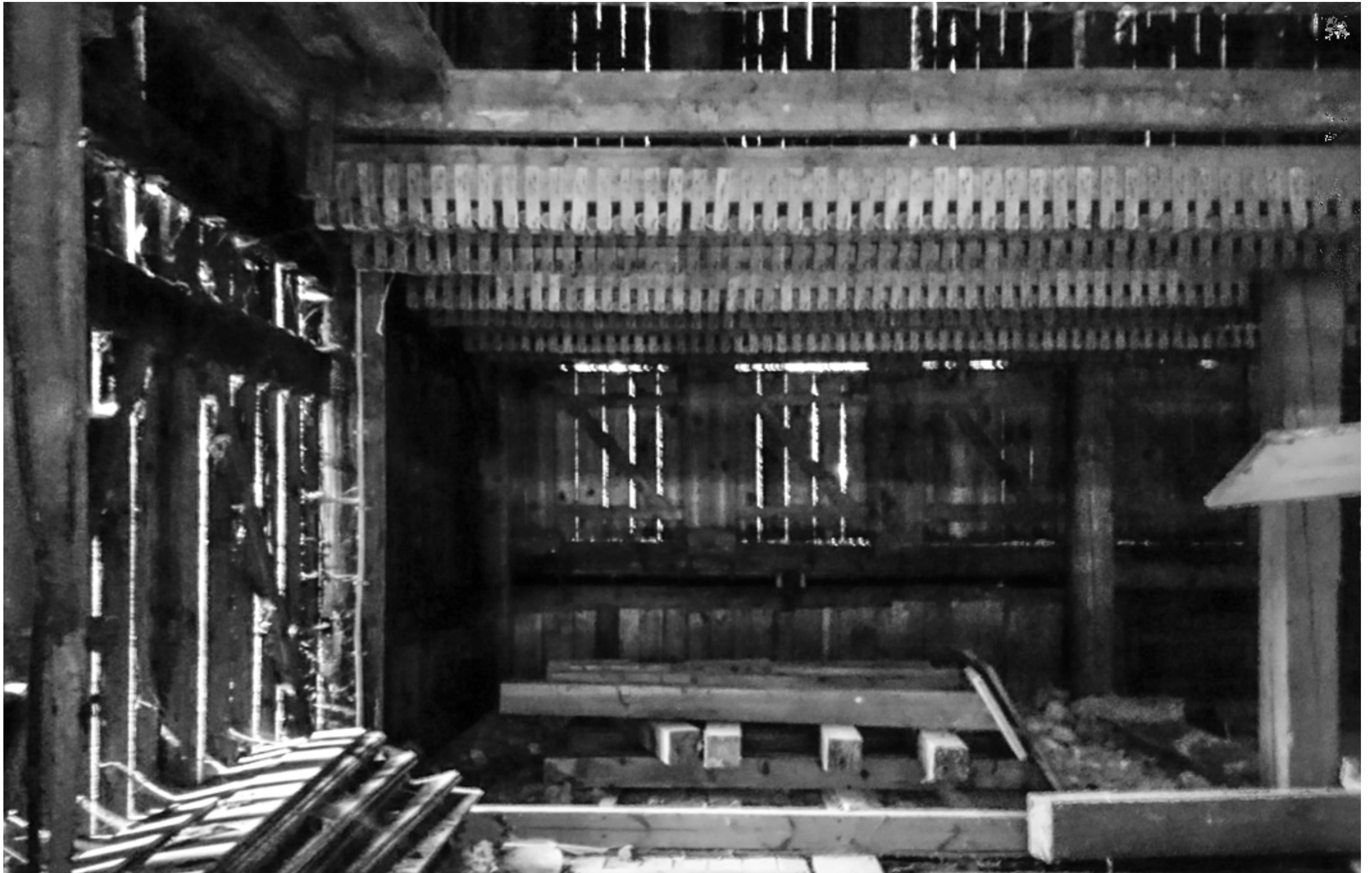
FACADEN ER HUSETS BERØRINGSFLADE MED NATUREN. HVOR RESTEN AF FABRIKKEN DRIVES AF VANDETS KRAFT, BLEV TØRRELADEN DREVET AF VINDEN. LUGERNE LOD FABRIKKENS ARBEJDERE REGULERE MASKINEN EFTER VEJRLIG OG BEHOV.

Paptørreladens to lange facader består af et sindrigt system af luger, som kan åbnes for at lade vinden komme igennem og tørre pappet. Der er to forskellige typer luger som skiftevis over hinanden fortsætter langs hele bygningens 100 meter lange facade. Den ene type er større og lodret, den anden er smallere og horisontalt orienteret.

Facadesystemet fungerer uafhængigt af konstruktionen inde bagved. Forstået på den måde, at lugerne ofte åbner direkte henover en af søjlerne - endnu et eksempel på husets funktionelt betingede udformning. Det eneste mål er at få så meget vind igennem 'maskinen' som muligt. Lugerne kan åbnes etagevist og i sektioner for, at kunne holde regn og sne ude, men også for at kunne regulere mængden af vind efter behov.

Systemet fungerer ved at man drejer et af flere håndtag, som trækker i et snoretræk, som løber igennem en talje og åbner lugerne på den pågældende etage. I den anden ende af snoren hænger en modvægt, som sørger for at lugerne lukker sig selv igen. Systemet låses ved at dreje en tap ind i tandhjulet, som sidder omkring håndtaget.

Afstanden mellem lugernes brædder betyder, at selv når de er lukkede blæser vinden igennem bygningen. Disse smalle åbninger gør, i kombination med bygningens utrolige længde, at der opstår et helt unikt lysspil når solen skinner gennem sprækkerne og bevæger sig henover gulvet. Samtidigt skaber vindens susen et meget stemningsfuldt lydbillede i det mørke rum.

KUNST- OG UDSTILLINGSHAL TØRRELADENS PRÆMISSER

RUMMETS HELT SÆRLIGE LYSSPIL OG KARAKTER, MED DE MANGE LUGER SOM KAN ÅBNE OG LUKKE OG KLEMMERNE HVOR PAPIRET HAR HÆNGT, GØR AT MAN KUNNE FORESTILLE SIG, AT MAN MED EN KUNSTERISK BEARBEJDNING OG INSTALLATIONER KUNNE GØRE TØRRELADEN TIL EN ATTRAKTION I ABSOLUT TOPKLASSE.

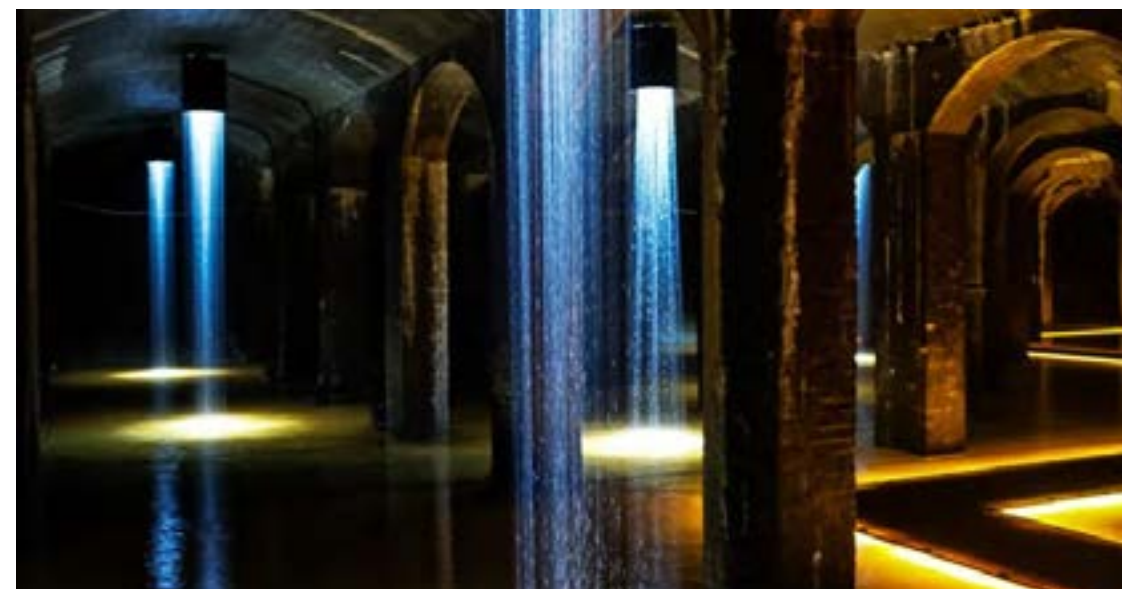
Som beskrevet er Klostermølle et helt centralt sted for både formidling og oplevelser langs Gudenåen. Der er allerede i dag fantastiske muligheder for at opleve og formidle naturen på stedet, imens kulturen har i mange år stået tilbage for naturen. Men Klostermølle er i ligeså høj grad et sted for kulturen og for historien. Lige siden munkene anlagde Klosterkanalen har natur og kultur smeltet sammen på Klostermølle, og derfor er det også oplagt, at historien om Klostermølle og Gudenåen skal formidles og opleves i mødet mellem disse.

Tørreladen har potentialet til at blive et helt unikt udstillingsrum, hvor kunsten kan forstærke og fortolke oplevelsen af sted, rum og historie. Stedsspecifikke installationer, som udnytter og iscenesætter rummets særlige lys og karakter, men som også vil kunne være en del af formidlingen af stedets historie på en sanselig og anderledes måde, vil kunne gøre Tørreladen til et helt unikt og anderledes udflugtsmål og være med til for alvor at sætte Klostermølle på landkortet.

Det er tanken, at nogle udstillinger skal være af mere blivende karakter. Det vil være oplagt at disse har en mere historieformidlende karakter. En anden del vil skifte og førende danske og internationale kunstnere vil kunne give besøgende på Klostermølle helt nye og anderledes oplevelser af stedet.

For at kunne realisere projektet i den ønskede kvalitet er det planen at teame op med en kunstfaglig partner og forpagter, som skal være med til at fundraise og drive kunsthallen og de udstillinger/ installationer, den skal indeholde. Der pågår en forhåndsdiallog med museer og andre mulige aktører.

Det er også tanken, at kunstprojektet i Tørreladen vil kunne bredes ud i området og bidrage til den historiske formidling af hele Klostermølles historie.

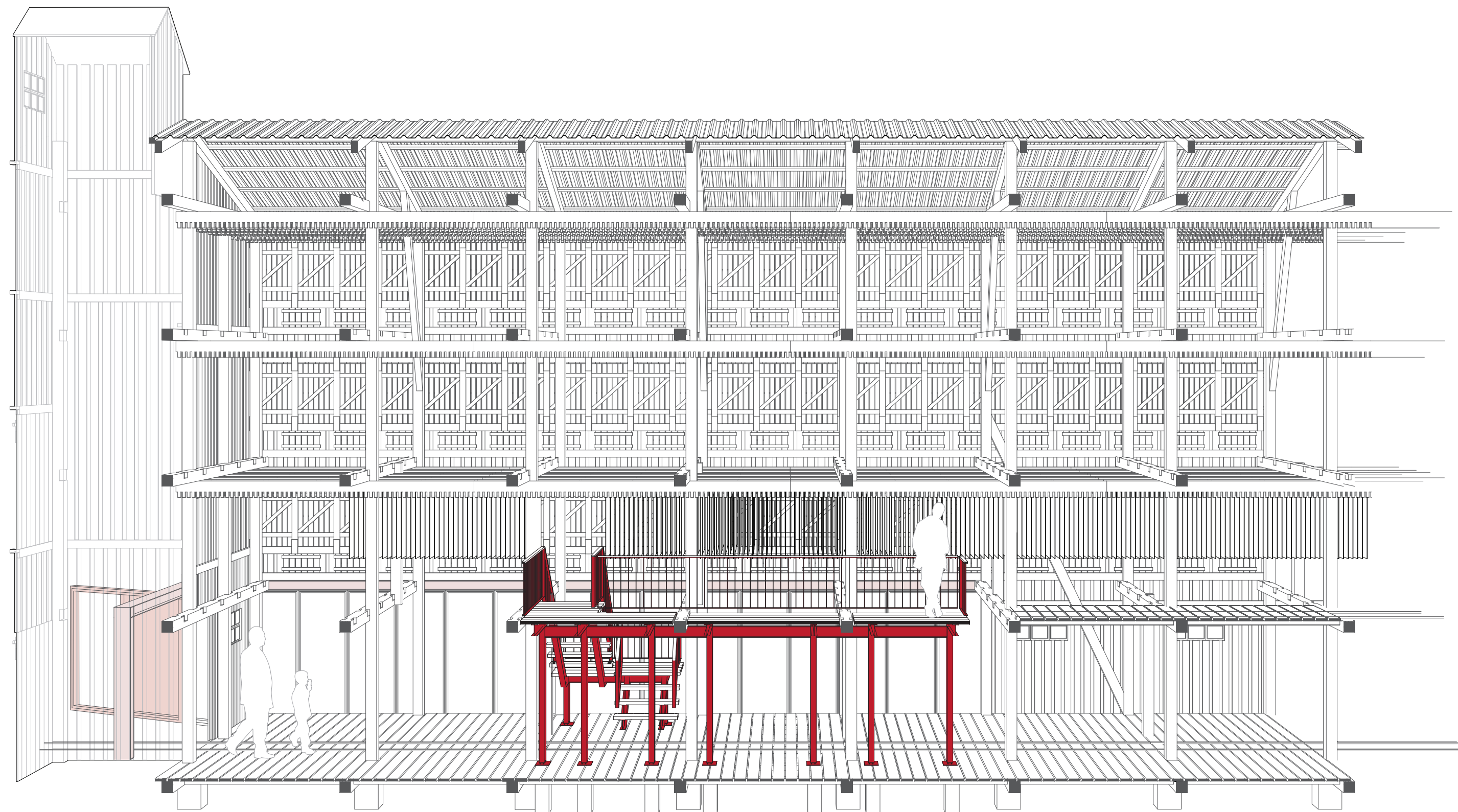
REFERENCE: CISTERNERNE I FREDERIKSBERG HAVE

Særligt tørreladen har så stærk en stemning og rumlige kvaliteter, at man kunne forestille sig stedsspecifikke udstillinger og formidling af meget høj kvalitet.

REFERENCE: ART BARNS LOLLAND

En lang række historiske lader bliver over de næste år transformeret til kunsthaller. Projektet er bl.a. støttet af Realdania og kommunerne på Lolland.

EKSEMPEL

Eksempel på en installation hvor besøgende vil kunne opleve at komme op og stå imellem pappet som hænger i klemmer gennem hele bygningen.

TILBYGNING TIL TØRRELADEN: ET NYT FÆLLESHUS TIL KLOSTERMØLLE

Som beskrevet vurderes det ikke muligt eller hensigtsmæssigt ift. tørreladens fredningsværdier at opvarme bygningen hverken helt eller delvist. For at bygningen kan åbnes for offentligheden, fortælle sin historie og udleve sit potentiale er der derfor behov for at tænke ud af boksen, da det ellers er en reel mulighed at vi mister et helt unikt stykke industriarkitektur, pga. manglende midler til at vedligeholde og drifte bygningen.

I dag er det ikke muligt for større forsamlinger at mødes på Klostermølle under tag. Det vil derfor gavne ikke blot tørreladens fremtidige anvendelse, men hele Klostermølle at skabe rum for dette. Derfor foreslås det, at der umiddelbart øst for Tørreladen, på fundamentet af en af de bygninger som brændte i 70'erne, opføres en ny, opvarmet bygning. Et nyt fælleshus til Klostermølle.

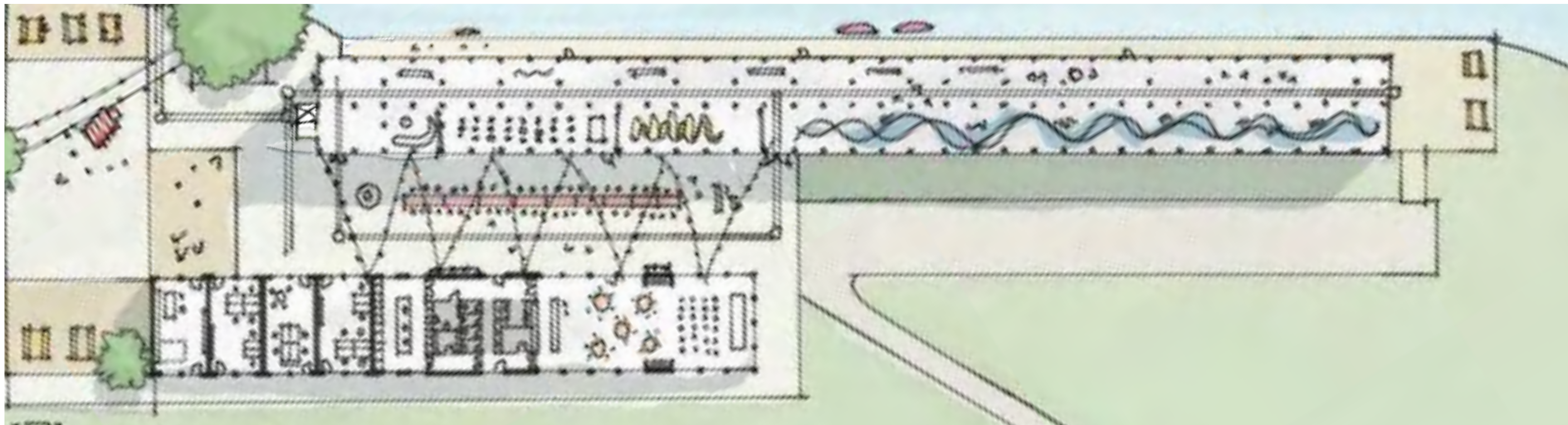
Det store forsamlingsrum med tilhørende toiletter og køkken vil således også kunne bruges i sammenhæng med tørreladen til ferniseringer, konferencer, teambuilding, generalforsamlinger, barkedåb, osv. Den gade, der opstår imellem de to bygninger, vil ligeledes kunne aktiveres til f.eks. markedsdage, udendørs værksteder, naturens dag, mv.

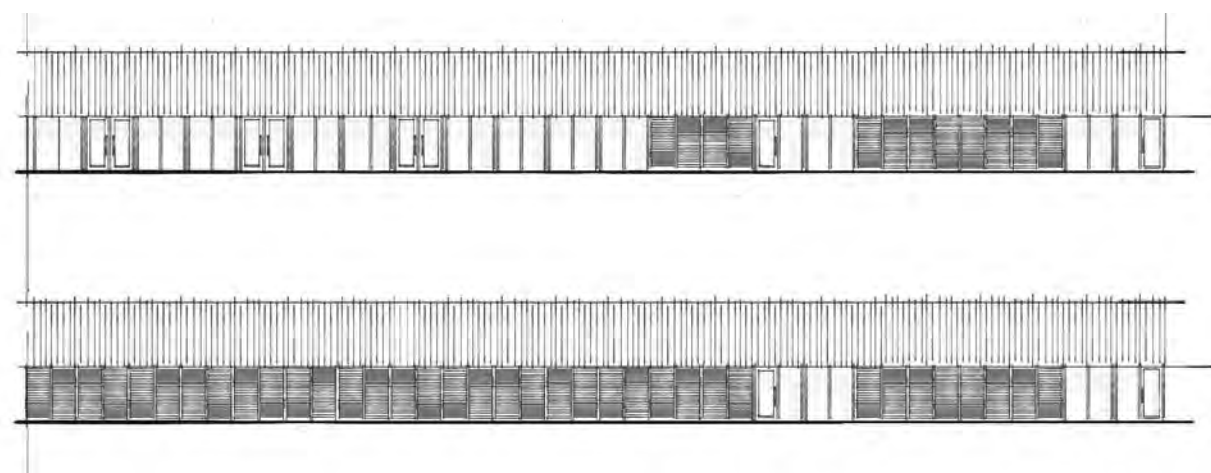
Bygningen vil naturligvis skulle udformes og udføres, så den underordner sig tørreladen og er i tråd med fabrikkens og Klostermølles historie, arkitektur og ånd. I forlængelse af forsamlingslokalet opføres kontor/atelier-lokaler til udlejning, som bidrager til fællesskabet og livet på Klostermølle, og som også er med til at sikre driften på den lange bane.

Kort om fredninger og beskyttelse

Landskabsfredningen, som berører Klostermølle, blev lavet kort før fabrikkens brand og indeholder derfor samtlige af de bygninger som eksisterede, da fabrikken var størst. I fredningen findes ligeledes mulighed for at udvide industriarealet indenfor et område, som er større end den matrikel, som er blevet udstykket ifm. det forestående salg af Klostermølle.

Fredningsbestemmelser og øvrige myndighedsforhold er beskrevet nederst i rapporten sammen med de overvejelser, Klostermølles Venner og rådgiverne har gjort omkring, hvordan man bedst kan sikre den rette balance imellem de forskellige hensyn, som skal tages, hvis både naturen og historien omkring Klostermølle skal bevares, formidles og opleves lang ind i fremtiden.

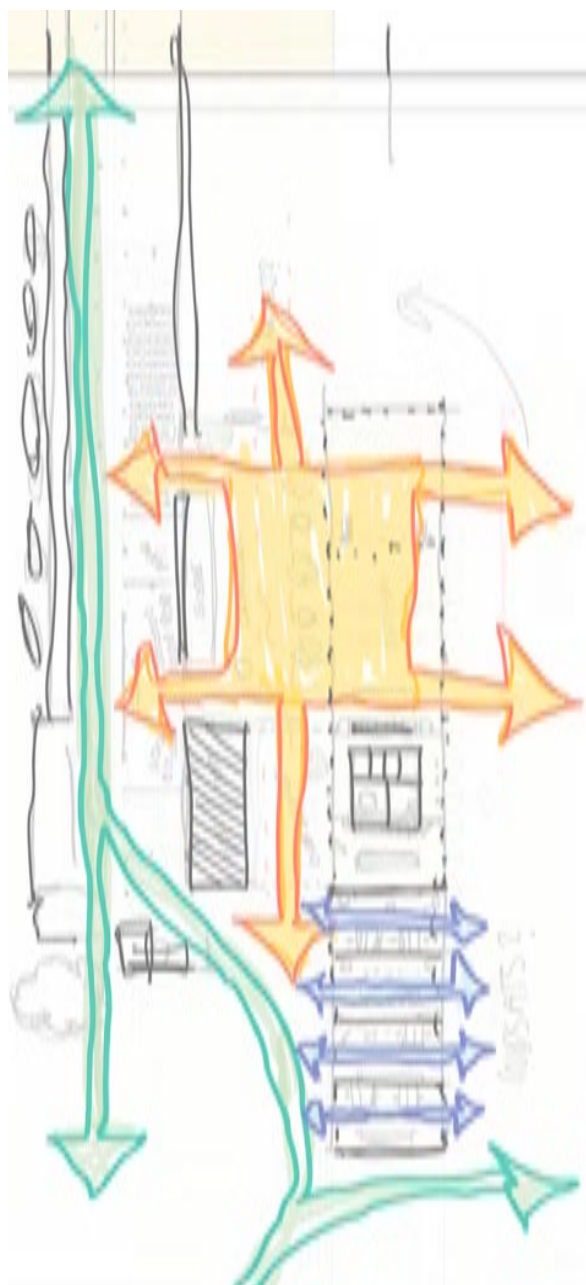

GENFORTOLKNING AF TØRRELADENS FACADER FORHINDRER LYSFORURENING

Den nye tilbygning påtænkes opført med skodder langs hele facaden. I dagtimerne og når der er aktiviteter i huset, vil skodderne stå åbne, og man vil kunne kigge direkte igennem huset og ned på Mossø. Om aftenen og i lavsæsonen kan skodderne lukkes, så der ikke sker unødigt lysforurening mod søen, men også som tyverisikring.

Tegningen til venstre viser hvordan facaden vil skifte udtryk i takt med dagens gang, ligesom tørreladen selv vil opleves vidt forskelligt med lukkede og åbne luger.

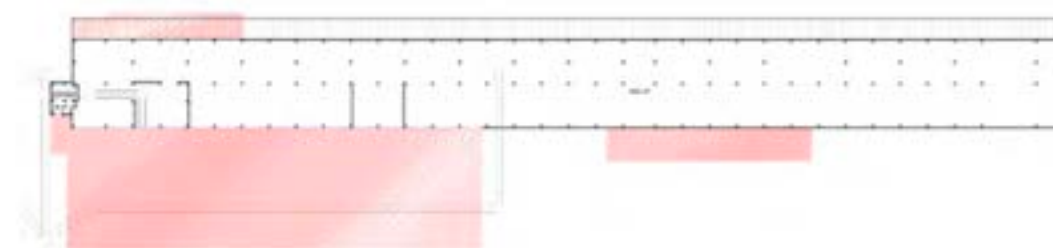
SKITSE: LIVET I OG IMELLEM BYGNINGERNE

Det er tanken at tørreladen, fælleshuset og gaden imellem kan smelte sammen og bruges til aktiviteter og udstillinger på tværs af alle tre dele.

Kontorerne/aterlierne i fælleshusets sydlige ende vil også kunne indgå aktivt i disse aktiviteter og man kunne eksempelvis forestille sig åbent hus ved større arrangementer eller at de forskellige aktører i kontorerne har en stand til julemarked, etc.

GADERUMMET GENSKABER NOGET AF DEN TÆTHED OG INTIMITET, SOM HAR EKSISTERET IMELLEM DE OPRINDELIGE FABRIKSBYGNINGER, OG GIVER MULIGHED FOR, AT AKVITETER OG LIV FRIT KAN FLYDE PÅ TVÆRS IMELLEM BYGNINGERNE.

- Kulturstyrelsen

“BYGNINGENS HOVEDFORM KUNNE STÅ STÆRKERE VED FJERNELSE AF ENKELTE AF DE SENERE TILBYGNINGER OG KNOPSKYDNINGER.”

Fabrikkens første tørrelade var en åben konstruktion under et halvtag. Efter en brand i 1950'erne byggede man første del af den nuværende bygning på de eksisterende fundamenter. I takt med udvidelsen af produktionsanlægget forlængede og forhøjede man paptørreladen helt frem til de tidlige 70'ere.

Tørreladen er en rationelt udtænkt og opbygget trækonstruktion. En enorm mekanisk installation, med præcise dele og kun én eneste funktion: vindtørring af pap. Selve bygningens form er også et direkte resultat af dens funktion. Smal for at vinden kan trænge igennem og tørre pappet. Ufatteligt lang og fire etager høj for at kunne rumme så mange ark som muligt.

I fabrikkens sidste år anskaffede man sig ny teknologi. Ovne og sidenhen en tørrekanal som kunne tørre pap hurtigere og uafhængigt af vejret. Dermed blev hele den lange bygning overflødig i produktionen. Tiden, hvor produktionen foregik på naturens præmisser - vandets og vindens kraft - var forbi. Det var på det tidspunkt, at bygningens form ikke længere betød noget for dens funktion, og tilbygninger begyndte at sløre dens oprindelige, markante form.

MELLEM KULTUREN OG NATUREN

Det nye fælleshus får en fantastisk placering med udsigt langs Tørreladen på den ene side og til Mossø og engene på den anden. Placeringen afspejler også husets brug. Det vil både være oplagt til brug af foreningslivet og i forbindelse med naturformidling/oplevelser og ligeledes i sammenhæng med kulturlivet i Tørreladen, som kan bruge det opvarmede rum til bl.a. foredrag, ferniseringer og øvrige forsamlinger.

**HVOR TILBYGNINGERNE FJERNES SÆTTES
DER GLAS I TØRRELADENS FACADE, SÅ DER
PÅ DEN MÅDE SKABES VISUEL KONTAKT TIL
LANDSKABET OG TIL DET NYE FÆLLESHUS.**

ETAPER ANLÆG UDVIKLING ØKONOMI

EN VISION I ETAPER

Klostermølle består af en lang række bygninger med varierende behov for ombygning/transformation for at kunne leve op til dagens standarder, endsize for at indeholde det byggeprogram, som den samlede vision forudsætter.

Det er ligeledes klart, at nogle bygninger, herunder særligt tørreladen, kræver langt flere midler til drift og vedligehold end andre, som er i nogenlunde stand og vil kunne (gen)åbnes for offentligheden uden større ændringer eller ansøgning om byggetilladelser og fondsmidler.

Derfor giver det mening at tænke udviklingen af Klostermølle i etaper, så det kan påvises, at Klostermølle allerede umiddelbart efter et evt. køb kan blive et langt mere attraktivt sted end i dag.

Etape 1 føres altså ud i livet hurtigst muligt, imens man fortsat søger midlerne til at realisere de langsigtede planer, som skal gøre Klostermølle uafhængigt og økonomisk bæredygtigt på den lange bane.

Det forudsættes, at en stor del af arbejdet i etape 1, kan udføres gennem frivilligt arbejde. Der er allerede nu en større gruppe lokale frivillige, som har meldt sig til at hjælpe med vedligehold, rengøring og rundvisninger i 2023.

Etape 2 kræver betydelig finansiering til anlægget, men involverer ikke nybyggeri, og det vurderes derfor, at myndighedsbehandlingen af denne bør kunne igangsættes relativt hurtigt, hvis der er politisk vilje til at gennemføre projektet.

Etape 3 indvolverer nedrivning af tilbyninger til tørreladen, samt opførelsen af et nyt byggeri på en tidligere fabriksbygning's placering. Dertil også anlæg af udearealerne omkring denne og ikke mindst den store parkeringsplads, som vil være nødvendig, på Naturstyrelsens areal, der er paragraf 3 beskyttet natur. Derfor vurderes det, at disse elementer vil være de mest tidskrævende mht. myndighedsbehandling og omkostningstunge, hvis det f.eks. udløser etablering af erstatningsnatur.

ETAPE 1 (ÅR 0-1)

- 1. Ankomst**
Bomme fjernes og erstattes med pullerter/sten. Hække fjernes og beplantning saneres for at åbne området og øge indkig. (Tilladelser indhentes)
- 2. Frivilligkontor**
Den gamle jagstue anvendes som frivilligkontor og mødested for rundvisninger.
- 3. Parkering**
Forbedring af eksisterende parkeringsforhold. Udjævning af terræn og inddeling i båse (samarbejde med Naturstyrelsen)
- 4. Natur & Ungdom**
Sekretariatet flyttes til midlertidig, men til en mere synlig placering.
- 5. Lejrskole**
1. sal indrages til lærerværelser mv. for at øge kapacitet og opgradere forhold.
- 6. Udstilling**
Den allerede eksisterende udstilling i Møllehuset genåbnes for offentligheden.
- 7. Turbinehuset**
Turbiner fjernes og trædæk etableres. Mulighed for overnatning og ophold.
- 8. Tørreladen**
Oprydning og sikring af bygningen. Åbnes som del af rundvisninger og "happenings".

ETAPE 2 (ÅR 2-4)

1. **Trailcenter**
Information, grejbank og reception for overnattende gæster i stueetagen.
2. **Naturskole**
Vognporten omdannes til uopvarmet naturskole og kan samtidig bruges til events, fx markeder, og åbnes som del af rundvisninger.
3. **Foreningskontor**
Den gamle jagt stue og stalden sættes i stand og indtages som foreningskontorer af bl.a. Natur & Ungdom.
4. **Café og kontor**
Når Natur & Ungdom flytter i stalden, istandsættes den gamle hovedbygning som café og kontorer.
5. **Shelters ved teltpladsen**
Små shelters etableres for udlejning (tilladelse indhentes)
6. **Shelters på odden**
Hævet sti og små shelters etableres ude på tangen i åen. Direkte adgang med kano til overnatning. Udsigtsplatform/bålplads på spidsen (tilladelse indhentes)
7. **Lejrskole**
Hele bygningen istandsættes som lejrskole med køkken og bedefaciliteter i kælderen og sovesale/ophold i stuen og på 1. sal
8. **Sanitetsfaciliteter**
Istandsættelse af WC'er, etablering af HC-WC samt udvidelse med bedefaciliteter i forbindelse med trailcenter/møllebygningen.
9. **Varmecentral og nye forsyninger**
Varmecentral i gammelt hønsehus og øvrige nye tekniske anlæg etableres
10. **Ovalstien og Klosterpladsen etableres**
Den ovale sti og området imellem bygningerne ved gårdspladsen istandsættes
11. **Faunapassage konverteres til trappe**

ETAPE 3 (ÅR 5-)

1. **Kunsthall i tørreladen**
I partnerskab med en professionel kunsthall etableres kunsthall i tørreladen.
2. **Nyt forsamlingshus/event-lokale og kontorer**
Som supplement til de øvrige aktiviteter på Klostermølle og i tørreladen etableres et nyt fælleshus på eksisterende fundamenter.
3. **Anlæg af Fabrikspladsen**
De tidligere fabriksbygninger markeres med forskellige belægninger og der etableres plads til ophold, formidling og forsamling
4. **Turbinehus konverteres til handicaptilgængelig kano-sluse**
5. **Ny parkeringsplads**
Forsøges etableret på Naturstyrelsens areal vest for Klostermølle

ANLÆGSØKONOMI

OVERSLAG PÅ OMBYGNING AF DE ENKELTE BYGNINGER OG UDEAREALER

På denne side vises uddrag af anlægsbudgettet, som er baseret på tegningsmateriale udarbejdet af SHL, NIRAS og Bendt Nielsens tegnestue. Priserne er udregnet på baggrund af erfaringspriser og Molio prisbog - 2023 priser. Priserne er beregnet per m² og rundet af for at afspejle den usikkerhed der altid vil være omkring et projektmateriale på dette niveau.

Beløbene afspejler således også de mange usikkerheder ved at arbejde med eksisterende, fredede bygninger i et område, som ligeledes rummer en række beskyttelser og fredningsbestemmelser. Der er på baggrund af dette bl.a. afsat ekstra beløb til myndighedsbehandling og processen omkring at udfærdige en landzonelokalplan, ekstra procenter til håndværksudgifter på fredede bygninger, samt beløb til evt. arkæologiske fund omkring fortidsmindet. Priserne forudsætter endvidere et samlet projektforløb med samme rådgivere og hovedentreprenør. Det er således også tanken at etape 2 og 3 udføres umiddelbart i forlængelse af hinanden, med forbehold for myndighedsbehandling. Udføres etaperne særskilt, skal der, afhængig af hvor lang tid projektet strækker sig over, i højere grad tages forbehold for indeksering og ændringer i materiale og arbejdspriser, samt øgede omkostninger til byggeplads og entreprenør som ikke kan fortsætte arbejdet direkte.

Nedenstående beløb er ekskl moms - sluttallet i alt er inkl moms.

Tørreladen - renovering og nybyg	kr.	32.500.000
Gl Hovedbygning	kr.	9.150.000
Ny Hovedbygning	kr.	13.800.000
Staldbygning	kr.	7.500.000
Møllehuset	kr.	3.750.000
Turbinehuset	kr.	3.300.000
Mindre bygninger	kr.	900.000
Udearealer & forsyn.	kr.	19.100.000
Ialt ekskl moms	kr.	90.000.000
I alt inkl moms	kr.	112.500.000

PROJEKTØKONOMI

MIDLER TIL UDVIKLING AF KLOSTERMØLLE

Både under og efter udførslen af de beskrevne etaper er der behov for bemanning på Klostermølle til at understøtte udviklingen. Der er lavet en forretningsplan, som tager udgangspunkt i, at der i de første år vil være behov for midler til projektets udvikling. Denne støtte vil i takt med projektets gennemførsel udfases, eftersom indtægterne i stigende grad vil dække udgifterne. Målet er, at Klostermølle efter 7 år kan være 100% selvfinansierende.

Til at udvikle Klostermølle er der behov for kompetencer både indenfor projektstyring, fundraising og daglig ledelse af et sted af denne størrelse, men også for folk som kan udvikle formidlingen af stedets natur og kultur, samt til at drifte og vedligeholde bygningerne og det omkrinliggende areal.

Det vurderes således at der det første år bliver behov for 2 årsværk til opstart og styring af byggeprojektet. Fra år 2 og fremad, hvor det må formodes at etape 1 er gennemført, vil der være behov for 5 årsværk til udvikling og drift af Klostermølle. Dertil kommer udgifter til at markedsføre og kommunikere om stedet, så der kan komme liv i de mange nye faciliteter.

Disse vil skulle suppleres af separate projektansøgninger til enkeltstående udviklingsprojekter. Det bliver f.eks. et projekt i sig selv at udvikle formidlingen omkring Klosterets og fabrikkens historie i samarbejde med de relevante museer. Nogle af disse oplagte videre udviklingsprojekter beskrives på næste side.

Som tabellen til højre viser tager beløbene udgangspunkt i, at Klostermølle gradvist bliver selvfinansierende.Således vil der allerede fra år 2 være 25% selvfinansiering, som kan dækkes af indtægter fra lejr- og naturskole, samt husleje fra Natur & Ungdom.

Efter udbygningen vil der være en periode, hvor der skal gøres en særlig indsats for at markedsføre og udvikle stedets faciliteter, aktiviteter og formidling, frem til, at der i år 7 vil være belægning nok på overnatning, formidling, lokaleudlejning, osv. til at Klostermølle bliver fuldt selvfinansierende.

Dertil vil der både under udvikling, og når Klostermølle overgår til drift, være frivillige tilknyttet. Det estimeres, at 60 frivillige i gennemsnit vil levere 3 timers arbejdskraft pr. måned. På årsbasis svarende til godt og vel et årsværk. Allerede i dag er over 30 frivillige tilknyttet og varetager en stor del af vedligeholdet på Klostermølle.

Finansieringsbehov i de første år

	år	medarbejdere	fondsfinansieret	
år 0	1	2	100%	1.200.000,00 kr.
år 1-4	4	5	75%	9.000.000,00 kr.
år 5-6	2	5	50%	3.000.000,00 kr.
år 7-		5	0%	
samlet	7			13.200.000,00 kr.
Øvrige udgifter				1.800.000,00 kr.
Projektudvikling				15.000.000,00 kr.
Årligt tilskud over 7 år				2.142.857,14 kr.

Overnatning på fremtidens Klostermølle

FORRETNINGSPLAN

FOR ET SELVFINANISERENDE KLOSTERMØLLE

Efter 7 år er det målet, at Klostermølles drift kan finansieres af egne midler. Denne antagelse bygger på en beregning af formodede indtægter til leje af kontorlokaler samt forpagtning af café, forsamlingshus og kunsthall. Dertil kommer indtægter fra overnatning formidling, mv.

Forretningsplan for Klostermølle

Der er udarbejdet en forretningsplan for Klostermølle, der estimerer udgifter og indtægter for drift af Klostermølle. Estimatet forudsætter, at det samlede skitseprojekt i rapporten udføres. Udbygningen af Klostermølle vil tage en årrække. I opstartsfasen vil der både på udgiftssiden og indtægtssiden være mindre budgetter, og der må forventes underskud på bundlinjen, imens anlægs- og udbygningsfasen pågår. Det vil ligeledes kræve tid og investeringer at markedsføre de nye aktiviteter.

Der forventes ved fuld udbygning, at driftsudgifterne til ejendommens bygninger og udearealer vil beløbe sig til 1,5 mio. kr, svarende til et årsværk, forsyningsomkostninger, forsikring, og øvrige drifts- og vedligeholdelsesudgifter. Dertil kommer øvrige lønudgifter på ca. 1,5 mio. kr til øvrige lønomkostninger, rengøring, markedsføring og kommunikation, mv., som skal sikre stedets drift og udvikling. Samlet set er der altså et behov for driftsindtægter på minimum 3 mio. kr.

Bemærkninger om estimat af indtægter:

Det er vanskeligt at forudse, hvor mange ydelser og lokaler, der kan sælges/lejes ud.

Vi kender dog på forhånd til en række tal. Der er talt 50.000 årlige besøgende på nuværende tidspunkt (tæller opsat af Naturstyrelsen). Desuden ved vi at 5.000 gæster i kanoer og kajakker passerer Klostermølle om året. Dette på trods af, at der i dag ikke findes andre faciliteter end en mindre teltplads, et par bænke og et offentlig toilet. Tallet bør således kunne øges betragteligt, jf. nedenstående punkter.

1. Etablering af gudenåstien gennem ejendommen (er bevilliget og påbegyndt) samt planlagt sti om Mossø
2. Oprettelse af naturpark Gudenå (Horsens Kommune bakker op med politisk vedtagelse af ressourcer til forarbejdet)
3. Nye moderne aktiver på Klostermølle
 - Moderne lejrskole, luksusheltere, trailcenter mv.
 - Cafe
 - Kunsthall
 - Konference/fest lokaler
 - Naturskole og udstillinger
4. Der er pt ingen markedsføring af indholdet. Ved en professionel og vedvarende markedsføring vil besøgsantallet kunne øges
5. Ejendommen vil blive langt mere synlig for forbipasserende

Med disse forudsætninger anser vi det for realistisk på 5 år at øge antallet af besøgende med 50% uden at det vil belaste de omliggende private arealer.

Vi har undersøgt priser på overnatning mv. i tilsvarende lokaliteter og estimerer mulighed for en lidt højere pris på et sted med mange muligheder og nyrenoverede bygninger og faciliteter.

Overnatning/korttidsleje	m2	antal/pladser	Leje pr. dag	maksimal årlig indtægt	Forventet udlejningsprocent	Forventet indtægt
Teltplads 1		20	100,00 kr.	730.000,00 kr.	20%	146.000,00 kr.
Teltplads 2		20	100,00 kr.	730.000,00 kr.	10%	73.000,00 kr.
Ekisterende Shelter (mulig lejeaftale på Naturstyrelsens areal)		1	200,00 kr.	73.000,00 kr.	10%	7.300,00 kr.
Nye shelters ved teltpladsen		5	200,00 kr.	365.000,00 kr.	20%	73.000,00 kr.
Nye kano-shelters på tangen		7	500,00 kr.	1.277.500,00 kr.	20%	255.500,00 kr.
Turbinehus-shelter		16	100,00 kr.	584.000,00 kr.	10%	58.400,00 kr.
indendørs vandrehjem i lejrskolen		56	300,00 kr.	6.132.000,00 kr.	5%	306.600,00 kr.
Trailcenter adgang			100,00 kr.	1.934.500,00 kr.	20%	386.900,00 kr.
Grejbank		?				
Brænde		?				
Lejrscole stue		24+2	3.500,00 kr.	1.277.500,00 kr.	10%	127.750,00 kr.
Lejrscole 1. sal		28+2	3.500,00 kr.	1.277.500,00 kr.	10%	127.750,00 kr.
Lejrscole samlet		56	7.000,00 kr.	2.555.000,00 kr.	25%	638.750,00 kr.
Udlejning af lejrscole til privat brug (bryllupper, teambuilding, etc.)		56	15.000,00 kr.	5.475.000,00 kr.	10%	547.500,00 kr.
Brug af tørreladen til f.eks. bryllupper, filmoptagelser, fotoshoots, mv.		?				
Ekstern leje af mødelokaler i hestestalden		?				
Entreindtægter/rundvisninger på Klostermølle	m2	Forventet årligt antal besøgende	Billetpris			
Rundvisninger og formidlinger under og efterombygning	700	3000	100,00 kr.			300.000,00 kr.
Langtidsleje	m2	(antal pladser)	årlig leje pr. m2	udlejningsprocent		Indtægt
Kontorlokale 1A	57	8	1.500,00 kr.	90%		85.500,00 kr.
Kontorlokale 1B	25	3	1.500,00 kr.	90%		37.500,00 kr.
Kontorlokale 2	35	4	1.500,00 kr.	90%		52.500,00 kr.
Naturscole	87		500,00 kr.	90%		43.500,00 kr.
Fælles mødelokaler og faciliteter i staldbygning	110		1.500,00 kr.	100%		165.000,00 kr.
Tilbygning (etape 3)						
Kontorlokale 3	34	6	1.500,00 kr.	90%		51.000,00 kr.
Kontorlokale 4	34	6	1.500,00 kr.	90%		51.000,00 kr.
Kontorlokale 5	34	6	1.500,00 kr.	90%		51.000,00 kr.
Kontorlokale 6	34	6	1.500,00 kr.	90%		51.000,00 kr.
Fællesareal (køkken og toiletter)	68		1.000,00 kr.	90%		68.000,00 kr.
Forpagtning	m2	(antal siddepladser)	årlig leje pr. m2	udlejningsprocent		Indtægt
Café	162	ca. 40 + udeservering	1.000,00 kr.	100%		162.000,00 kr.
Forsamlingslokale	240	ca. 80 spisende	1.000,00 kr.	100%		240.000,00 kr.
Tørrelade	700		200,00 kr.	100%		140.000,00 kr.
						542.000,00 kr.
Samlede indtægter i alt						3.566.450,00 kr.

VIDERE UDVIKLING

SUPPLERENDE PROJEKTER SOM UNDERSTØTTER VISIONEN

NATURFORMIDLING OG -VEJLEDNING

Formidlingen af og vejledningen omkring naturen ved Klostermølle skal også løftes til et nyt niveau, og der vil løbende opstå nye projekter og muligheder, som skal afsøges og udvikles til glæde og gavn for stedets besøgende.

FORMIDLINGSPROJEKT - I LANDSKABET OG BYGNINGERNE

I denne forundersøgelse er der kun taget hul på ideerne omkring, hvordan Klostermølles historie kan og bør formidles fremover. Det er derfor oplagt at gå sammen med museerne i Horsens og Skanderborg omkring udviklingen af denne fortælling. Hvordan skal man mødes af historien ude i landskabet og i de enkelte bygninger. Selve udstillingen i Møllehuset skal også tilpasses og opdateres.

KUNST I TØRRELADEN

I anlægsøkonomien er der beregnet beløb til selve istandsættelsen af tørreladen og etableringen af de nødvendige fysiske forhold, som skal til for at bygningen kan anvendes som udstillingshal - herunder faciliteterne i det nye opvarmede fælleshus. Det bliver dog et stort projekt i sig selv at udforme og udføre de udstillinger, som skal være i bygningen. Dette kræver selvstændig ekspertise og finansiering. Derfor er Klostermølles Venner i dialog med relevante museer og aktører, og der skal inden længe også udformes et forprojekt til ansøgning om dette.

KUNST UDE I LANDSKABET

Som en naturlig fortsættelse af arbejdet i selve tørreladen vil det også være oplagt at søge midler hjem til, at kunsten kan få en rolle i fortællingen om Klostermølles historie - ude imellem bygningerne. Det kunne potentielt også være muligt, at kunsten kunne blive en del af formidlingen langs Klosterkanalen og ud i landskabet generelt.

UDGRAVNING AF KLOSTERRUINEN

På et tidspunkt i fremtiden er der ingen tvivl om, at det vil være meget givende både for forståelsen af Klostermølles historie og for de besøgende på stedet, at der bliver lavet en egentlig udgravning og kortlægning af Klosterruinen. Dette vil være et stort og bekosteligt arbejde og derfor kræve betydelig finansiering - men udbyttet herfra vil også være tilsvarende stort og skabe interesse fra hele landet. Det har også på et tidspunkt været diskuteret, om udgravningen vil kunne laves som en undervisningsudgravning for arkæologistuderende.

FLERE HISTORIER...

Området omkring Klostermølle rummer et væld af andre historier som kan formidles. Fra stenalderbopladser og runesten, til den nærliggende flyveplads fra 2. verdenskrig. De venter bare på at blive formidlet...

ORGANISERING OG EJERFORHOLD

Klostermølles Venner blev stiftet i foråret 2023 som reaktion på, at Naturstyrelsen Søhøjlandet ønskede at sælge Klostermølle. Klostermølles Venner fik hurtigt mobiliseret mange lokale medlemmer og har er nu over 300 betalende individuelle medlemmer. Hertil kommer et stigende antal foreninger og virksomheder, der støtter foreningen.

Foreningen er organiseret med en bestyrelse på 7 medlemmer. Bestyrelsen har kompetencer inden for natur, ledelse, arkitektur, foreningsliv, marketing og historie. Der er til bestyrelsen tilknyttet et frivilligt advisory board, hvori der sidder personer med juridiske-, økonomiske-, forvaltnings- og netværkskompetencer.

Bestyrelsen har siden foreningens start arbejdet på at sikre, at Klostermølle fortsat kan være åbent for offentligheden og på at udvikle Klostermølle til en moderne lokation for formidling af historie, kultur og natur og udvikling af stedets muligheder for alsidigt friluftsliv.

Foreningen opnåede i sommeren 2023 af få 1 års forkøbsret til Klostermølle (med en pris på 6 millioner Dkk.). Herefter sikrede et samarbejde mellem Naturstyrelsen Søhøjlandet, Landsforeningen Natur & Ungdom og Klostermølles Venner driften af og adgangen til Klostermølle frem til et evt. køb.

Der er kontakt til flere nationale fonde om finansiering af køb og transformation af Klostermølle. Alle steder er vi blevet positivt modtaget, men også blevet mødt med at der kræves en større og mere fyldestgørende beskrivelse af projektets indhold og pris og en plan for fremtidig drift. Takket være bl.a. en donation fra fonden PlanDanmark har foreningen kunne tilkøbe sig professionel bistand til denne opgave (denne forundersøgelse).

I løbet af foreningens første år er der yderligere:

- Opbygget et netværk af frivillige på 50-60 personer, som har arbejdet med vedligehold af ejendommen og afholdelse af en række offentlige arrangementer på Klostermølle. Det er gjort for at sikre, at Klostermølle ikke forfalder yderligere og gøre offentligheden opmærksom på stedets potentialer. De frivillige er også en grundpille for den rolle frivilligheden skal spille på et fremtidigt Klostermølle.
- Udviklet hjemmeside og platforme på sociale medier, hvor der kan kommunikeres med offentligheden og foreningens medlemmer. Der har været løbende pressedækning i lokalområdets dagblade og tv/radio.
- Sikret løbende kontakt med de øvrige lokale grønne organisationer (N&U, DN, DOF, fiskeriforening m.fl.) ligesom foreningen er i løbende kontakt med de 2 kommuner i området. De 2 kommuner (Horsens og Skanderborg kommune) har ligeledes været behjælpelige med støtteerklæringer til henvendelse til Miljøministeriet.
- Afviklet møder med Museum Skanderborg og Horsens Museum om et fremtidigt formidlingssamarbejde. Og der udtrykkes tilslutning til dette fra begge museer.

Landsforeningen Natur & Ungdom

Klostermølles Venner har et særligt samarbejde med Landsforeningen Natur og Ungdom, der også var primus motor i stiftelsen af Klostermølles Venner. Natur og Ungdom har siden anden halvdel af 1970'erne har haft til huse på Klostermølle. Natur & Ungdom har fortsat deres landssekretariat på Klostermølle, hvorfra der drives naturvejledning, lejrskole og kursusvirksomhed mv. Yderligere er der to lokale Natur & Ungdom foreninger på Klostermølles. Klostermølles Venner køber sekretariatsbistand hos Natur & Ungdom

Natur og Ungdom er en frivillig børne, ungdoms og familieorganisation, som har til formål at sikre børn og unge stærke naturoplevelser og viden om natur (Naturdannelse). Foreningen har ca 15 lokalafdelinger rundt om i landet og ca 1000 medlemmer. 2 af lokalforeningerne har til daglig huse på Klostermølle.

Samarbejdet med Natur og Ungdom har blandt andet betydet, at Klostermølles venner har et særligt fokus på at et fremtidigt Klostermølle skal rumme ForeningsDanmark og være attraktiv for børn og unge og deres familier. Natur & Ungdom forventes at være en stor del af det fremtidige Klostermølle, dels som lejer af dele af bygningsmassen og som driver af stedets naturvejledning, samt forenings og frivilligindsats, dels som udviklende partner.

Ejerforhold:

Selv om det er Klostermølles Venner, der har fået en forkøbsret til Klostermølle, forestiller vi os ikke, at foreningen skal være fremtidig ejer af ejendommen.

Der er 2 hovedmuligheder for fremtidig ejerforhold, som lige nu undersøges.

1. Etablering af en erhvervsdrivende fond der ejer og driver et fremtidigt Klostermølle.
2. Fortsat offentlig ejerskab af ejendommen (kommunalt eller statslig) samt en driftsoverenskomst med en erhvervsdrivende fond, som så påtager sig investering i istandsættelse, udvikling og drift af Klostermølle.

Uanset ejerforhold stiftes en erhvervsdrivende fond; Fonden Klostermølle. Fonden vil have det overordnede ansvar for drift og udvikling af det fremtidige Klostermølle. Fonden stiftes i forening af Klostermølles Venner og Natur & Ungdom. Den endelige fundats er ikke udarbejdet, men søger inspiration i Fonden Ungdomsøen (stiften af Foreningen Spejderne), fondskonstruktionen i Doverodde-projektet og Den Selvejende Institution Mønsted Kalkgruber. Herunder er der særlig opmærksomhed på at balancen mellem at forankre arbejdet i hensigten og formålet, som fonden stiftes på baggrund af, og samtidig sikre en forretningsbevidst og handlekraftig bestyrelse med den rette bredde og professionelle kompetencer.

INDDRAGELSE: VISIONSMØDE FOR KLOSTERMØLLE

August 2023, Sdr. Vissing Forsamlingshus

Organisering af drift af Klostermølle

Uanset ejerforhold er det hensigten at driften af Klostermølle vil blive en kombination af

1. En driftsorganisation med sekretariat der står for:
 - Udlejning af lokaler, overnatning mv.
 - Daglig drift af ejendommen
 - Vedligeholdelse af ejendommen
 - Samarbejde med foreninger og organisationer om arrangementer, naturskoleaktiviteter, udstillinger mv
 - Udvikling og markedsføring af ejendommens mangeartede tilbud
2. Aftaler med kommercielle aktører om drift af
 - Cafe og køkken
 - Udstillingsvirksomhed i tørreladen
3. Støtteforening (Klostermølles Venner) der leverer frivillige til;
 - Praktiske projekter på ejendommen
 - Hyttevagt (frivillige der i sommerperioden bor på stedet og servicerer gæster)
 - Større arrangementer

Lokal forankring og kendskab

Klostermølle er et helt særligt sted, som kræver nænsom bearbejdning og kendskab til de mange lag i fortællingen og de lokale forhold som har betydning for stedet.

Det er derfor meget vigtigt for bestyrelsen, at der igennem hele processen med at skabe fremtidens Klostermølle skal være transparens og inddragelse af de mennesker, som har det største kendskab til stedet.

KLOSTERMØLLES HISTORIE & SÆRLIGE VÆRDIER

STRATEGI FOR UDVKLING & TRANSFORMATION

TILGANG TIL FREDNINGER OG BESKYTTET NATUR

KULTURHISTORIEN PÅ KLOSTERMØLLE

I dag er Klostermølles rige kulturhistorie stort set usynlig, når man kommer på stedet. Hverken Klosterets historie eller fabrikkens udbredelse kan umiddelbart forstås. Naturen har i mange år fået frit spil og har udvisket de kulturelle og historiske værdier, som også er beskyttede og fortjener at blive formidlet og oplevet.

DET HANDLER OM BALANCE OG OM RESPEKT FOR KLOSTERMØLLES SJÆL, HISTORIE, OG MILJØ

Dette projekt skal ses som et forsøg på at ramme en balance, hvor de kulturelle værdier igen kommer til deres ret på en måde, der viser det nødvendige hensyn for naturen og de landskabsmæssige værdier. Det handler kort sagt om, at hvis ikke man ændrer noget, så vil Klostermølle forsvinde. Der skal være liv i de fredede bygninger, hvis der skal være råd til at vedligeholde dem mange år ind i fremtiden.

Derfor er det også vigtigt, at de nye funktioner som kommer til, er i tråd med stedets ånd og historie. Alle ændringer og nye tiltag skal være velovervejede i tråd med stedets naturmæssige og kulturhistoriske værdier. Et eksempel på dette er at vise Voer Klosters formodede grundrids som grusbelægning ved gårdspladsen. Træerne omkring fratergården giver en fornemmelse af den arkade og indre gårdhave som engang har været der, ligesom bænke placeret i det gamle kirkeskib vil give besøgende mulighed for at opleve at sidde samme sted, som man må formode, at munkene sad for mange hundrede år siden. I dag vil det kunne bruges til f.eks. grundlovsforsamlinger, eller endda bryllup, barnedåb og udegudstjenester.

TRANSFORMATION AF BYGNINGERNE

Når der ændres på de enkelte bygningers indretning, sker det således også med udgangspunkt i at bevare så meget af det oprindelige som muligt, men hvor der bliver plads til de nye funktioner, som er nødvendige for at stedet kan opnå en bæredygtig drift og tilgængelig adgang for alle. Et eksempel på den nænsomme tilgang til ombygningen er hestestaldene, som kan indrettes til helt unikke mødelokaler, stort set uden at ændre indretningen. Det er altså ikke tanken at bygningernes indre blot skal ryddes og stå som en tom skal. Den indre historie skal også bevares og formidles - men med nye funktioner.

Bygningernes facader skal i videst mulig udstrækning stå, som de gør i dag, og hvor der pga. energirammen er behov for nye vinduer, sker det med forsatsruder bag de eksisterende vinduer. Hvor der alligevel er behov for ændringer, sker det så vidt muligt, så det er reversibelt og kan føres tilbage til bygningernes oprindelige fremtoning. Skiltning og belysning holdes på et minimum og tilpasses stedets arkitektur.

MYNDIGHEDER OG SAGSBEHANDLING

Klostermølle er omfattet af en lang række bestemmelser, som beskytter både fortidsminder, bygninger, landskab og natur. Disse er naturligvis til stede fordi man gerne vil beskytte områdets helt særlige værdier.

Derfor er det også et grundlæggende vilkår, at der skal etableres et godt samarbejde med alle de relevante myndigheder. Foreningen Klostermølles Venner foreslår, at dette sker igennem udformningen af en landzonelokalplan som ét samlet dokument for Klostermølle, som de forskellige interessenter og myndigheder kan forholde sig til. Da processen ellers kan blive ikke blot langtrukken, men også uoverskuelig.

Markering af Voer Kloster med formodet ruminddeling og bænke i kirkeskibet.

Reference: Kirken i Koldinghus er ikke genopført som den var, men vælvingerne antydes af lysekronerne og søjlegangene af "gadelamperne". Det er samme respekt for og tilgang til genfortolkning af fortidsminderne som der lægges op til på Klostermølle.

(Transformationen af Koldinghus blev udført af Exners Tegnastue, i dag E+N)

MULIGHED FOR LANDZONELOKALPLAN ET SAMLET DOKUMENT TIL MYNDIGHEDSBEHANDLING

**PÅ DE NÆSTE SIDER BESKRIVES
KLOSTERMØLLES HISTORIE OG DE
MANGE FORSKELLIGE FREDNINGER
OG BESKYTTELSE, SOM BERØRER
KLOSTERMØLLE, OG SOM PROJEKTET DERFOR
SKAL FORHOLDE SIG TIL.
DET KOMMER TIL AT KRÆVE POLITISK
VILJE TIL AT TILGODESE KULTURARVEN OG
BYGNINGSFREDNINGERNE AT GENNEMFØRE**

Kommunalbestyrelsen kan udforme en landzonelokalplan jf. Planlovens § 15, stk. 4:

Stk. 4. En lokalplan for et område, der skal forblive i landzone, kan indeholde bestemmelse om, at lokalplanen erstatter de tilladelser efter § 35, stk. 1, som er nødvendige for lokalplanens virkeliggørelse. Der kan knyttes betingelser til bestemmelsen.

Ifølge vejledning om lokalplanlægning gælder en række forhold ved udarbejdelsen af en lokalplan:

Bebyggelsesregulerende bestemmelser er så vigtigt et element i lokalplanlægningen, at det generelt anbefales at fastsætte bestemmelser i lokalplanen om, hvor meget der må bygges, ved at der fastsættes bebyggelsesprocenter og/eller en konkret bebyggelsesplan, grundstørrelser, etageantal og bygningshøjde. Tilsvarende gælder i mange tilfælde bygningers placering på grundene i forhold til skel mv. Sådanne bestemmelser er også vigtige for, at planens brugere kan forestille sig, hvilke byggemuligheder lokalplanen giver mulighed for. Bygningsreglementet indeholder ikke konkrete krav om, hvor mange

parkeringspladser der skal etableres, men alene at der skal være tilstrækkeligt antal, og at antallet skal fremgå af byggetilladelsen. Det kan derfor være hensigtsmæssigt at fastsætte konkrete krav i lokalplanen.

*....
Ved tilvejebringelse af lokalplaner skal der ofte tages stilling til bestemmelser i anden lovgivning. Det er typisk bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer i naturbeskyttelsesloven og bestemmelser om landbrugspligt i landbrugsloven, men der er også tilfælde, hvor der kræves tilladelse i henhold til jordforureningsloven, bygningsfredningsloven, vejlovgivningen og museumsloven m.fl. Desuden gælder særlige retningslinjer for planlægning i forhold til internationale naturbeskyttelsesområder og visse beskyttede dyre- og plantearter og for planlægning i forhold til risikovirksomheder.*

En lokalplan kan ikke uden særlig hjemmel tilsidesætte anden lovgivning. Tilladelser og dispensationer fra bestemmelser i anden lovgivning kan ikke opnås ved bestemmelser om det i lokalplanen. Det gælder også, selv om det er kommunalbestyrelsen selv, der har kompetencen. Tilladelser efter anden lovgivning, der er nødvendige for lokalplanens virkeliggørelse, skal behandles konkret efter de regler, der er fastsat i særlovgivningen.

En lokalplan vil umiddelbart være den mest markante sikring af, at offentligheden får mulighed for at forholde sig til Klostermølles fremtid. Der er offentlighedsprocedurer knyttet til lokalplanarbejdet som følger:

§ 24.

....

Stk. 5. For forslag til lokalplaner kan kommunalbestyrelsen fastsætte en frist på mindst 4 uger for fremsættelse af indsigelser m.v. mod planforslaget, jf. dog stk. 6.

Stk. 6. For forslag til lokalplaner af mindre betydning kan kommunalbestyrelsen fastsætte en frist på mindst 2 uger for fremsættelse af indsigelser m.v. mod planforslaget.

Stk. 7. Ved fastsættelse af fristen efter stk. 3-6 skal kommunalbestyrelsen sikre, at fristen er passende og tillader rimelig tid til at informere offentligheden og til, at offentligheden kan forberede sig på og opnå reel deltagelse i processen.

....

§ 26. Samtidig med offentliggørelsen efter § 24 af et forslag til lokalplan skal kommunalbestyrelsen give skriftlig underretning herom til:

- 1) ejerne af de ejendomme, der er omfattet af forslaget, og lejerne i og brugerne af disse ejendomme,*
- 2) ejerne af ejendomme uden for forslagets gyldighedsområde og lejerne i og brugerne af sådanne ejendomme i den udstrækning, hvor forslaget efter kommunalbestyrelsens skøn har væsentlig betydning for dem, og*
- 3) de foreninger og lignende med lokalt tilhørsforhold og klageberettigede landsdækkende foreninger og organisationer, jf. § 59, stk. 2, som over for kommunalbestyrelsen har fremsat skriftlig anmodning om at blive underrettet om lokalplanforslag.*

§ 27.

Efter udløbet af fristen efter § 24, stk. 3-7, kan kommunalbestyrelsen vedtage forslaget endeligt, jf. dog § 3, stk. 5, og §§ 28, 29, 29 a og 29 b. Hvis der rettidigt er fremsat indsigelser m.v. mod et lokalplanforslag, kan vedtagelsen af lokalplanen tidligst ske 4 uger efter udløbet af indsigelsesfristen.

Stk. 2. I forbindelse med den endelige vedtagelse af planen kan der foretages ændring af det offentliggjorte planforslag. Berører ændringen på væsentlig måde andre myndigheder eller borgere end dem, der ved indsigelse har foranlediget ændringen, kan vedtagelsen af planen ikke ske, før de pågældende har fået lejlighed til at udtale sig.

HISTORISK GENNEMGANG

Dronning tove

I Sdr. Vissing Kirke står en 2 meter høj runesten sat af Dronning Tove, som var Harald Blåtands hustru og datter af slaverfyrsten Mistivoj. Runestenen vidner om Jelingedynastiets interesser på egnen. Teksten beretter, at Tove, Mistives datter, Harald den Godes, Gorms søns kone, lod gøre disse kumler efter sin mor. Stenen bekræfter derfor et ægteskab mellem Harald og Tove.

Mistivoj, som døde ca. 990, var konge over obotritterne, som var en vendisk stamme i det nuværende vestlige Mecklenburg. Mistivoj var en magtfuld fyrste og deltog bl.a. i en opstand i 983, hvor et forbund af slaviske stammer ødelagde og plyndrede bispesæderne Havelberg og Brandenburg samt nedbrændte Hamburg.

70 meter over Gudenådalen skyder Sukkertoppen sig frem mod åen. Sukkertoppen hedder på udskiftningskortet fra 1791 Den Tippede Kol. Kollen afgrænses af en ca. 20 meter lang grøft på den yderste spids af bakkedraget små 400 meter fra Vissing Klosters tomt. Grøften har vist sig at være en voldgrav, som sammen med træpalisader og toppens naturlige stejle sider har udgjort det perfekte udsigtspunkt over Gudenådalen – og måske over dronning Toves gård?

En arkæologisk undersøgelse fra Horsens Museum har påvist, at grøften er gravet, og at den har haft stejle sider og været dybere. Voldgraven afskærer et plant område, og her kan der måske have stået bygninger. På bunden af voldgraven fandtes et brandlag, der er dateret til perioden omkring år 1000.

Foto: Roberto Fortuna for Nationalmuseet

Foreningen Dronning Toves Rige

Foreningen Dronning Toves Rige er et nyt initiativ fra lokalområdet omkring Sdr. Vissing, som er stiftet i januar 2024.

Dronning Toves Rige er en kulturhistorisk forening for hele Søhøjlandet Sdr. Vissing, Brædstrup, Voervadsbro, Voerladegård, Gl. Rye, Østbirk, Addit og andre dele af det store område.

Foreningens navn er inspireret af dronning Tove, der var gift med Harald Blåtand i 900-tallet.

Vissing Kloster

Det kan ikke udelukkes, at Jellinge-kongeslægten donerede arealer til et kloster – måske donerede man endda en lokal kongsgård, som så blev til dobbeltinstitutionen Vissing Kloster med både benediktinernonner og -munke.

Grundlaget for etableringen af dobbeltinstitutionen er ikke kendt fra skriftlige kilder. Men etableringen hænger sandsynligvis sammen med, at klostrene spillede en missionsrolle i kristningen af danerne.

Nonneklosteret blev nedlagt i midten af 1400-tallet og klosterets ejendomme blev overdraget til Voer Kloster.

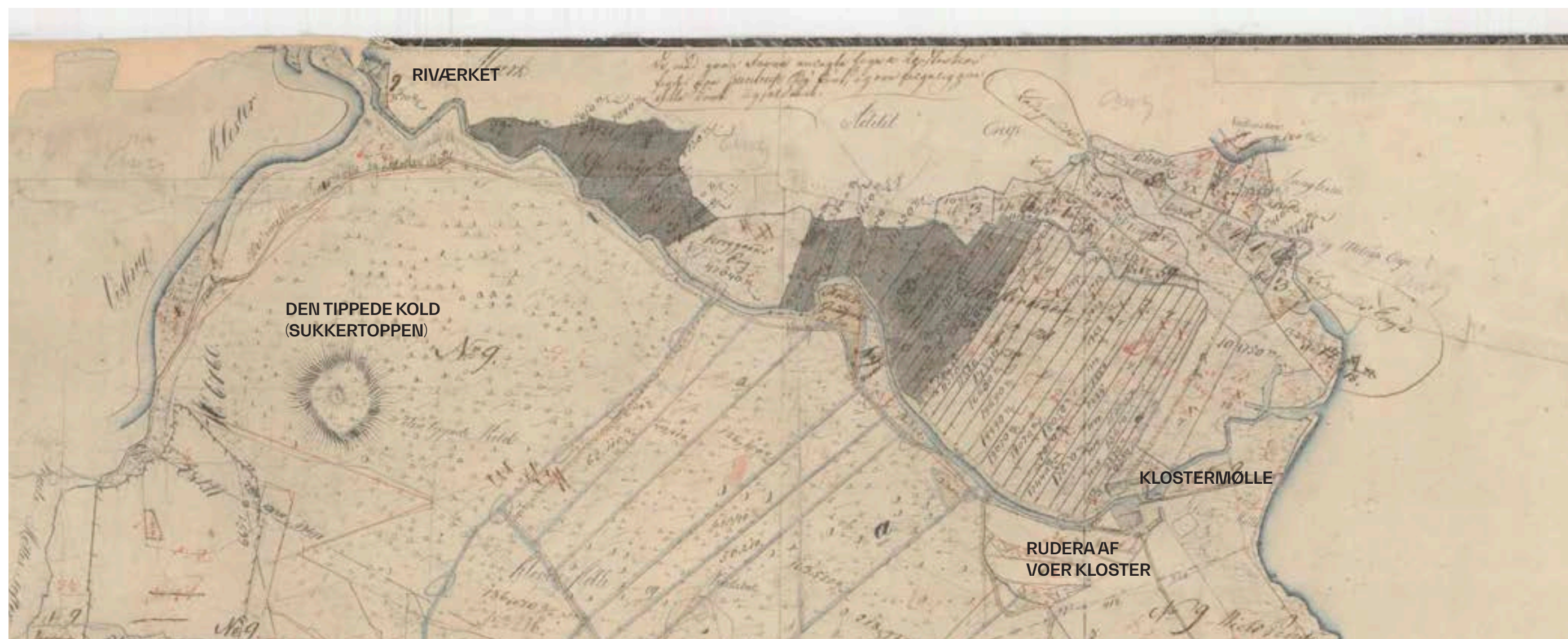
Voer Kloster, Riværket og Den Tvungne Å

I 1200-tallet grundlagde benediktinermunkene Voer Kloster. Det er sandsynligt, at der er tale om en deling af Vissing Kloster i et nonnekloster og et munkekloster.

Munkene sikrede sig vandkraft til klostrets vandmølle ved at tvinge Gudenåen ind i en ca. 1400 meter lang kanal langs foden af Sukkertoppen. Kanalen kaldes Klosterkanalen eller Den Tvungne Å. Dermed sikrede munkene sig et vandreservoir i fødekanalen til vandmøllen. Et vandfald ved møllen på ca. 2 meter kunne drive en vandmølle til maling af korn.

Voer Kloster havde forud for reformationen samlet ejendomme i de landsbyer, der er markeret på kortet med lilla..

Matrikeltkort fra 1817, Tekster fra kortet er fremhævet med rødt

Dét sted, hvor Gudenåen tvinges ind i kanalen, kaldes Riværket. Her tilstoppede man det oprindelige, naturlige åløb med sten og måske bundter af grene og ris, som kan have inspireret til navnet Riværket. Det er sandsynligt, at Riværket ved store vandføringer også fungerede som et overløb, så vandpresset på Klostermølle kunne reguleres.

Voer Kloster delte mølle- og fiskerettighederne ved opstemningen Vosgårde i Gudenåen med Øm Kloster af cistercienserordenen. Langvarige stridheder mellem klostrene om fiskeretten førte til, at kong Hans i 1488 stadfæstede, at fiskeretten var delt midtstrøms i Mossø. Samme regel er indført i Danske Lov fra 1683 og gælder fortsat.

Riværket fungerer fortsat som overfaldsbygværk for vandet i kanalen frem til Klostermølle.

Kongelig fæstegård

Ved reformationen i 1536 overtog kongen den katolske kirkes ejendomme – herunder de mange landbrug i Søhøjlandet under Ring Kloster, Øm Kloster og Voer Kloster. Klostermølle blev en kongelig fæstegård med en betydende rolle som skovridergård og senere planteskole med leverancer til kongelige haver.

Kongens arealer i Søhøjlandet blev udlagt som Den Skanderborgske Vildtbane og fra sidst i 1600tallet som Det Skanderborgske Rytterdistrikt – administreret fra Skanderborg Slot. I tiden som rytterdistrikt gik overskuddet fra fæstelandbruget til at give kost og logi til 700 ryttersoldater med heste. Da denne ordning skulle moderniseres sidst i 1700-tallet blev kongens 12 rytterdistrikter solgt på auktion.

Ved auktionen over Det Skanderborgske Rytterdistrikt i 1767 blev Klostermølle erhvervet af møllens fæster Voetmann. Han og hans efterfølgere drev landbruget og kornmøllen videre, indtil 1872, hvor Klostermølle blev købt af Hans Hermann Holst til Bredvad Mølle og træsliberiet ved Vilholt Mølle.

Kort over Det Skanderborgske Rytterdistrikt, 1723

Målebordsblad 1872

Tidlig industrialisering

Sideløbende med industriproduktionen blev landbruget også videreført. Et stort engvandingsanlæg øst for Klostermølle fik vand fra mølleopstemningen til at overrisle engene ned mod Mossø. Hvornår dette anlæg er etableret, står hen i det uvisse, men det er et kulturhistorisk spor efter de muligheder, som landbruget nød godt af på grund af den middelalderlige opstemning af vandet i Gudenåen. Anlægget er vist på målebordsbladet ovenfor fra 1872, men kan være betydeligt ældre.

Et par hastige ejerskifter inden Holst blev ejer tyder på, at det var opførelsen af vindmøllen i Gl. Rye, som var den grundlæggende årsag til, at kornmøllen på Klostermølle blev nedlagt. Opførelsen af Gl. Rye Mølle hang sammen med åbningen af jernbanen fra Skanderborg til Silkeborg i 1871, idet banen gav nye muligheder for transport af bl.a. forarbejdede landbrugsvarer.

Jernbanen og opførelsen af vindmøllen i Gl. Rye var begyndelsen på en tidlig industri på Klostermølle under navnet Træmassefabrikkerne Klostermølle og Vilholt. Dette understreges af, at der også blev etableret pramfart på Mossø af træmasse fra Klostermølle til stationen i Alken og råvarer til produktionen af træmasse den modsatte vej fra Alken til Klostermølle.

Klostermølle 1947, Danmark set fra Luften

Fra begyndelsen af 1930 begyndte fabrikken at fremstille pap under navnet A/S Pap- & Træmassefabrikkerne Kloster Mølle & Vilholt.

Klostermølle ved vestenden af Mossø blev erhvervet af Miljøministeriet i 1975. Erhvervelsen skete i forlængelse af, at Klostermølle-fabrikken delvist nedbrændte i 1974. Fabrikken var da omfattet af overfredningsnævnets kendelsen af 5. marts 1971 af arealer ved Vissingkloster.

Klostermølle 1951, Danmark set fra Luften

Turbine før branden

Turbinehuset efter branden

Blotlagt turbine efter branden

Statslig ejendom

Staten ved Miljøministeriet erhvervede ved skøde af 7. maj 1975 Klostermølle for 1,6 mio. kr. Midlerne blev bevilget via lov 230 af 7. juni 1972 om erhvervelse af fast ejendom til fritidsformål.

Af skødet fremgår bl.a., at sælger havde rådighedsret over produktionsbygningerne og gårdspladsen i en periode på 3 år fra overtagelsesdagen 1. marts 1975. Endvidere var det i skødet fastsat, at:

Vedligeholdelsen af produktionsbygningerne, som alle skal nedrives, jfr. nedenfor, påhviler sælgeren. Vedligeholdelsen af Møllehuset og øvrige lokaler på matr.nr. 9k, som ikke skal nedrives, påhviler køberen.

Sælgeren er forpligtet til inden et år efter rådighedsrettens, ophør for egen regning helt at nedrive produktionsbygningerne på matr.nr. 9 k og kostalden på matr.nr. 9 a og aflevere disse arealer i planeret og retableret stand.

Få år efter den statslige erhvervelse flyttede Foreningen Natur & Ungdom ind i direktørboligen og statens opsynsmand ind i en tidligere hovedbygning, som også en tid husede Silkeborg Statsskovdistrikts naturvejleder.

Efter statens overtagelse blev ejendommens fremtid drøftet af forskellige arbejdsgrupper, men internt i grupperne var der modstridende opfattelser af benyttelse og beskyttelse og derfor en

behersket udvikling af ejendommen.

Den selvejende institution Klostermølle blev stiftet af Arkitektskolens restaureringsafdeling i Aarhus i 1979. Formålet var at undgå en nedrivning af produktionsbygningerne, som arkitektskolen og Industrimuseet i Horsens opfattede som et bevaringsværdigt industrimonument. Den selvejende institution Klostermølle forpagtede i 10 år produktionsbygningerne og fik dem registreret og istandsat for eksterne fondsmidler og offentlige tilskudsmidler. For at øge muligheden for at indsamle midler, blev samtlige bygninger fredet i 1989.

I 1992 blev der etableret en fisketrappe ved turbinehuset ved Klostermølle og et omløbstryk ved Riværket for at tillade fiskene fri passage op i Gudenå. Fisketrappen fungerede dog ikke optimalt og i 2018 blev Døde Å udvidet og en større del af Gudenåens vand blev ledt tilbage i det oprindelige forløb.

I begyndelsen af 1990'erne blev Klostermølle af Miljøministeriet udpeget til regionalt naturcenter, og der blev med Søhøjlandets Økomuseum som konsulent indrettet udstillinger om natur- og kulturhistorien samt sat fokus på offentlighedens adgang til ejendommen. Der blev etableret udstillinger i møllebygning og ved nordgavlen af tørreladen, hvor der også blev indrettet et offentligt tilgængeligt fugletårn.

I 2022 varslede Naturstyrelsen, at når lejekontrakten med Natur

& Ungdom udløb ved årsskiftet 2022/2023 ville Naturstyrelsen overdrage Klostermølle til statens ejendomsselskab FREJA med henblik på salg.

Det fik lokale kræfter til at stifte Foreningen Klostermølles Venner, som har fået en forkøbsret til Klostermølles bygningsmasse frem til oktober 2024.

FREDEDE FORTIDSMINDER VOER KLOSTER, KLOSTERKANALEN, OG ENGVANDINGSANLÆGGET

Den 20. august 1985 tinglyses fredning af Voer Klosters i henhold til den dagældende Naturfredningslov:

VOER KLOSTER Ruinerne af det middelalderlige Benediktiner kloster, der er beliggende under nuværende jordoverflade. Fredningsgrænsen løber mod syd langs landevejen, vest fra afkørslen af landevejen ned til Klostermølle til nærmeste punkt på kanalens sydbred, følger herefter denne til matrikelskellet mod 9k og løber langs dette til parcel nr. 9k's sydøstlige hjørne, hvorfra det går mod syd til landevejen.

Klosterkanalen

Den 4. november 1987 tinglyses fortidsmindefredning på Klosterkanalen i henhold til den dagældende Naturfredningslov:

Kanalen er ca. 1200 m lang, målt fra Døde Å til opstemningen ved Klostermølle og 1012 m bred. Trækstien løber langs kanalens nordside". Den hæver sig indtil 1,5 m over omgivende terræn, men kun svagt på de første 100 m fra Døde Å. Fredningsgrænsen følger på sydsiden kanalens overkant og på nordsiden foden af trækstien fra opstemningen ved Døde Å til stemmeværket ved Klostermølle. Hverken opstemning eller stemmeværk er omfattet af fredningen. Det samme gælder; broen over kanalen med landevejen mellem Gl. Rye og Voerladegård. I kanalen løber Gudenåen.

Museumsloven

Museumsloven beskytter vores fortidsminder. Loven administreres af Slots- og Kulturstyrelsen:

§ 29 e. Der må ikke foretages ændring i tilstanden af fortidsminder. Der må heller ikke foretages udstykning, matrikulering eller arealoverførsel, der fastlægger skel gennem fortidsminder.

Stk. 2. De typer af fortidsminder, der er omfattet af beskyttelsen efter stk. 1, er optaget i bilaget til loven.

Stk. 3. I bilaget til loven er fastsat, at visse typer af fortidsminder kun er omfattet af forbuddet i stk. 1, når ejeren har modtaget en meddelelse fra kulturministeren om deres tilstedeværelse. For fortidsminder

under terræn eller under bygninger kan kulturministeren i forbindelse med meddelelsen bestemme, at beskyttelsen efter stk. 1 udstrækkes til ejendomsskellet.

Stk. 4. Kulturministeren oplyser på begæring, hvilke beskyttede fortidsminder der findes på en ejendom, og hvilken udstrækning de har.

Stk. 5. Kulturministeren kan lade en meddelelse efter stk. 3 om tilstedeværelsen af et fortidsminde tinglyse på ejendommen.

§ 29 f. På fortidsminder og inden for en afstand af 2 m fra dem må der ikke foretages jordbehandling, gødes eller plantes. Der må heller ikke anvendes metaldetektor.

... ..

§ 29 j. Kulturministeren kan i særlige tilfælde gøre undtagelse fra bestemmelserne i §

29 e, stk. 1, § 29 f og § 29 g, stk. 1 og 2. Ved meddelelse af dispensation fra § 29 e, stk. 1, kan der stilles vilkår, herunder om, at der for ansøgerens regning skal udføres en arkæologisk undersøgelse.

Af bekendtgørelse fra 2022 fremgår, at:

§ 1. Denne bekendtgørelse finder anvendelse på beskyttede fortidsminder, der er beskyttet efter museumslovens § 29 e.

Stk. 2. Efter museumslovens § 29 e, stk. 1, 1. pkt., må der ikke foretages ændring i tilstanden af fortidsminder, medmindre ændringen er af underordnet betydning efter regler fastsat i medfør af lovens § 29 e, stk. 6. Stk. 3. Ændringer af underordnet betydning er kendetegnet ved at være beskedne, midlertidige og reversible. Ændringerne må kun medføre ubetydelige fysiske indgreb på fortidsmindet og må kun i ringe grad påvirke den visuelle oplevelse af fortidsmindet. Ændringerne må desuden ikke skade fortidsmindets konstruktion, kulturlag eller bevarende vækstlag.

Stk. 4. Ændringer i tilstanden af fortidsminder, som kræver jordarbejder og dermed et fysisk indgreb i fortidsmindet, betragtes ikke som ændringer af underordnet betydning. Det gælder eksempelvis nedgravede trampoliner, stolper, hegnspæle, terrasser, svømmebassiner, nedgravede legeredskaber som gyngestativer og sandkasser m.v.

Slots- og Kulturstyrelsen er fredningsmyndighed over fredede fortidsminder. Slots- og Kulturstyrelsen skriver på sin hjemmeside:

Som ændring betragtes alt, hvad der påvirker fortidsmindet, uanset det er permanent eller midlertidig. Der må ikke ske påvirkninger af fortidsmindets fysiske fremtræden eller af de dele af fortidsmindet, der ligger under jorden. Center for Kulturarv, Fortidsminder, har dog bemyndigelse til at dispensere fra beskyttelsen og give tilladelse til ændringer.

Lovgivningen er i udgangspunktet restriktiv, og for at opnå dispensation skal ændringen kunne betragtes som et særligt tilfælde. Dette kan for eksempel gælde, hvis ændringen styrker oplevelsen og forståelsen af fortidsmindet. På et beboet fortidsminde vil der også kunne dispenseres til nødvendige forsyningsledninger.

Munkekanalen er et synligt fredet fortidsminde

Byggelinjer om fredede fortidsminder

Naturbeskyttelseslovens § 18 omhandler fortidsmindebeskyttelseslinjen:

§ 18. Der må ikke foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 m fra fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven. Der må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende.

Stk. 2. Forbuddet i stk. 1 gælder ikke for

1) mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger, idet bygningshøjden ved tagarbejder kun må forøges ubetydeligt, 2) landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning, 3) gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for det areal, der er beskyttet efter museumsloven, og beplantning i eksisterende haver og 4) sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme.

Stk. 3. Stk. 1 gælder ikke for fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, samt for fortidsminder, der er nævnt i bilag 1 til loven.

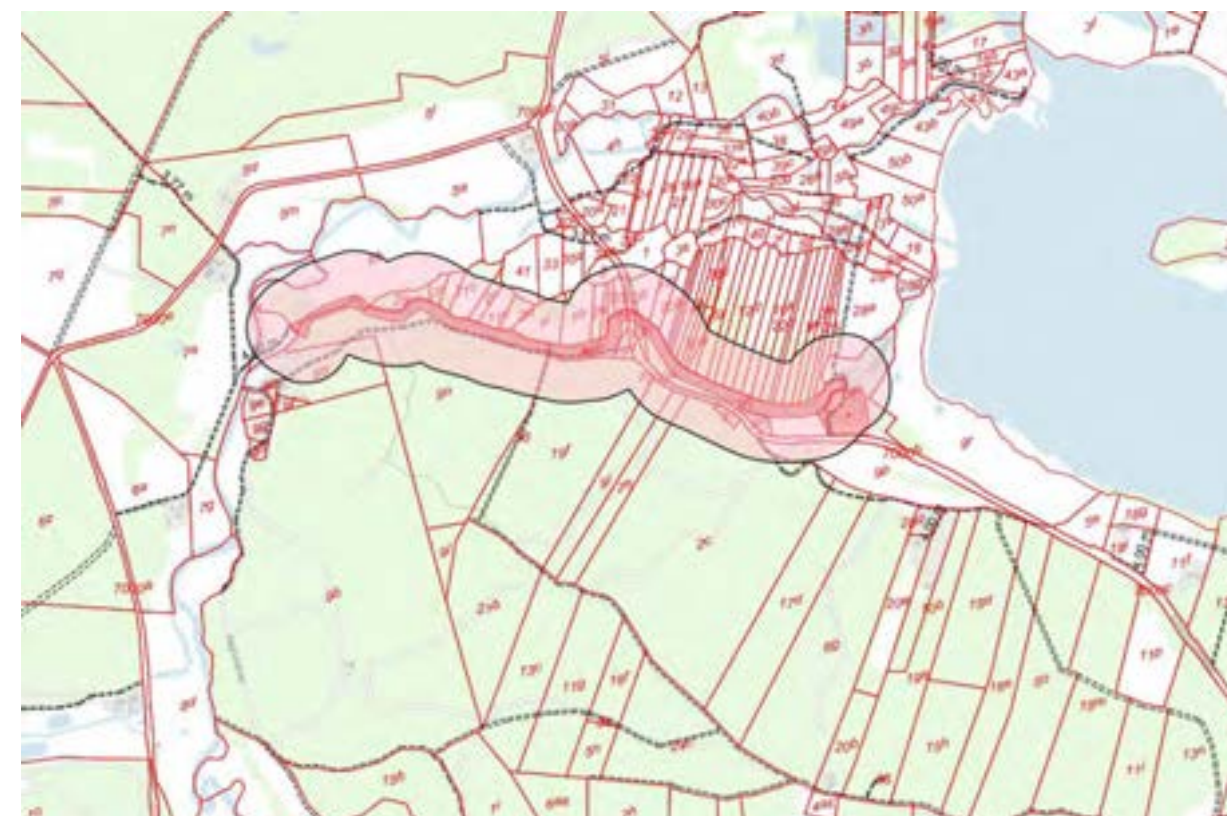
Da Klosterkanalen er et synligt fortidsminde gælder 100 meter beskyttelseszonen omkring kanalen, mens fortidsmindet af Voer Kloster ikke er synligt, så gælder 100 meter beskyttelseszonen ikke for dette fortidsminde jf. ovenstående stk. 3.

Slots- og Kulturstyrelsen uddyber beskyttelsesbestemmelserne således:

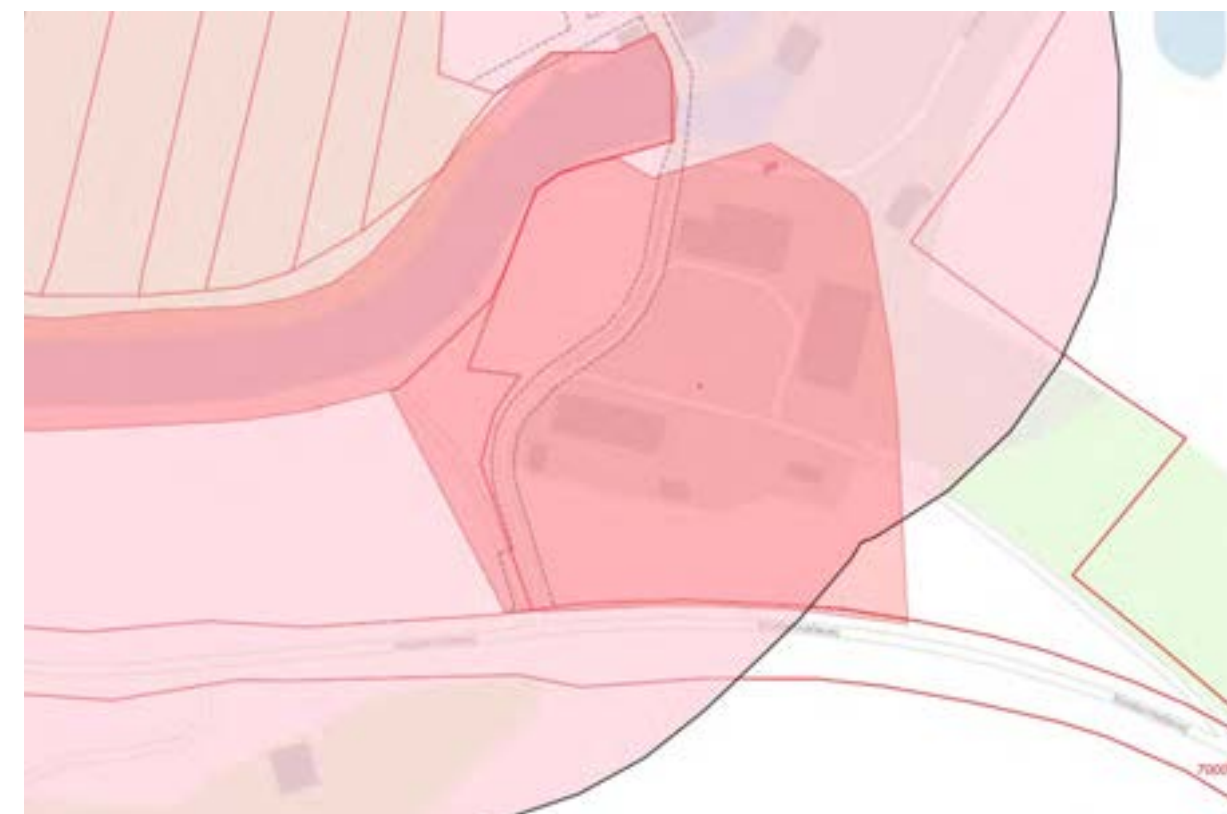
Inden for beskyttelseszonen må der ikke foretages ændringer i tilstanden, dvs. for eksempel tilplantninger eller ændringer i terrænet (heller ikke midlertidige ændringer). Der er endvidere forbud mod at placere bebyggelse, f.eks. bygninger, skure campingvogne og master. Undtaget er dog landbrugsmæssig drift, bortset fra tilplantning f.eks. med juletræer, pyntegrønt, flerårige energiafgrøder, frugttræer og lignende, gentilplantning af skovarealer, beplantning i eksisterende haver samt sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme.

Der er efter museumsloven fastlagt en bræmme på to meter rundt om fortidsmindet, hvor der ikke må foretages jordbehandling, tilplantes eller bruges metaldetektorer.

Kommunalbestyrelsen kan i særlige tilfælde dispensere fra fortidsmindebeskyttelseslinjen, jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2. Kommunalbestyrelsens afgørelse om dispensation kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet af bl.a. ejeren af ejendommen, adressaten og en række myndigheder og organisationer.

Fredede fortidsminder på Klostermølle – kanalen med byggelinje og klostertomten

LANDSKABSFREDNINGER

OMKRING KLOSTERMØLLE

Klostermølle ligger centralt midt i ikke mindre end 5 landskabsfredninger, hvoraf den største omfatter Mossø og en del landarealer omkring søen.

Fredningsbestemmelser vedr. Klostermølle - Vissingkloster-fredningen

Bygningsmassen på Klostermølle er omfattet af fredningskendelsen af 5. marts 1971 af arealer ved Vissingkloster.

Det fremgår af forarbejdet til fredningen, at: Området egner sig, med dets store indhold og variation af landskabeligt attraktive elementer, glimrende til friluftsliv og rekreation, og der er da også allerede i dag et stort antal besøgende og udflugtssøgende (navnlig på bivej nr. 14 og 26). Det skal yderligere påpeges, at fredningen af området vil udgøre et meget vigtigt led i det arbejde, udvalget har sat ind for at sikre mulighederne for udlæg af en naturpark i det midtjyske søhøjland, idet området vil kunne indgå som centrumsareal i en sådan naturpark.

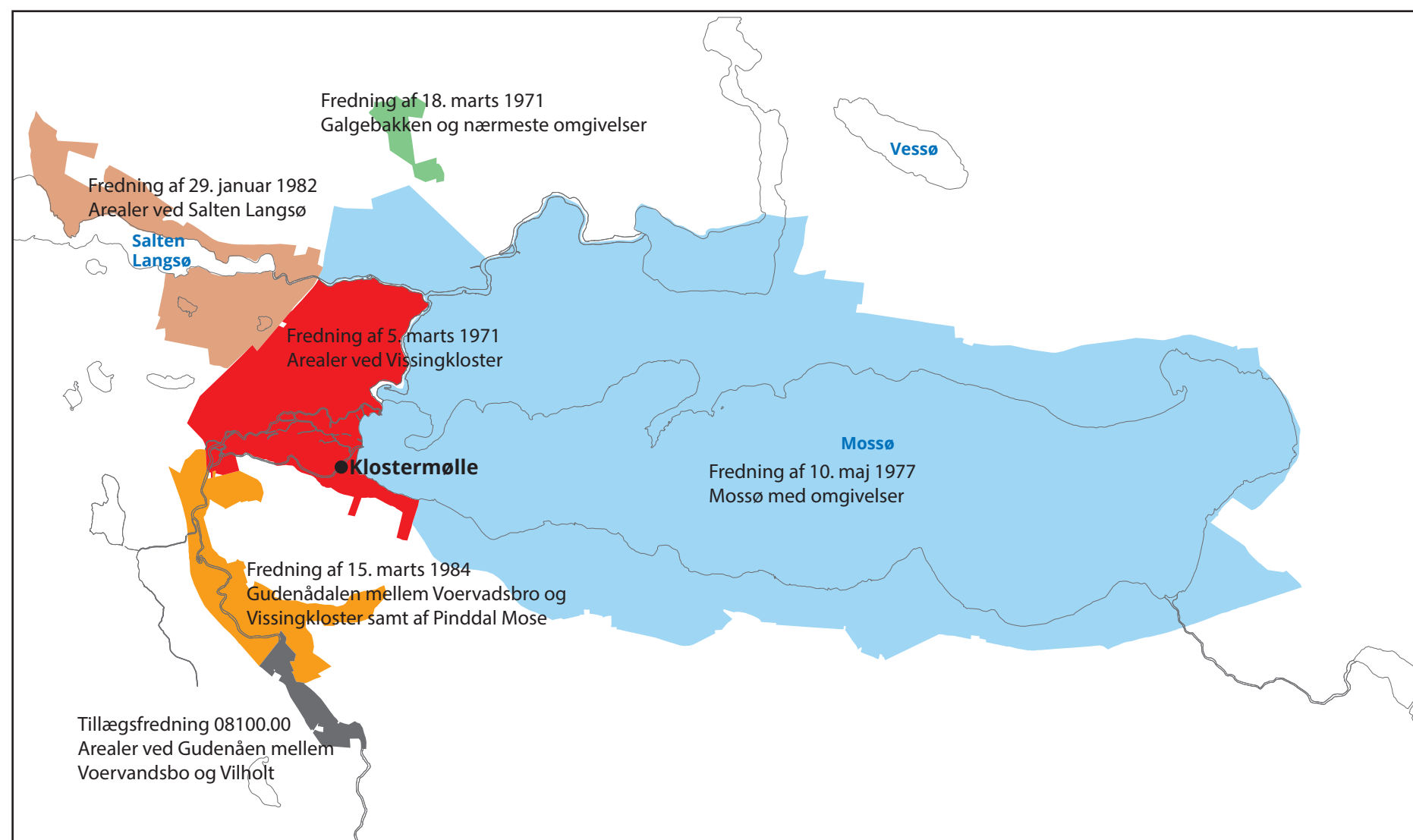
Det fremgår bl.a. af fredningskendelsen, at:

Arealerne må ikke yderligere bebygges. Der må således ikke opføres bygninger, skure, boder eller andre indretninger eller opsættes hegn, bortset fra nødvendige kreaturhegn. Tårne, master og ledningsanlæg må kun opsættes efter forud indhentet godkendelse fra fredningsnævnet.

....

Om- og tilbygninger af de eksisterende, lovligt opførte, helårs- og sommerhuse, hvorved bygningen i væsentlig grad ændrer karakter, må kun finde sted efter forud indhentet godkendelse fra fredningsnævnet.

1. Fredningen skal ikke være til hinder for, at der inden for det foran under bemærkninger vedr. denne lodsejer beskrevne område jfr. kortbilaget opføres de for fabriksvirksomheden nødvendige bygninger, herunder også nødvendige funktionærboliger samt 1 aftægtsbolig for direktør Schouboe-Madsen og dennes hustru.

2. Der meddeles dispensation til etablering af dambrug på engarealerne øst for de nuværende bygninger under forudsætning af, at dette ikke giver anledning til nyt byggeri uden for det foran skitserede industriområde.

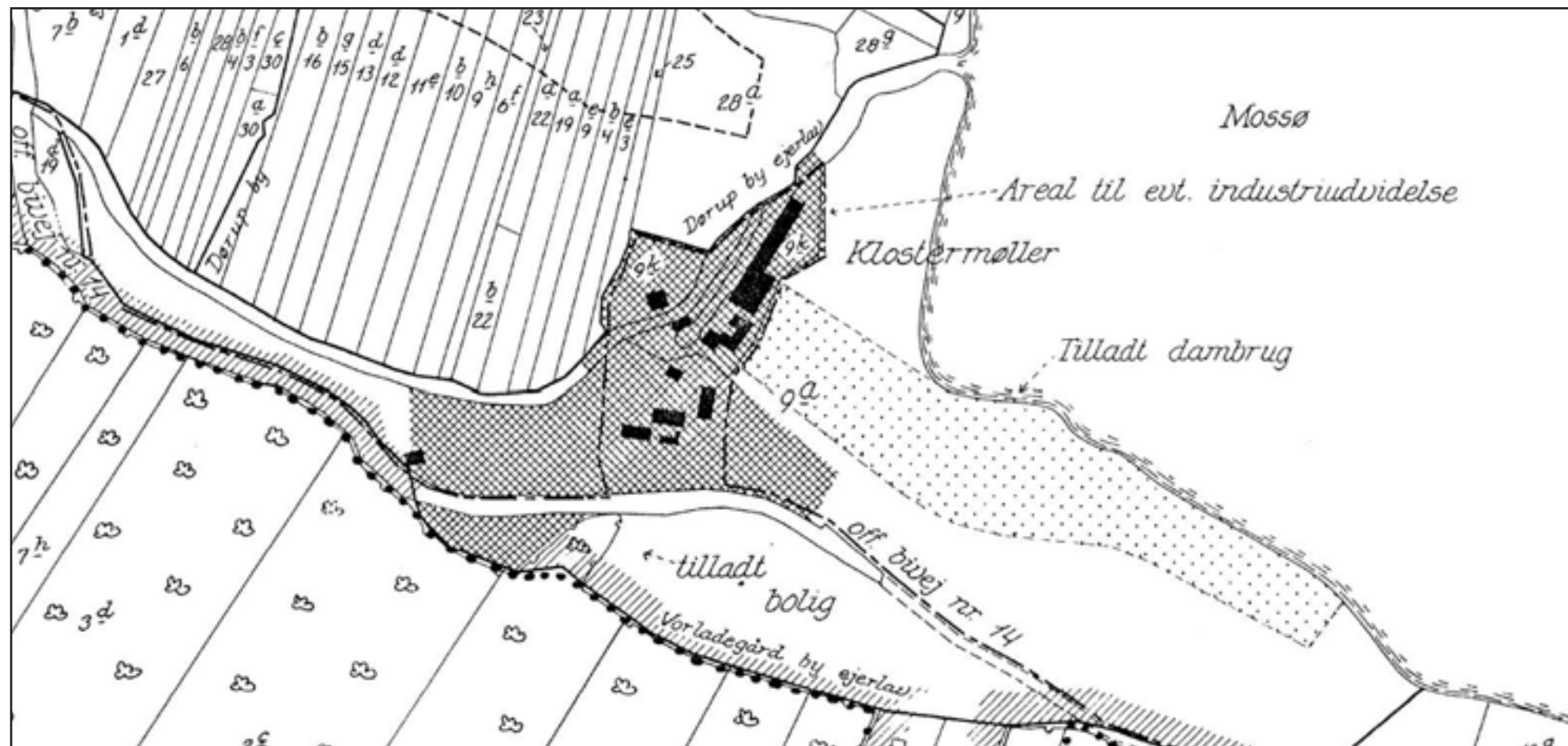
På fredningstidspunktet var Klostermølle ejet af A/S Pap- og Træmassefabrikkerne, Klostermølle og Vilholt ved direktør Svend Aage Schouboe-Madsen. Kendelsen uddyber en række særlige forhold vedr. Klostermølle:

1. Sejlads på Gudenåen (Kanalen).

Aktieselskabet har bygninger liggende umiddelbart ud imod Mossø i fredningsområdets sydøstlige del, og vandkraften i den såkaldte kanal udnyttes stadig i virksomheden ifølge ældre rettigheder.

Foto: Mads Fjeldsø Christensen

Udsnit af fredningskortet, der med skravering viser det areal, som fredningskendelsen for Vissingkloster udlægger til industriudvidelse.

Fra det såkaldte riværk ud for matr. nr. 7, Vissingkloster, lb. nr. 32, deles Gudenåens løb i 2, idet den ene del forløber igennem engene (Klosterkæret) til Mossø, den såkaldte Dødeå, hvilken del er Gudenåens oprindelige løb, som stadig har status som offentligt vandløb, medens den anden del løber gennem den såkaldte Klosterkanal ned til Klostermøllefabriken.

Ved riværket er dannet en opstemning af vandet, således at den væsentligste del af vandet forløber gennem kanalen til Mossø, medens en mindre del løber over opstemningen og ud over engene i Gudenåens øvrige løb.

I alt fald ved sommertid er det ifølge det oplyste umuligt at besejle Gudenåen ad det oprindelige løb fra riværket. Lodsejeren har hævdet sin fulde rådighedsret til kanalen, hvilket gennem den seneste tid har givet anledning til konflikter med kano- og kajaksejladsen ad Gudenåen, resulterende i at lodsejeren har

erklæret at ville lukke Klosterkanalen for kanofart og kun har givet en tilladelse indtil videre for året 1968.

Ejeren har som begrundelse for sin stilling til sagen anført, at det stigende antal kanofarere er blevet en alvorlig belastning for hans virksomhed bl.a. derved, at kanofarerne, når de kommer til selve fabriken må trække bådene på land og bære dem ud til selve udløbet i Mossø og herved ofte ulovligt betræder fabrikens grund.

Under fredningssagen har fredningsnævnet af fredningsplanudvalget fået henstilling om, at dette spørgsmål søges klarlagt gennem fredningssagen.

For at få belyst spørgsmålet om hvorvidt klosterkanalen kunne anses som omfattet af betegnelsen "fælles vandløb" i § 4 stk. 3 i vandløbsloven, har fredningsnævnet i skrivelse af 16. januar 1968

forespurgte Landbrugsministeriet, om lodsejeren, efter nogle skelberigtigelser, måtte betragtes som ejer af nordsiden af kanalen således som hævdet under sagens behandling, hvilket spørgsmål måtte antages at være af væsentlig betydning for vandløbets status. I skrivelse af 18. juli 1968 har Landbrugsministeriet besvaret forespørgslen således:

"I skrivelse af 16. januar 1968 har fredningsnævnet udbedt sig udtalelse om, i hvilket omfang der er fri sejlads for kanoer og kajakker på den del af Gudenåen (kaldet Klosterkanalen), der forløber fra det såkaldte Riværk og til A/S Pap- og Træmassefabrikkerne Klostermølle og Vilholt.

Matrikeldirektoratet har i skrivelse af 22. marts 1968 bekræftet, at der den 16. april 1952 er sket notering af en skelsætningsforretning efter udstykningslovens kap. V, hvorefter skellet for A/S Pap- og Træmassefabrikkerne Klostermølle og Vilholt's ejendom matr. nr. 9, Voerladegaard by og sogn, 8 q Dørup og 19 d Dørup, Voerladegaard sogn, følger foden af digeskråningen nord for kanalen.

Ejerne af ejendommene nord for kanalen udfor de nævnte 3 matrikelnumre har således ved skelsætningsforretningen anerkendt, at aktieselskabet har ejendomsret til hele digearealet nord for kanalen udfor selskabets ejendom, og kanalen er således i hele sit forløb beliggende på selskabets ejendom.

Landbrugsministeriet finder herefter ikke grundlag for at antage, at det i ministeriets skrivelse af 14. marts 1952 anførte om, at Klosterkanalen omfattes af betegnelsen "fælles vandløb" i vandløbslovens § 4, stk. 3, kan opretholdes. Skanderborg amtsråd har oplyst, at kanalen ikke indgår som et led i et større sammenhængende vandsystem, idet det oprindelige Gudenåløb kaldet "Dødeå", fra Riværket til Mossø er optaget som amtsvandløb."

Fredningsnævnet har på det foreliggende grundlag søgt at opnå en forligsmæssig ordning vedr. færdselen på kanalen. Flere forhandlinger har fundet sted mellem lodsejeren, De samvirkende jydsk Turistforeninger og fredningsmyndighederne. Lodsejeren har ikke været afvisende overfor en forligsmæssig ordning vedr. kano- og kajakfarernes færdsel på kanalen.

Da lodsejeren imidlertid har knyttet sådanne erstatningsmæssige krav til sine tilbud samt betinget disse af, at nævnet imødekom

forskellige ønsker om byggedispensationer, har nævnet måttet konstatere, at et forlig ikke har kunnet opnås.

Nævnet indstiller herefter til Overfredningsnævnet, at der om fornødent eksproprieres adgang for almenheden til den omtalte sejlads på Klosterkanalen.

2. Campingplads.

I forbindelse med forhandlingerne om sejlads på Gudenå er også drøftet spørgsmålet om etablering af campingplads på denne lodsejers ejendom.

Der er af lodsejeren hidtil tilladt camping for kanofarere ved broen ved Højlund på et mindre areal, og lodsejeren har under sagen erklæret sig indforstået med at stille yderligere areal til rådighed i tilknytning hertil. Man har herefter ikke fundet anledning til at søge tilvejebragt yderligere campingplads ved denne del af åen.

3. Lodsejerens dispensationsønsker.

Lodsejeren har i øvrigt under sagen fremsat ønske om følgende dispensationer:

- Tilladelse til at udvide industrivirksomheden med nye bygninger i tilknytning til det bestående, dels mod vest i området syd for kanalen på begge sider af vejen, dels indenfor en linie, der forløber i nogen afstand øst for de bestående bygninger.
- Tilladelse til at opføre en art aftægtsbolig på det højere liggende areal overfor de nuværende bygninger syd for landevejen.
- Tilladelse til at opføre arbejder- eller funktionærboliger på 4 nærmere angivne arealer, der fremgår af et i sagen fremlagt rids, afmærket med rødt.
- Tilladelse til at etablere dambrug på engarealerne øst for bygningerne.

Ad a. Fredningsnævnet finder, at der bør meddeles dispensation til udvidelse af industrivirksomheden indenfor et område, der afgrænses således:

I den østlige del af området afgrænses dette af en linie, der udgår fra det sted, hvor en privat tilkørselsvej går ud fra bivej

nr. 14, idet grænsen forløber herfra imod nordøst indtil almindelig byggegrundsdybde og herfra mod nordvest indtil det nuværende have- og industriareal - herefter følgende grænsen for det grønne område på det fremlagte rids indtil 50 m nord for den nordligste bygning. Mod vest afgrænses om-rådet af en nord-sydgående linie umiddelbart vest for den på kortet viste enligt beliggende bygning umiddelbart ved landevejen.

På det nævnte område må opføres de for fabriksvirksomheden nødvendige bygninger, herunder også nødvendige funktionærboliger samt 1 aftægtsbolig til direktør Schouboe-Madsen og dennes hustru.

Ad b-c. Fredningsnævnet finder derimod ikke, at der bør gives tilladelse til opførelse af de ansøgte aftægts-, funktionær- og arbejderboliger i området, hvorved bemærkes at de heromhandlede arealer er beliggende i et område, der i kommunens byggevedtægt er udlagt som landbrugsområde.

Foto: Mads Fjeldsø Christensen

Ad d. Der findes ikke noget at indvende imod etablering af dambrug, og dog under forudsætning af, at dette ikke giver anledning til byggeri.

Der tilkendes i øvrigt ejeren erstatning på 70.000 kr.

I 1969 indgås en aftale med Schouboe-Madsen om, at han fik en eengangs-erstatning for at lade kanofarerne benytte Klosterkanalen, og at der opsattes et hegn, så de passerende kanofarere ikke kunne komme ind på fabriksarealet. Den samlede erstatning udgjorde derefter 165.000 kr.

Fredningsbestemmelser vedr. Klostermølle – Mossøfredningen

Mossøfredningen fra 1977 er særlig ved, at den også omfatter Mossøs vandflade og ikke kun landarealerne omkring søen. Da kendelsen her er afsagt efter kendelsen om Vissingkloster må det formodes, at begge kendelsers bestemmelser skal gælde for anlæg ved søen. Om søen står:

BYGNINGSFREDNING

14. FEBRUAR 1989

Den 14. februar 1989 tinglyses bygningsfredning:

I henhold til § 3 i Miljøministeriets lovekendtgørelse nr. 81 af 10. februar 1986 om bygningsfredning, jfr. § 21 i Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 160 af 21. marts 1988 om henlæggelse af opgaver og beføjelser til Planstyrelsen, er ejendommen, matr.nr. 9 a og matr.nr. 9 k, Voerladegaard by, Voerladegaard beliggende: Klostermøllevej 48, Skanderborg undergivet fredning.

Fredningen omfatter: Møllebygningen med to tilbygninger (bygning 6 på bilag) den gamle hovedbygning fra ca. 1800 (bygning 2 på bilag), den nye hovedbygning fra ca. 1872 (Bygning 1 på bilag), staldbygningen (bygning 3 på bilag), tørreladen (bygning 5 på bilag).

Ifølge bygningsfredningslovens § 7, stk. 3 skal fredningen respekteres af alle indehavere af rettigheder over ejendommen, uanset hvornår rettigheden er stiftet.

Administrationsgrundlaget for fredede bygninger er fastlagt i Lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og Bymiljøer:

§ 9. En fredet bygning skal af ejeren eller brugeren holdes i forsvarlig stand, herunder tæt på tag og fag.

§ 10. Alle bygningsarbejder vedrørende en fredet bygning kræver tilladelse fra kulturministeren, hvis arbejderne går ud over almindelig vedligeholdelse, jf. dog stk. 5 og 6. Det samme gælder opsætning af lysinstallationer, antenner, parabolantennor og lignende samt skiltning på facader herunder tagflader.

Slots- og Kulturstyrelsen har anført følgende eksempler på arbejder der går ud over almindelig vedligeholdelse:

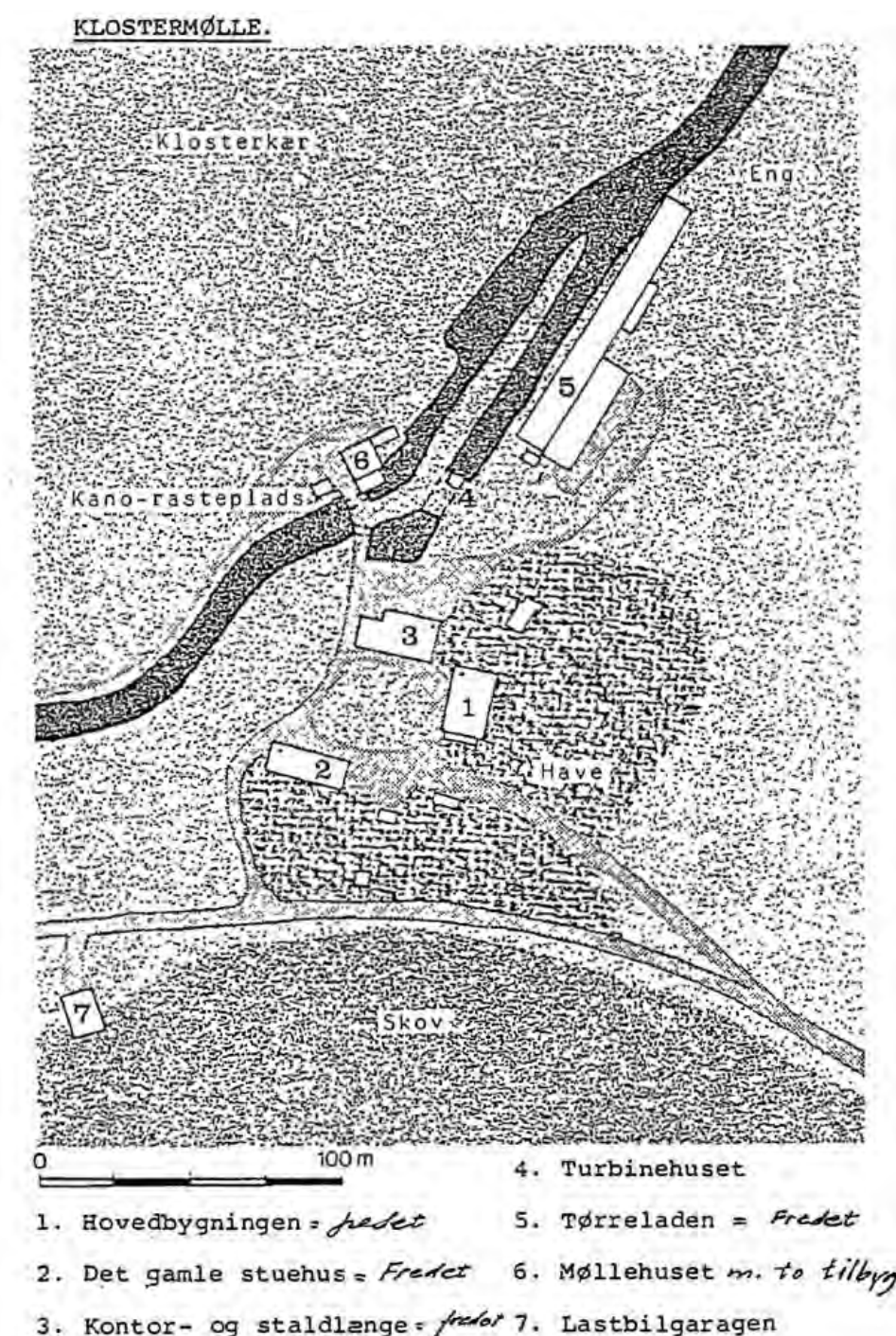
- Ændring af bygningens farver eller overflader
- Ombygninger både indvendige og udvendige. Som eksempel må du ikke nedrive eller opføre en skillevæg
- Udskiftning af materiale i bygningen
- Indfræsning af el i vægge

Eksempler på almindelig vedligeholdelse:

- Kalkning i eksisterende farve(r)
- Løbende vedligeholdelse med maling af samme farve og type som eksisterende
- Udskiftning af enkelte tagsten eller skifersten
- Mindre pudsreparationer
- Fornyelse af mønning og vindskeder på stråtag
- Almindelig indvendig istandsættelse såsom malerbehandling og lakering af gulv

Slots- og Kulturstyrelsen udpeger via udbud kongelige bygningsinspektører, som for en fireårig periode varetager en række opgaver vedr. de statsejede, fredede bygninger. De statsejede, fredede bygninger er inddelt i 4 inspektorater med hver sin udpegede bygningsinspektør. Klostermølle hører under inspektorat 2, hvor inspektørbeføjelsen er tillagt Arkitektfirmaet Vilhelmsen, Marxen & Bech-Jensen A/S.

Slots- og Kulturstyrelsen kan i særlige tilfælde ophæve en bygningsfredning. Det sker, hvis bygningen ikke længere har tilstrækkelige arkitektoniske eller kulturhistoriske værdier til, at en fredning giver mening. Det kan f.eks. ske, at fredede bygninger brænder ned eller bliver ødelagt i stormvejr. Hvis skaderne er så store, at bygningen i praksis skal nyopføres, vil Slots- og Kulturstyrelsen indlede en sag om fredningsophævelse. Det kan også ske, hvis bygningen af andre grunde er stærkt nedbrudt, for eksempel ved angreb af ægte hussvamp.

PLANLOVEN

LANDZONEBESTEMMELSER

3.6. Planlovens landzonebestemmelser

Ifølge Bygnings- og Boligregistret (BBR) er følgende bygninger registreret med følgende anvendelser:

- *Den nye hovedbygning (Natur & Ungdom): Feriecenter, center til campingplads m.v.*
- *Den gamle hovedbygning: Stuehus til landbrugsejendom*
- *Maskinhus og vognport: Maskinhus, garage, lade til halm, hø m.v.*
- *Hønsehuset: Tiloversbleven landbrugsbygning*
- *2 mindre bygninger i haven til den gamle hovedbygning: Udhus og fritliggende overdækning*
- *Garage nord for ny hovedbygning: Garage (med plads til et eller to køretøjer) samt udhus*
- *Olielager (offentlige toiletter): Udhus*
- *Møllebygning, turbinehus og smedje: Museum*
- *Tilbygning ved tørreladen: Værksted*
- *Det nye turbinehus: Anden bygning til kulturelle formål*
- *Tørreladen: Anden bygning til kulturelle formål*

Hele Danmark er inddelt i byområder, sommerhusområder og landzone. Klostermølle er beliggende i landzone. Landzonebestemmelserne knytter sig til Planloven:

§ 35. I landzoner må der ikke uden tilladelse fra kommunalbestyrelsen foretages udstykning, opføres ny bebyggelse eller ske ændring i anvendelsen af bestående bebyggelse og ubebyggede arealer.

Der er således som udgangspunkt krav om forudgående tilladelse til alle ændringer i det bestående. Kommunen skal derfor inddrages ved opførelsen af ny bebyggelse eller ved ændret anvendelse af de bestående bygninger – f.eks. ved indretning af opholdslokaler i maskinhus.

Foto: Mads Fjeldsø Christensen

NATURA 2000

BESKYTTEDE AREALER

Der er i alt udpeget 257 Natura 2000-områder i Danmark. Et Natura 2000-område kan indeholde ét eller flere fuglebeskyttelsesområder og/eller habitatområder. Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden.

Natura 2000-område nr. 52 Salten Å, Salten Langsø, Mossø og søer syd for Salten Langsø og dele af Gudenå omgiver Klostermølle. Natura 2000-området rummer Habitatområde 48 og fuglebeskyttelsesområderne F33, Salten Langsø, og F35, Mossø.

Danmark er ifølge habitatdirektivet forpligtet til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger for at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direkte omfatter. Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at bidrage til at sikre den nationale bestand af fugle omfattet af direktivet.

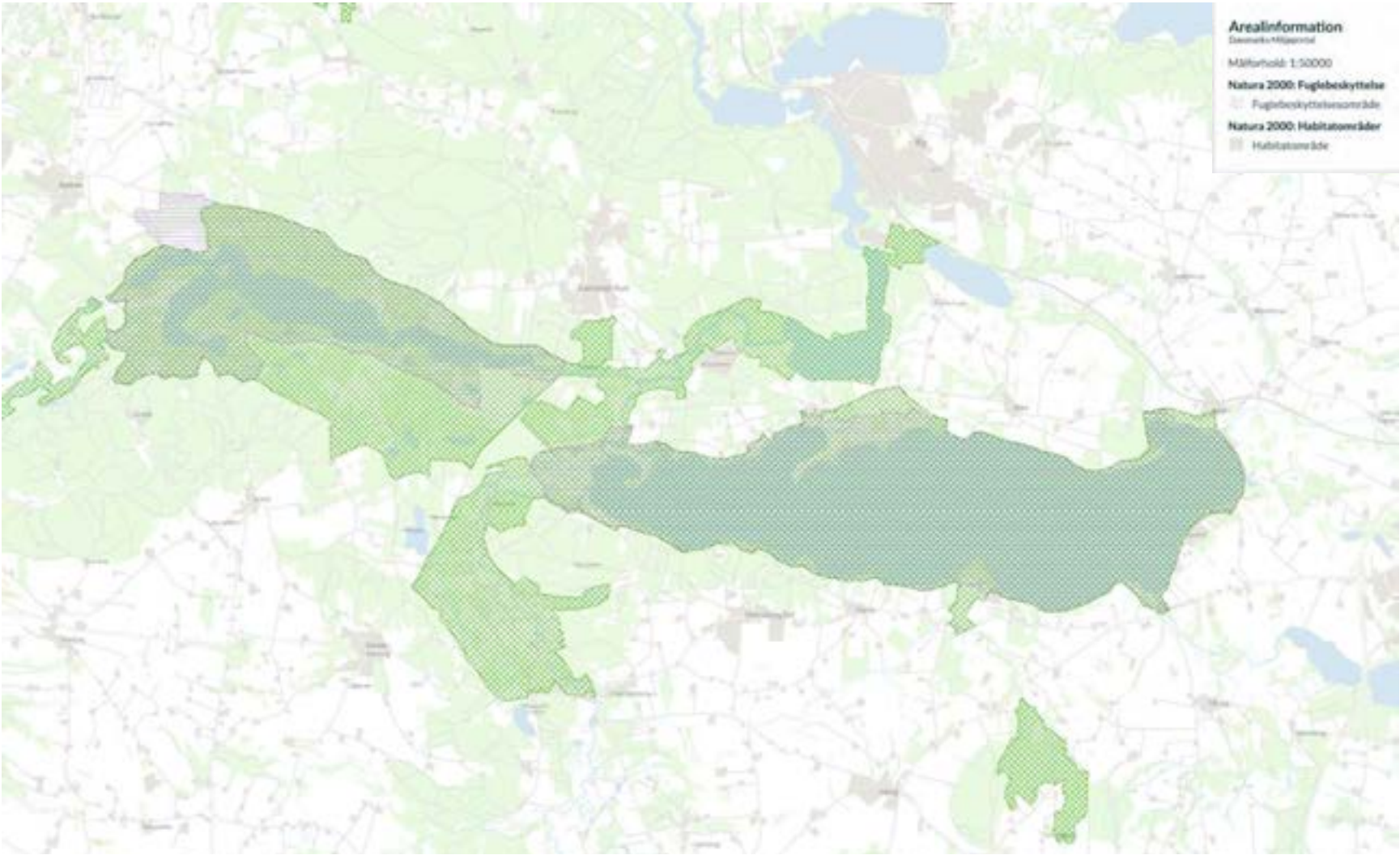
Skanderborg, Silkeborg og Horsens Kommuner samarbejder om bl.a. handleplan for Natura 2000området N52 Salten Å mv. Handleplanen beskriver den indsats, der skal igangsættes i Natura 2000området inden udgangen af 2027 - dog udgangen af 2033 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Handleplanen omfatter især græsningspleje på private og offentlige arealer – f.eks. græsningspleje i Klosterkær.

Foto: Mads Fjeldsø Christensen

2 Udpegningsgrundlag for habitatområde 48:	3130 Søbred med småurter	7140 Hængesæk
	3140 Kransnålalge-sø	7210 Avneknippemose*
	3150 Næringsrig sø	7220 Kildevæld*
Arter:	3160 Brunvandet sø	7230 Riggær
1082 Lys skivevandkalv	3260 Vandløb	9120 Bøg på mor med kristtorn
1096 Bæklampret	3270 Å-mudderbanke	9130 Bøg på muld
1166 Stor vandsalamander	4010 Våd hede	9190 Stilkege-krat
1318 Damflagermus	4030 Tør hede	91D0 Skovbevokset tørvemose
1355 Odder	5130 Enekrat	91E0 Elle- og askeskov
6216 Blank seglmos	6230 Surt overdrev*	
	6410 Tidvis våd eng	
Naturtyper:	7110 Højmose*	
3110 Lobeliesø	7120 Nedbrudt højmose	

Udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F33	Sortspætte (ynglefugl)
	Hedelærke (ynglefugl)
	Rødrygget tornskade (ynglefugl)
	Udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F35
	Rørhøg (ynglefugl)
Havørn (træk- og ynglefugl)	Plettet rørvagtel (ynglefugl)
Stor skallesluger (trækfugl)	Isfugl (ynglefugl)
Fiskeørn (ynglefugl)	
Hvæpsevåge (ynglefugl)	
Stor hornugle (ynglefugl)	
Isfugl (ynglefugl)	

NATURBESKYTTELSESLOVEN

§3-BESKYTTEDE AREALER OG BYGGLINJER

Naturbeskyttelsesloven beskytter en lang række naturtyper:

§ 3. Der må ikke foretages ændring i tilstanden af naturlige søer, hvis areal er på over 100 m², eller af vandløb eller dele af vandløb, der af miljøministeren efter indstilling fra kommunalbestyrelsen er udpeget som beskyttede. Dette gælder dog ikke for sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb. Stk. 2. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af

- 1) *heder,*
- 2) *moser og lignende,*
- 3) *strandenge og strandsumpe samt*
- 4) *ferske enge og biologiske overdrev,*

når sådanne naturtyper enkeltvis, tilsammen eller i forbindelse med de søer, der er nævnt i stk. 1, er større end 2.500 m² i sammenhængende areal.

Stk. 3. Der må heller ikke foretages ændring i tilstanden af moser og lignende, der er mindre end 2.500 m², når de ligger i forbindelse med en sø eller et vandløb, der er omfattet af beskyttelsen i stk. 1.

Kommunen kan i særlige tilfælde dispensere fra bestemmelserne i § 3, stk. 1-3. Der skal foreligge særlige omstændigheder, før der kan gives dispensation til foranstaltninger, som ændrer tilstanden i de beskyttede naturtyper, når ændringerne er væsentlige eller i modstrid med ønsket om at opretholde de pågældende naturtyper som sådanne.

Reglerne er under ét udtryk for en generel samfundsmæssig interesse i, at de beskyttede naturtyper opretholdes og ikke løbende forringes. Det er således ikke nok, at der er påvist en væsentlig jordbrugs- eller anden økonomisk eller rekreativ interesse i, at et indgreb finder sted.

For at et indgreb i områdets tilstand eventuelt kan accepteres, må der tillige enten være tale om et område, som ud fra naturbeskyttelseshensyn vurderes som uden særlig interesse, eller om et indgreb, der i sig selv ikke skønnes at medføre nogen afgørende forrykning af tilstanden i området. Dog vil det ikke kunne udelukkes, at andre særlige interesser må tages i betragtning, herunder særlige samfundsmæssige interesser i et projekt samtidig med at den pågældende naturlokalitet er af mindre interesse.

Naturbeskyttelseslovens skovbyggelinie omfatter alle bygninger på Klostermølle

Naturbeskyttelseslovens sø- og å-beskyttelseslinje omfatter tørreladen på Klostermølle.

Nærområder til å, sø og skov er beskyttede:

§ 16. Der må ikke placeres bebyggelse, campingvogne og lignende eller foretages beplantning eller ændringer i terrænet inden for en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og de vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinje i henhold til den tidligere lovgivning.

§ 17. Der må ikke placeres bebyggelse, campingvogne og lignende inden for en afstand af 300 m fra skove. For privatejede skove gælder dette kun, hvis arealet udgør mindst 20 ha sammenhængende skov.

Kommunen kan dispensere fra byggelinjerne

REFERENCERPROJEKTER

STEDET TÆLLER - RUBJERG KNUDE FYR

Transformationen af Rubjerg Knude Fyr var ét ud af ti projekter, som blev støttet af Realdanias kampagne “Stedet Tæller”. Kampagnen havde til formål at støtte særlige steder i Danmarks yderområder, som havde potentialet til at tiltrække folk fra hele landet.

Fyret er siden transformationen, og åbningen for offentligheden, blevet så populært, at der årligt er mere end 200.000 besøgende, som kommer for at opleve det særlige sted og udsigten fra tårnets top. Faktisk er fyret nu en så vigtig en turistattraktion og så central del af områdets selvforståelse, at man i 2019 valgte at flytte hele tårnet ca. 70 meter ind i landet, for at sikre, at det ikke skal styrte i havet i takt med at vestkysten eroderer.

VESTERMØLLE, SKANDERBORG

Med en enestående beliggenhed ved Skanderborg Sø, er det tidligere Vestermølle, som kan dateres tilbage til 1500-tallet, i dag transformeret til kultur-, aktivitets- og formidlingscenter.

12 forskellige foreninger med stor frivillig indsats i kombination med 35 millioner kr. fra fonde, foreninger og lokale virksomheder samt Skanderborg Kommune, har muliggjort dette vellykkede ildsjæleprojekt, som idag tager imod ca. 100.000 besøgende om året, alle ugens dage.

MALTFABRIKKEN, EBELTOFT

Den oprindelige maltfabrik blev grundlagt af købmand Søren Buchtrup Lundberg i 1861, og producerede malt helt frem til lukningen i 1998. Herefter forfaldt bygningerne og var en overgang truet af nedrivning.

På ildsjæle-initiativ blev Maltfabrikken genskabt og åbnede som Folkets Fabrik i 2020 – et sted for kunst, kultur, erhverv og iværksætter. Det lykkedes ikke mindst på grund af stor interesse og opbakning fra Realdania, erhvervsliv og private lokale bidragydere, samt et stærkt partnerskab med Syddjurs Kommune

MØNSTED KALKGRUBER, VIBORG

Mønsted Kalkgruber, omfattende fabriksbygninger samt et areal på ca. 13 ha over jorden, blev i 1997 opkøbt af staten. Kalkværksbygningerne og dele af gruberne er udlejet til en selvejende institution, som varetager den oplevelsesmæssige og kulturhistoriske formidling af området. Med bl.a. støtte fra Realdania er bygningerne blevet restaureret og opgraderet til en moderne turistattraktion, og det et rigtig godt eksempel på god tilgængelighed for alle. Mønsted Kalkgruber modtager ca. 60.000 gæster om året.

UNGDOMSØEN - FLAKFORTET, KØBENHAVN

Flakfortet er en kunstig ø, anlagt i 1910, som har været benyttet af militæret indtil 1968. I 2015 blev Flakfortet sat til salg for 16,5 millioner kr., og en gruppe spejdere fik ideen at købe øen til Danmarks ungdom. Ideen blev støttet af Nordeafonden og A.P. Møller Fonden. Ved hjælp af fondsmidler, kommunale skattekroner, mange betalende gæster samt en enorm frivillig indsats, har Flakfortet i dag faciliteter til alt fra konferencer til modeshows og julefrokoster. Fonden Ungdomsøen er ansvarlig for øens drift, vedligehold og ugentlige aktiviteter året rundt.

KOMMENDE PROJEKT: NATURLANDSBYEN, DOVERODDE

Nordeafonden har for nylig bevilget ca. 53 mio. kr. til Naturlandsbyen i Thy. Projektet vil gøre området ved Doverodde Købmandsgård til en aktivitetsdrevet landsby med specialbyggede natur- og friluftaktiviteter.

“Doverodde er et helt særligt sted – og med Naturlandsbyen får vi et unikt mødested, hvor vi kan samles om friluftsliv, natur, kultur og naturdannelse. Her vil foreninger, borgere og besøgende fra hele landet kunne dyrke de aktive fællesskaber – i smukke, naturnære rammer. Det tror vi på er med til at skabe flere gode liv.”

VESTBIRK VANDKRAFTVÆRK

Vestbirk Garn- og Trikotagefabrik blev etableret af Christian Fischer i 1852 som det første industrielle anlæg ved Gudenåen opstrøms Mossø.

Der blev opført en toetages fabrik med vandhjul i Gudenåen. Endvidere opførtes en stor lagerbygning og en fabrikantbolig. Holstenske arbejdere fik virksomheden i gang, og i 1880'erne levede 70-80 mennesker og deres familier af fabrikken. Arbejderboliger blev bygget, og mange boede i de omliggende landsbyer.

I 1899 kunne man efter mange års forberedelser åbne den smalsporede Horsens-Bryrup Jernbane.

At få jernbanen over Gudenådalen var en af de store udfordringer for de projekterende ingeniører. For at undgå den bløde bund i dalens mange tørvemoser og for stejl en opkørsel mod vest blev løsningen en stor kurve mod syd og Danmarks på daværende tidspunkt højeste banebro i jerngitter – 13,4 meter over selve Gudenåen – blev opført.

I 1920 brændte Vestbirk Garn- og Trikotagefabrik, og kun få bygninger stod tilbage. Hele området blev opkøbt af HOFV (Horsens Omegns Forenede Vandkraftanlæg), som her så en mulighed i at omforme Gudenåens vandkraft til elektricitet. På strækningen fra Bredvad og til trikotagefabrikken var der nemlig den største faldhøjde på Gudenåen over den korteste strækning.

Vestbirk vandkraftværk med 2 turbiner var færdigbygget i 1924. Ved etableringen havde man ved hjælp af dæmninger og sluser ændret Gudenåens forløb så den fik et fald på 10 meter ved kraftværkets bygninger. Et stemmeværk i Gudenådalen skabte Bredvad Sø, og herfra blev Gudenåens vand via en gravet kanal ført til en sidedal, hvor Naldal Sø og Vestbirk Sø blev skabt. En mere end 600 meter lang fødekanal førte fra Vestbirk Sø frem til kraftværksbygningen.

Jernbanen havde været til stor hjælp ved etableringen af kraftværket. Tiden som smalsporet jernbane var ved at rinde ud. I 1918 havde Rigsdagen besluttet, at Horsens-Bryrup Jernbane skulle ombygges til normalspor. Samtidig skulle banen forlænges til Silkeborg. Dette arbejde betød, at den høje bro over Gudenåen nu var for smal.

Da vandføringen i den afsnørede Gudenå efter etableringen af kraftværket nu var meget mindre, valgte man at bygge en dæmning op omkring broen og på den måde gøre plads for det bredere spor. Normalsporbanen blev indviet i 1929, men blev nedlagt i 1968, da den ikke længere var rentabel. Banetraceet blev derpå udlagt som Naturstien Horsens-Silkeborg.

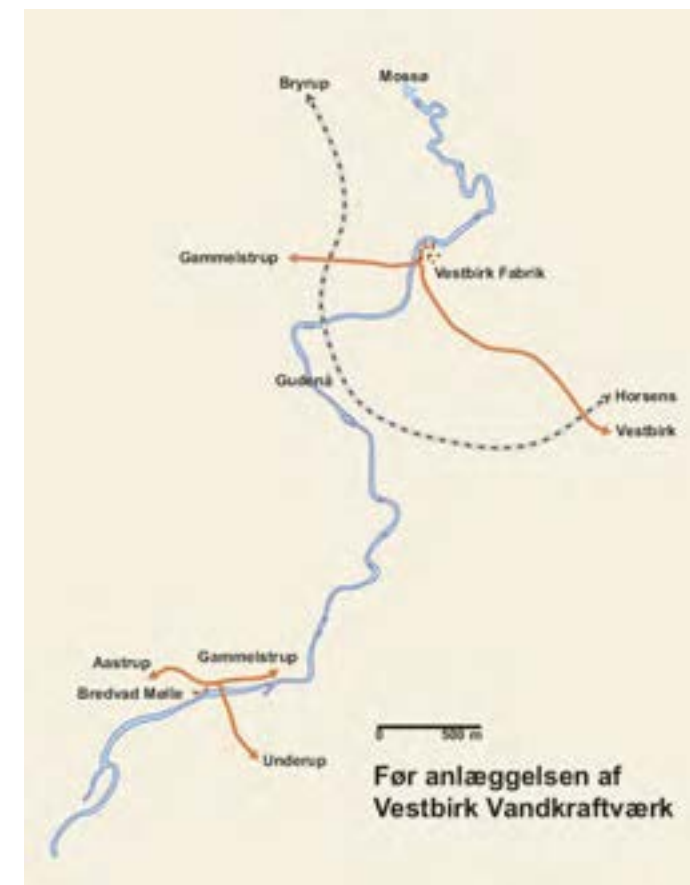
I 1979 Sø solgte HOFV kraftværket og de tilstødende kanaler samt Bredvad Sø, Naldal Sø og Vestbirk Sø til Skovstyrelsen. HOFV fortsatte med at drive kraftværket, men formålet med salget var bl.a. at sikre myndighederne en mulighed for at forbedre vilkårene for naturen. Ved etableringen af krakværket havde man afskåret fiskenes vandring op og ned i Gudenåen.

I 1992 indledtes et naturgenopretningsprojekt som via et stryg ledte vand fra Bredvad Sø til det gamle åløb, og derved sikrede fiskene passage højere op i Gudenåen. Ca. 20% af vandet fra Vestbirk Søerne ledtes dengang gennem Bredvadstryget og 80% gennem vandkrakværket.

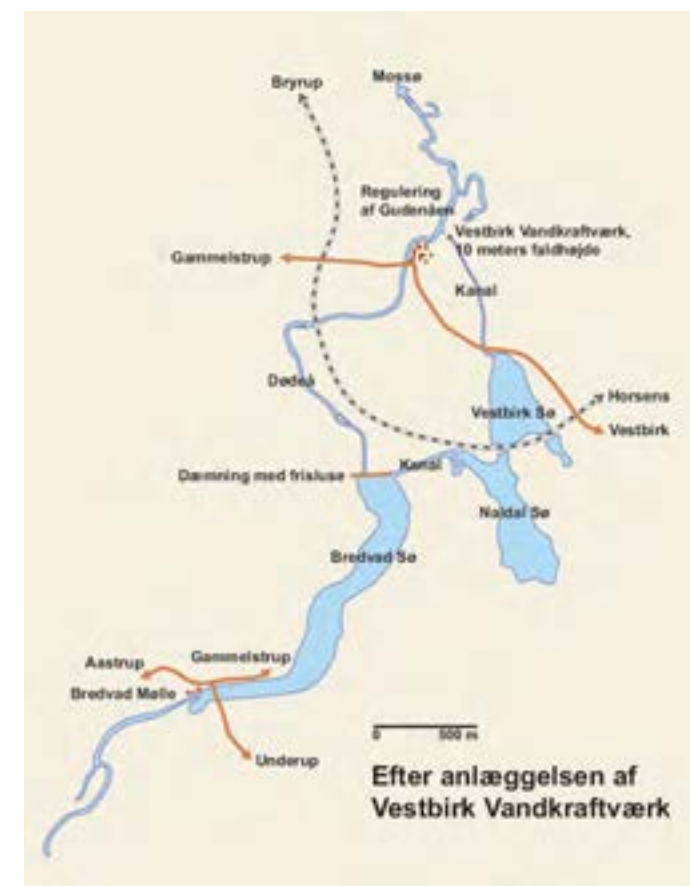
Imidlertid gav stryget ikke en tilstrækkelig effekt, så i 2014 afsluttede Horsens Kommune den første etape af et større naturgenopretningsprojekt, som skulle sikre endnu bedre passagemuligheder for fisk og fauna og derfor på sigt kunne sende mere vand i den oprindelige Gudenå. Den gamle Jernbanebro blev fundet frem igen, da jorddæmningen over broen blev pernet, så hele Gudenåens vandføring igen ville kunne føres under broen. Den Genfundne Bro er nu en af områdets turistattraktioner.

I 2024 igangsætter Naturstyrelsen og Horsens Kommune sandsynligvis et endnu større vandløbsprojekt, der skal føre ca. 9 km af Gudenåen tilbage i det oprindelige løb. En del af Bredvad Sø tørlægges, men fødekanalerne, Naldal Sø og Vestbirk Sø bevares. Der skal laves anlæg for 36,8 mio. kr. som er bevilget af EU, og som betegnes som Danmarkshistoriens største EU-støttede åløbsprojekt. En lille vandmængde skal fortsat føres frem til kraftværkets opstemning, idet kanosejladsen fortsat skal følge søerne og kanalsystemerne. Strømmen i den genskabte Gudenå vil være for stærk til kanoer og kajaker.

Der stiftes i 2024 en forening Vestbirk Vandkraftværks Venner, som skal arbejde på en plan for kraftværksbygningernes fremtid.

Før anlæggelsen af
Vestbirk Vandkraftværk

Efter anlæggelsen af
Vestbirk Vandkraftværk

Jernbanen anlægges

Kanoisætning ved Vestbirk Vandkraftværk, Foto: Morten Pape, Horsens Folkeblad

FJERNELSE AF VILHOLT-DÆMNINGEN

Vilholt Mølle blev etableret som et træsliberi i 1866 af Hans Hermann Holst, som også ejede Bredvad Mølle. På Bredvad Mølle havde Holst eksperimenteret med fremstilling af træmasse til papproduktionen, der havde stor vækst i perioden.

Holst sikrede sig retten til at opstemme Gudenåen ved Vilholt for at skaffe vandkraft til træsliberiet. Resultatet af opstemningen blev en smal kunstig møllesø i Gudenådalen bag opstemningen, en fødekanal frem til vandmøllen og en faldhøjde på åens vand på ca. 2,5 meter. Vandets kraft kunne drive træsliberiets maskiner. I 1872 købte Holst også Klostermølle. Efter købet af Klostermølle fik virksomheden navnet Træmassefabrikkerne Klostermølle og Vilholt.

I 1984 blev Gudenådalen mellem Voervadsbro og Vissingkloster fredet. Fredningen sikrede offentligheden adgang til en række veje og stier – bl.a. Højlundvej (nu kaldet GudenåStien) og Sukkertoppen. Fredningen var

ikke til hinder for, at der på Vilholt Mølle kunne udføres byggearbejder til brug for produktionsvirksomheden med vandkraft i Gudenåen.

Skov- og Naturstyrelsen erhvervede i 1990 ca. 0,4 ha ved Vilholt Mølle. Arealet omfattede en lille del af Gudenåens oprindelige løb samt opstemningsrettigheden. Der var et kano-overbæringssted på den nordligste del af de 0,4 ha, så kanofarerne kunne bære grej fra fødekanalen ned til Gudenåens løb på den anden side af Vilholt Mølle. Formålet med erhvervelsen var fjernelse af opstemningen for at genskabe Gudenåens oprindelige løb og skabe fri passage for fisk og andre vanddyr.

For at kunne sikre det juridiske grundlag for fjernelsen af opstemningen blev der gennemført en ny fredning i 2008, som delvist ændrede den oprindelige fredningskendelse fra 1984.

I 2009 blev opstemningen ved Vilholt Mølle fjernet, og

Gudenåens oprindelige forløb reetableret i et samarbejde mellem Horsens Kommune og Skov og Naturstyrelsen. De kulturhistoriske forhold blev dokumenteret i forbindelse med fredningssagen.

Det fremgår af fredningsforslaget, at: Formidling af området ved Vilholt Mølle kan naturligt udvikles på Klostermølle, hvor offentligheden har let adgang, og hvor der findes flere servicefaciliteter (p-plads, toiletter, madpakkerum, udstillinger etc.). Fra Klostermølle er der stiadgang til Vilholt-området.

Efter fjernelsen af opstemningen mageskiftede Naturstyrelsen de 0,4 ha med et areal nedstrøms opstemningen. Dette areal fungerer i dag som landgangssted for kanofarerne. Formidlingen af Vilholt Mølles kulturhistorie blev placeret på Klostermølle, hvor der blev indrettet en særlig udstilling i møllebygningen – bl.a. med Vilholt Mølles historie og videoklip fra nedbrydningen af mølleopstemningen.

Fjernelsen af Vilholtdæmningen blev symbolsk markeret ved opsætning af et foto med dæmningen, som miljøministeren og Horsens Kommunes borgmester fjernede i fællesskab

**I 1912 BLEV STEMMEVÆRKET VED VILHOLT
ERSTATTET MED ET NYT. STEMMEVÆRKET PÅ
BILLEDET BLEV ENDELIGT FJERNET I 2009.**

SCHMIDT
HAMMER
LASSEN

NIRAS

Bendt Nielsens Tegnesteue

Rapporten er udarbejdet af Schmidt Hammer Lassen, NIRAS
og Bendt Nielsens Tegnesteue for Foreningen Klostermøllens
Venner

KLOSTERMØLLES VENNER